

लेटाङ नगरपालिका कृषि शाखा विकास
वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका

आ.ब. २०८१/०८२

लेटाङ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
(कृषि विकास शाखा)

लेटाङ, मोरङ

फोन नं. : ०२१-५६०३३४

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका

आ.व. २०८१/०८२

लेटाङ नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

(कृषि विकास शाखा)

लेटाङ, मोरङ

फोन नः ०२१-५२०२२६, ५२०४७८

ईमेल: letangmunicipality@gmail.com

krishibikasshakhaletang@gmail.com

वेबसाईट : www.letangmun.gov.np

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका
आ.व. २०८१/०८२

संरक्षक

श्री भुपेन्द्र कुमार लावती
(नगर प्रमुख)

सल्लाहकार

श्री कृष्ण कुमारी निरौला पोखेल
(नगर उप प्रमुख)
श्री विष्णुप्रसाद सुवेदी
(प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)

सम्पादन तथा फोटोहरू

श्री करण श्रेष्ठ
(कृषि शाखा प्रमुख)
अधिकृत स्तर छैठौ

सम्पादन सहयोगी

आयुष खरेल
(कृषि स्नातक प्राविधिक)
श्री मन्जु तामाङ्ग (कृषि प्राविधिक)

प्रकाशक

लेटाङ्ग नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कृषिविकास शाखा
लेटाङ्ग, मोरङ्ग
फोन नं ०२१५६०३३४

Email: letangmunicipality@gmail.com
krishibikasshakhaletang@gmail.com
letangmun.gov.np

हाम्रो भनाइ

नेपालको आर्थिक उन्नतीमा कृषि क्षेत्रको अग्रणी भुमिका रहेको सर्वविविध छ । तथापी सर्म्द्ध, आधुनिक र न्यायपूर्ण नेपाल निर्माण गर्ने नेपालको योजनाको कृषिक्षेत्रको विकास नभए सम्म अधुरै रहने कुरामा दुईमत छैन । कुल जनसँख्याको ६३% जनताको जिविकोपार्जनको मुख्य पेशा कृषि नै रहेको छ । देशको अर्थतन्त्रको मेरुदण्ड कृषिक्षेत्र भएको हुदाँ कृषिविकास विना बहुसँख्यक जनताको जीवन स्तर उठ्न नसक्ने वास्तविकतामा हामीसँग भएका सिमित स्रोत र साधनलाई वैज्ञानिक तवरले उपयोग गर्दै कृषि उपजको उत्पादन र उत्पादकत्व एवं कृषकहरूको आयआर्जन वृद्धि गराई गरिबी न्युनिकरणमा योगदान पुऱ्याउनु नै कृषि कार्यक्रमको सफलता मान्न सकिन्छ ।

यस कार्यालयबाट आ.व. २०८१/०८२ को अवधीमा खाधान्नबाली, तरकारीबालीको विउविजन वितरण, माटो परिक्षण र सुधार कार्यक्रम, बाली संरक्षण सेवा कार्यक्रम, मकै च्याउ तथा रैथानेबालीहरूको व्यवसाय प्रबर्द्धन कार्यक्रम संचालन गरिएको छ । नगरको कृषि विकासमा प्रत्यक्षपरोक्ष रूपमा सरोकार राख्न हुने कृषक, कृषिविकाससँग सम्बन्धित सहयोगी सरकारी तथा गैह्र सरकारी कार्यालय संघ संस्था, कृषिप्राविधिक, चासो र जानकारी राख्नुहुने जो कसैलाई थोरै भएपनि यस वार्षिक प्रगति पुस्तिका विवरण उपयोगी हुनेछ भन्ने विश्वास लिइएको छ ।

धन्यवाद ।

विषय सुचि

पेज नं.

खण्ड- क

१. परिचायात्मक जानकारी

१.१ लेटाङको ऐतिहासिक पृष्ठभूमी	१
१.२ राजनैतिक तथा प्रशासनिक सिमाना	३
१.३ राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन	३
१.४ भौगोलिक अवस्थिति	३
१.५ भौगोलिक अवस्था तथा क्षेत्रफल र भु उपयोग	३
१.६ प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरू	४
१.७ जनसंख्या	४
१.८ मुख्य पेशा	४
१.९ मुख्य बालीहरू	४
१.१० प्राकृतिक सम्पदाहरू	५
१.११ हावापानी अनुरूप उत्पादन सम्भाव्यताहरू र भुउपयोग नक्सा	५

खण्ड - ख

२. कृषि विकास शाखा, लेटाङ नगरपालिकाको परिचय, उद्देश्य,कार्यनिति	६
३. विनियोजित बजेट अनुसार खर्च विवरण	९
३.२ कृषि विकास कार्यक्रमको बार्षिक एकमुष्ट भौति क प्रगति प्रतिबेदन (नगर)	१०
३.३ कृषि विकास कार्यक्रमको बार्षिक एकमुष्ट भौति क प्रगति प्रतिबेदन (संघिय)	११
३.४ बार्षिक लैगिक क सहभागिता प्रगति विवरणा (नगर)	१३
३.५ बार्षिक लैगिक सहभागिता प्रगति विवरण (संघिय)	१४
३.६. लेटाङ नगरपालिकामा हाल कार्यरत कृषि प्राविधिकहरूको विवरण	१५
४. वार्षिक प्रगति विवरण	१७
४. ले.न.पा कृषि विकास शाखाबाट संचालित पकेट/ब्लक क्षेत्रको विवरण	२४
५. आ.व. २०७८/०७९ कृषि विकास शाखा अन्तर्गत कार्यक्रमको विस्तृत विवरण	२५
६. लेटाङ नगर क्षेत्रमा उत्पादन गरिने मुख्य वालीहरूको विवरण	४६
७. अनुदानका मल वितरण निर्देशिका २०७७ को कारोवार गर्ने कृषि सहकारीहरूको विवरण	५३
८. कृषि विकास शाखा दर्ता तथा अध्यावधिक भएका निजि कृषि फर्मको विवरण	५२
९. कृषि विकास शाखा हाल सम्म दर्ता भएका कृषक समुहको विवरण	५४
१०. कोदो, रागे, धान,डि कम्पोजर,टमाटर, खेती प्रविधि तथा अमेरिकन फौजी किरा नियन्त्रण र कृषिको इतिहास र हालको अवस्था	६४
११. कृषि विमा र निजि फर्म दर्ता र समुह विधान	९९

खण्ड-एक

१. परिचयात्मक जानकारी

१.१. लेटाङको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

लेटाङ नगरपालिका क्षेत्र प्राचिन समयमा धिमालहरूको राजधानी थियो । खासगरी लेटाङ बजारको पश्चिममा अवस्थित चिसाङ खोला तरे पछि केहि उत्तर तिर जादाँ पुगिने राजारानी पोखरी भएको ठाउँमा धिमाल राजाको दरबार थियो भन्ने किंवदन्ती छ । त्यसैले यस क्षेत्रका पुराना बासिन्दाहरूको धिमालको भाषाबाट लेटाङ रहन भएको भनाई छ । यहाँ आदिवासी धिमालहरू हुन । लेटाङको नामाकरण धिमाल भाषामा "लेटा" शब्दबाट भएको मानिन्छ । प्राचिन धिमाल भाषामा लेटाको अर्थ पहाडबाट झरेको समथल भुभाग भन्ने हुन्छ । धिमाल पोखरी भनेर चिनिने राजारानी डाँडाबाट हेर्दा हालको लेटाङ पहाडसँग जोडिएको समथर भुभाग देखिन्छ । त्यसैले त्यसलाई धिमालहरूको लेटा भने । त्यति बेला लेटा जंगलले भरिएको थियो । त्यहि बेला लेटा शब्द उच्चारण गर्दै जादाँ कालान्तरमा अपभ्रंश भई लेटाङ भएको हुनु जर्दछ । त्यही आधारमा त्यस भूमिलाई लेटाङ भन्ने गरियो ।

लेटाङ नगरपालिका क्षेत्रको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि खोजि गर्दा यो क्षेत्र प्राचिन प्राग्ज्योतिष राज्यभित्र पर्दथ्यो । पछि गएर यसबाट मत्स्यदेश अलग हुदाँ लेटाङ भेग मत्स्यदेशमा पर्न पुग्यो । यदाकदा मिथिला, पुण्ड्र र किराँतहरूको अधिनमा पर्ने तथा यस भेग स्थानिय शासकले शासन गर्ने कार्य पछि यो क्षेत्र मुरेहाङको मोरङ भित्र पर्यो । यसै गरी विजयपुर राज्यको स्थापना भएपछि भने लेटाङ क्षेत्र विजयपुर कै अधिनमा रह्यो ।

तत्कालिन समयमा लेटाङ क्षेत्रलाई घना जंगलले ढाकेको थियो भन्ने गरिन्छ । यहाँका नदी किनारा भागमा केहि जातजातीका मानिसहरूका ससाना वस्तीहरू थिए । घना जंगलका कारण मानिसले खोला या नदिको किनारा भाग तथा पहाडको फेदीमा बस्न आवश्यक थियो । लेटाङ भेगमा बेलाबेलामा पाइने

पुराना बसोबासका अवशेषहरूले यसै कुराको संकेत गरेका छन । लेटाङको आसपासमा यस्ता थुप्रै प्रकारका अवशेषहरू पाइएका छन् । तिनिहरू कतिपय नाँसिएका छन् भने कतिपय अभ्रसम्म पनि उजागर हुन सकेका छैनन ।

मोरङ विजयपुरमा विजयनारायण पछि पाल्पाली सेनराजा लोहांगसेनले कब्जा गरेपछि भने यो भेग पाल्पाली सेनहरूको अधिनमा पर्न पुग्यो । तत्काल पाल्पाली नै राज्य विभाजन हुदाँ नारायणी पुर्वको मकवानपुर लोहांगसेनले पाएको हुनाले यो भेग पनि मकवानपुरबाट विजयपुरलाई अलग्गै राज्य बनाएको हुदाँ लेटाङ लगायतको स्थान विजयपुरको अभिन्न अंग बन्न पुग्यो । सेनकाल भन्दा अघि नै लेटाङको सीमाभन्दा केहि पश्चिम उत्तरमा रहेको कसेनीमा धनपाल नामक एक जना रजौटेले शासन गर्थे । तिनको राजधानी र दरबारका अवशेषहरू अहिले पनि रहेको छ । यसलाई स्थानिय मानिसहरूले संरक्षण गरेर राखेका छन, जसलाई धनपालगढी नामले चिनिन्छ । कालान्तरमा धनापाल रजौटेको पतन भयो । धनपालको राज्य विजयपुरमा गाभियो । यता विजयपुर पनि स्थानिय रजौटेबाट सेनहरूको अधिनमा परेको देखिन्छ । वि.स. १८३१ मा पृथ्वीनारायण शाहले नेपालएकीकरण गरे सँगै यो भुभागपनि बृहत्तर नेपालमा गाभिएको पाइन्छ ।

वि.स. २०१८ मा नेपाललाई १४ अञ्चल ७५ जिल्लामा विभाजन गरेदेखि नै लेटाङ नगरपालिकाले ओगटेको क्षेत्र मोरङ जिल्लाको उत्तरी भुभागका रूपमा रहनपुग्यो । वि.स. २०७१ सालमा तत्कालिन लेटाङ र भोगटेनी गा.वि.स. मिलाएर लेटाङ भोगटेनी नगरपालिका बनाइयो । नेपालको संविधान २०७२ ले अङ्गीकार गरेको संघिय गणतन्त्र नेपालको राज्यपुनर संरचनाले गर्दा स्थानियतह पुन रसंरचना सुझाव आयोगको प्रतिवेदन २०७३ अनुसार साविक लेटाङ भोगटेनी नगरपालिकाको १ नं वडा बाहेक सबै, जाँते गा.वि.स.को १,२,५,६,८ र ९ वडाहरू र वारङ्गी गा.वि.स.को सम्पूर्ण वडाहरूलाई मिलाएर वि.स. २०७३।१।२७ गते लेटाङ नगरपालिका बनाइएको हो ।

१.२. राजनैतिक तथा प्रशासनिक सिमाना:

- क. पूर्वतर्फ- मिक्लाजुङ्ग गाउँपालिका पश्चिमतर्फ- केराबारी गाउँपालिका
ख. उत्तर तर्फ- धनकुटा जिल्लाको चौबिसे गाउँपालिका
ग. दक्षिण तर्फ- उर्लाबारी न.पा, पथरी शनिश्चरे नगरपालिका, बेलबारी नगरपालिका
र कानेपोखरी गाउँपालिका

१.३. राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन:

निर्वाचन क्षेत्र नं- १ वडाहरू- ९ वटा
जिल्ला - मोरङ प्रदेश नं- १

१.४. भौगोलिक अवस्थिति:

अक्षांश २६°२०' उत्तरदेखि २६°५३' उत्तर,
देशान्तर ८७°१६' पूर्वदेखि ८७°४१' पूर्वसम्म

१.५. भौगोलिक अवस्था तथा क्षेत्रफल र भू-उपयोग स्थिति:

भौगोलिक अवस्था : पहाड र भावर प्रदेशको समतल
क्षेत्रफल : २१९.२३ वर्ग कि.मि., कृषिकर्मी : ८०%
गैरकृषिकर्मी : २०%,
समुन्द्र सतह देखि उचाई : २७६ देखि २४१० मि. सम्म । तापक्रम: ४.९ देखि
३६ डिग्री सेल्सियस सम्म,
एक दिनमा वर्षा : ८४ मिलिमिटर

१.६. प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

राजारानी ताल, आरुबोटे डाँडा, किसे भरना, कोलुङ भरना, देउजे भरना,
नावदेलुङ भरना, जोरकुज, बाराजी मन्दिर, धार्मिक चौक जाँते, गुवाबारी ।

१.७. जनसँख्या

घर परिवार: ८,६६४,	कुल जनसँख्या	३८,११७
पुरुष १९०७४,	महिला	१९०४३
जनसँख्या	वृद्धिदर	१.९%
लैङ्गिक अनुपात २.०१%,	औसत परिवार सँख्या	४.४ जना
जनघनत्व	१४२ वर्ग मि	

(श्रोत नगर बस्तुस्थिति विवरण २०८०)

१.८. मुख्य पेशा

कृषि, व्यापार, होटल, नोकरी, घरेलु उद्योग आदि ।

१.९. मुख्यबालीहरू

मकै, धान, गहुँ, आलु, कोदो, दालहरू (मास, भटमास, मस्याङ, सिमी, बोडी, केराउ, आदि) अदुवा, बेसार, अलैंची, तरकारी, सुन्तला, कागती, सुपारी, कफी, केरा, मौरी, च्याउ, कुरिलो आदि ।

१.१०. निकासी हुने बाली तथा वनस्पतिहरू

तरकारी, सुन्तला, अलैंची, कफी, अलैंची, आलु, अदुवा, बेसार, कागती, केरा, मौरीको मह, कुरिलो, च्याउ, तेजपात, अम्रिसो आदि ।

१.११. प्राकृतिक सम्पदाहरू

क. नदी- नालाहरू:-चिसाङ खोला, तेलि खोला, भुवा खोला, मोरङ्गी खोला

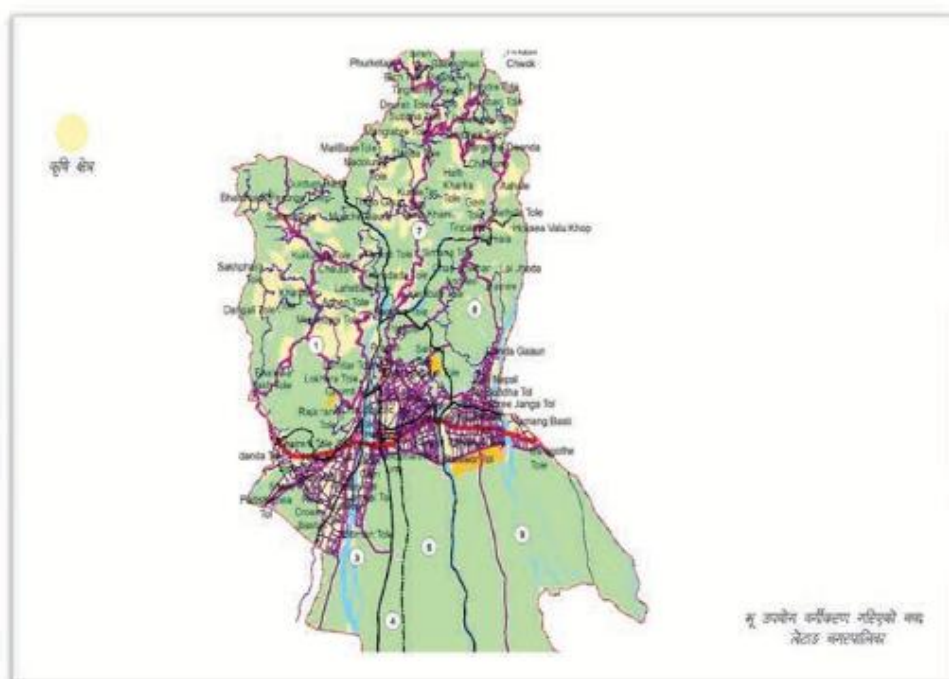
ख. वनस्पतिहरू:- सुनाखरी, साल, उतिस, कटुस, चिलाउने, चाप, लाकुरी, सल्लो, हलेदो, टाकी, कोईरालो, खन्यू, कुटमिरो, निभारो, बडहर, गुरस, निगालो, खयर, सिसौ, सत्तिसाल, बास, आदि ।

१.१२. असिना पर्ने महिनाहरू

फाल्गुन, चैत्र र वैशाख

१.१३. हावापानी अनुरूपको उत्पादन सम्भाव्यता

१. अन्नवाली : मकै, धान, गहु, कोदो र फापर ।
२. तेलवाली : तोरी, सस्यु, आलस, बदाम, फिलुङ्ग, सुर्यमुखी ।
३. दालवाली : मास, मसुरो, मुङ्ग, रहर, भटमास ।
४. नगदेवाली : अलैची, कफी।
५. मसलावाली : अदुवा, लसुन, प्याज, बेसार, खुर्सानी, धनिया ।
६. फलफूल : केरा, सुन्तला, जुनार, कागति, नास्पाती, एभोकाडो आप, लिचि र किवी ।
७. तरकारीवाली : आलु, बन्दा, काउली, गोलभेडा, मूला, रायो, भेडैखुर्सानी, भन्टा, सबै किसिमका तरकारीवाली आदि ।
८. विविध- मौरी, च्याउ, कुरिलो, सुपारी, सिमसाग इत्यादी ।

खण्ड- दुई

२. कृषि विकास शाखा, लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

२.१. परिचय

मोरङ जिल्लाका कृषकहरूको परापूर्वकालदेखि गरि आएको कृषि पद्धतिलाई परिमार्जन गरी प्रति इकाई क्षेत्रफलमा उत्पादन बढाई कृषकहरूको जीवनस्तर उकास्न उन्नत कृषि प्रविधिको प्रचार-प्रसार गर्ने उद्देश्यले वि.स. २०७३ सालमा लेटाङ नगरपालिका नगरकार्यपालिकाको कार्यालय अन्तर्गत कृषि विकास शाखाको नामले यस शाखाको स्थापना भएको हो । कार्यालयको स्थापना भए पश्चात् यस कार्यालयले कृषकहरूको चाहना अनुरूप खाद्यन्न, दलहन, तेलहन, नगदेवाली, मौरीपालन, रेशम खेती, फलफूल खेती, तरकारी खेती जस्ता व्यवसायको दिगो विकास गरी कृषकहरूको जीवनस्तर उकास्न स्वीकृत नीति निर्देशन अनुसार विभिन्न कार्यक्रमहरू कृषि सेवा केन्द्र मार्फत कृषक समूह/कृषकहरूमा संचालन गर्दै आएको छ ।

२.२. उद्देश्य

(क) दीर्घकालीन (Long Term) उद्देश्यहरू

१. खाद्यबस्तुको बढ्दो माग पुरा गर्न उत्पादकत्व बढाई खाद्य सुरक्षा तथा पोषण सुरक्षाको सम्बर्धन गर्ने । जिल्लाबाट निर्यात भई रहेका व्यवसायिक कृषिवालीहरूको प्रवर्द्धन र विकास गर्ने । बहुसंख्यक साना किसानहरूका लागि कृषि क्षेत्रमा आयमूलक र उत्पादनशील रोजगारीका अवसरहरू बढाउने । गरिवी न्यूनीकरण गर्न स्थानीय निकायसँग समन्वय गरी गरिवीको आधार सर्भेक्षण तयार गराई समावेशी रूपमा गरिवी न्यूनीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने । जनसंख्या तथा वातावरणलाई ध्यानमा राखी दिगो कृषि विकासको प्रयासबाट कृषकहरूको आयआर्जन बृद्धिगरी जीवनस्तर

उकास्ने ।

(ख) अल्पकालीन (Short Term) उद्देश्य

१. कृषकहरूको मागवमोजिम कृषक उपयोगी कृषिकार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
२. कृषक समुदायको कृषि सम्बन्धि परम्परागत विचारधारामा परिवर्तन ल्याई उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने ।
३. कृषक समक्ष नयाँ-नयाँ उत्पादनका प्रविधि ज्ञान, शीप र साधन पुऱ्याउने ।
४. संभाव्यताको आधारमा पकेट क्षेत्र छनौट गरी खाद्यान्न, फलफुल, तरकारी वालीको व्यवसायिक कार्यक्रमलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
५. कृषकहरूमा समस्या समाधान गर्न समयानुकूल सरल, सस्तो र प्रभावकारी नयाँ प्रविधिहरू कृषक समक्ष पुऱ्याउने
६. कृषक समूहको माध्यमबाट ग्रामीण स्तरमा प्रगतिशील अगुवा कृषक र कृषक समूहतयार गर्ने
७. उन्नत कृषि प्रविधि अपनाई उत्पादन वृद्धि गराउन कृषकवर्गलाई आवश्यक पर्ने उत्पादन साधनहरू (स्तरयुक्त बीउ, मल र कृषि ऋण) को आपूर्ति तथा उत्पादित वस्तुको बजार व्यवस्थापन पुऱ्याउने सहजिकरण गर्ने ।
८. बजार मागको आधारमा व्यवसायिक रूपमा आउन सक्ने कृषि वालीहरूको पहिचान गरी विकास गर्ने ।

२.३. कार्यनीतिहरू (Strategies)

१. कृषकहरूलाई जिल्ला स्तरिय कृषि कार्यक्रम निर्माणमा प्रत्यक्ष सहभागी गर्ने ।
२. कृषिविकासमा पिछडिएका वर्गलाई समूह गठन, तालिम, भ्रमण, गोष्ठी प्रदर्शन जस्ता प्रसार प्रविधितथा स्रोत केन्द्र विकासमा समावेश गर्ने ।
३. कृषिविकास कार्यक्रममा विकेन्द्रीकरणको सिद्धान्त अनुरूप राजमार्ग एवं सहायक सडकको आसपासमा वढी प्रभावकारी देखिने र जिल्लाको भौगोलिक स्थिति, हावापानी, माटो, तुलनात्मकलाभ र संभाव्य थलोलाई

- दृष्टिगत गरि सोही अनुरूपको हुन सक्ने कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
४. शीपविकास र रोजगारी वृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउने सिपबिकास तालिमहरूको व्यवस्था गर्ने ।
  ५. कम आयतन भएका बढी मोल पर्ने वालीलाई प्राथमिकता दिई कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
  ६. बजार संभाव्यता अध्ययन, पूर्वाधार विकास र सूचना प्रवाह गरी कृषि बजार विकास र कृषि बजार सूचना प्रणालीको प्रयोग लागि निरन्तरता दिदै जाने ।
  ७. माटोको उर्वरा शक्ति कायम राख्न हरियो मल, कम्पोष्ट मल, जैविक मल प्रयोगमा जोड दिनुको साथै कृषिचुनको प्रयोगलाई समेत ध्यान दिई सहयोग पुऱ्याउने ।
  ८. विभिन्न कृषि कार्यक्रमहरू कृषक समूह तथा कृषक सहकारी मार्फत संचालन गर्ने ।
  ९. दीर्घकालिन कृषियोजना (APP)लाई आधार मानि उत्पादन पकेटहरूको विकास र व्यवसायिकरणमा प्राथमिकता दिई कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
  १०. कृषि विकाससँग सम्बन्धित विभिन्न सरकारी, अर्ध सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरूसँग समन्वय राखी कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
  ११. गरिवी न्यूनीकरण गर्न स्थानिय निकायवाट तयार गरिएको आधार रेखाबाट गरिव ठहरिएका कृषकहरूको जीवन स्तर उकास्न कृषि सेवा केन्द्रको पहुचको आधार हेरी गरिवी न्यूनीकरण कार्यक्रम समावेशी रूपमा संचालन गर्दै लैजाने ।

२. आ.व. २०८१/०८२ लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा अन्तर्गत कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन फारम

२.१ विनियोजित वजेट अनुसार खर्च विवरण

सि. नं.	व.उ.शि.नं.	आयोजनाको नाम	विनियोजित वार्षिक बजेट रु. हजारमा				वार्षिक वजेट खर्च रु. हजारमा				कैफियत
			कुल बजेट	कार्यक्रम बजेट	चालु बजेट	पूँजिगत वजेट	वजेट	कार्यक्रम बजेट	चालु बजेट	पूँजिगत वजेट	
१	८०११३४०६३००	नगरपालिका कृषिविकास कार्यक्रम	६०००	६०००	४८२५	११७५	६०००	६०००।०	४८११।७	११७५	
२	८०११३४०६५११	संघिय सरकारबाट हस्तान्तरित कृषिकार्यक्रम	१४०	१४०	१४०	०	१४०	१४०	१४०	०	
		कोशी प्रदेश सशत	२२००	२२००	२२००	०	२२००	२२००	२२००	०	
कुलजम्मा			८३४०	८३४०	७१६५	११६५	८३४०	८३४०	७१५१।७	११७५	

२.२ कृषि विकास कार्यक्रमको बार्षिक एकमुष्ट भौतिक प्रगति प्रतिवेदन

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास तर्फ आ.ब. २०८१/०८१

क्र. सं.	कार्य विवरण		इकाइ				
				प्रथम	दोश्रो	तेश्रो	वार्षिक
१	कृषकहरूलाई तरकारी तथा फलफुल खेती सम्बन्धी तालिम	लक्ष	संख्या	२	२	०	४
		प्रगति		२	२	०	४
		प्रतिशत		१००	१००	०	१००
२	बाली बिशेष वडा स्तरीय तालिम १ दिने	लक्ष	संख्या	१	१	१	३
		प्रगति		१	१	१	३
		प्रतिशत		१००	१००	१००	१००
३	पुष्प खेती(सयपत्री) प्रबर्द्धन तथा रकम प्रोहत्सान कार्यक्रम	लक्ष	पटक	०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
४	आकस्मिक बाली संरक्षण कार्यक्रम	लक्ष	पटक	१	०	०	१
		प्रगति		१	०	०	०
		प्रतिशत		१००	०	०	१००
५	जैविक मल तथा प्रांगारिक बिषादी तथा सुक्ष्म खाधतत्व वितरण कार्यक्रम	लक्ष	पटक	०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
६	बिषादी परिक्षण उपकरण खरिद तथा परिक्षण कार्यक्रम	लक्ष	पटक	१	२	०	३
		प्रगति		१	२	०	३
		प्रतिशत		१००	१००	०	१००
७.	रैथानबाली प्रबर्द्धन लाई ब्रान्डिड प्याकजिड लभिलड बजारीकरण सहयोग कार्यक्रम	लक्ष	पटक	१	०	०	१
		प्रगति		१	०	०	१
		प्रतिशत		१००	०	०	१००

क्र. सं.	कार्य विवरण		इकाइ				
				प्रथम	दोश्रो	तेस्रो	वार्षिक
८.	५०% अनुदानमा मागमा आधारित साना कृषि सामग्री उपकरण वितरण	लक्ष		१	०	०	१
		प्रगति		१	०	०	१
		प्रतिशत		१००	०	०	१००
९	७५ प्रतिशत अनुदानमा टमाटरको बीउ वितरण	लक्ष		१	०	०	१
		प्रगति		१	०	०	१
		प्रतिशत		१००	०	०	१००
१०	७५ प्रतिशत अनुदानमा हिउदे तरकारीको बीउ वितरण	लक्ष		१	१	०	२
		प्रगति		१	१	०	२
		प्रतिशत		१००	१००	०	१००
११	माटोको नमुना संकलन तथा शिविर संचालन कार्यक्रम तथा माटोको रिपोर्टको आधारमा कृषि चुन वितरण	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
१२	५०% प्रतिशत अनुदानमा मकैको बीउ वितरण	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
१३	केरा, सुन्तला, अलैंची प्रबर्द्धन कार्यक्रम	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
१४	सिक्दै र कमाउदै कृषि पाठशाला कार्यक्रम	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
१५	प्रस्तावमा आधारित अर्गानिक नमुना कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन कार्यक्रम	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००

क्र. सं.	कार्य विवरण		इकाइ				
				प्रथम	दोश्रो	तेश्रो	वार्षिक
१६	मागमा आधारित सामुदायिक वनहरुमा अदुवा बेसार प्रबर्द्धन कार्यक्रम	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
१७	टमाटरको विविधिकरण तथा बाइप्रोडक्ट निर्माणका लागि तालिम	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
१८	नगदे, तरकारी बाली बिमा सम्बन्धी	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
१९	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम (जलवायु परिवर्तन समेत)	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
२०	५० प्रतिशत अनुदानमा धानको बीउ वितरण	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
२१	उत्कृष्ट कृषक तथा समुह पुरस्कार	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
२२	राष्ट्रिय धान दिवस कार्यक्रम	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
२३	मागमा आधारित सिम साग खेती	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००

क्र. सं.	कार्य विवरण		इकाइ				
				प्रथम	दोश्रो	तेश्रो	वार्षिक
२४	५० प्रतिशत अनुदानमा सुपारीको विरुवा वितरण	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
२५	टमाटर खेती व्यवसाय सँग	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
२६	कफी खेतीका लागी प्लाष्टिक टनेल निर्माण	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
२७	लेटाङ ६ बैध टोलमा थोपा सिंचाईको लागी	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
कुल भौतिक प्रगति प्रतिशत				१००	१००	१००	१००

२.३ कृषि विकास कार्यक्रमको वार्षिक एकमुष्ट भौतिक प्रगति प्रतिवेदन

संघिय तथा प्रदेश हस्तातरणीय सशर्त बजेट कार्यक्रम कृषि विकास तर्फ आ.ब. २०८१/०८२

क्र. सं.	कार्य विवरण		इकाइ	लेटाङ			
				प्रथम	दोश्रो	तेश्रो	वार्षिक
१	कृषक सुचिकरण व्यवस्थापन	लक्ष	संख्या	०	१	१	२
		प्रगति		०	१	१	२
		प्रतिशत		०	१००	१००	१००
२	कृषि तथा पशुपंक्षी सम्बन्धी तथ्यांक अध्यावधिक कार्यक्रम	लक्ष	संख्या	०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

क्र. सं.	कार्य विवरण		इकाइ	लेटाङ			
				प्रथम	दोश्रो	तेश्रो	वार्षिक
३	कफी खेती प्रबर्द्धन कार्यक्रम (प्रदेश सशर्त)	लक्ष		०	१	१	१००
		प्रगति		०	१	१	२
		प्रतिशत		०	१००	१००	२
४	मौरीपालन प्रबर्द्धन कार्यक्रम(प्रदेश सशर्त)	लक्ष		०	१	१	२
		प्रगति		०	१	१	२
		प्रतिशत		०	१००	१००	१००
कूल भौतिक प्रगति प्रतिशत				१००	१००	१००	१००

२.४. वार्षिक लैङ्गिक सहभागिता प्रगति विवरण आ.ब. २०८१/०८२
 आयोजना:लेटाङ नगरपालिका कार्यक्रम : कृषिविकास कार्यक्रम

क्र. सं.	कार्य विवरण	इकाइ	सहभागिता	नगरपालिका			
				लेटाङ			
				प्रथम	दोश्रा	तेश्रा	बार्षिक
१	२	३	४				
१	लेटाङ नगरपालिकाको आ.व.२०८१।०८२ को वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अन्तर्गत	जवान	पुरुष	३४०	४७५	२२०	१०३५
			महिला	१६०	३७६	१८५	७२१
			जम्मा	५००	८५१	४०५	१७५६
२	संघिय सशर्त कृषि कार्यक्रम अन्तर्गत	जवान	पुरुष	२०	३०	१५	६५
			महिला	१०	१०	२०	४०
			जम्मा	३०	४०	३५	१०५
३	प्रदेश सशर्त कृषिकार्यक्रम अन्तर्गत	जवान	पुरुष	०	१४०	०	१४०
			महिला	०	३०	०	३०
			जम्मा	०	१७०	०	१७०

क्र. स.	कार्य विवरण	इकाइ	सहभागिता	नगरपालिका			
				लेटाङ			
				प्रथम	दोश्रा	तेश्रा	बार्षिक
कुलजम्मा		ज्वान महिला जम्मा	पुरुष	३६०	६४५	२३५	१२४०
			महिला	१७०	४१६	२०५	७९१
			जम्मा	५३०	१०६१	४४०	२०३१
महिला सहभागिता प्रगति प्रतिशत				३२.०७	३९.२०	४६.५९	३८.९४

२.५. लेटाङ नगरपालिकामा हाल कार्यरत कृषि प्राविधिकहरूको विवरण

क्र. स.	नाम, थर	पद	ठेगाना	सम्पर्क न	कैफियत
१.	करण श्रेष्ठ	कृषि प्रसार अधिकृत (अधिकृत स्तर छैटौं)	विराटचोक, मोरङ	९८४२२३८७९३	स्थायी
२.	आयुष खरेल	कृषि स्नातक प्राविधिक	सुन्दरहरैचा ८, मोरङ	९८२७३६३३३७	संघिय सशर्त करार
२.	मन्जु तामाङ	कृषिप्राविधिक (सहायक स्तर चौथो)	रतुवामाई, मोरङ	९८१५३२६६२६	एक गा.वि.स एक प्राविधिक करार

प्रगति विवरण
(आ.व. २०८१/०८२)
वार्षिक प्रगति विवरण
लेटाङ नगरपालिका कृषि तर्फको प्रगति विवरण

सं. क्र	कार्यक्रम	लक्ष्य (पटक)	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित % प्रगति	वित्तिय % प्रगति	संचालित कार्यक्रम
१	कृषकहरुलाई तरकारी तथा फलफुल खेती सम्बन्धी तालिम	२	२००	२००	१००	१००	नगरपालिका स्थित ३० जना अगुवा कृषकहरुलाई तालिम
२	बाली बिशेष वडा स्तरीय तालिम १ दिने	४	२००	२००	१००	१००	वडा नं २ र ९ मा संचालन
३	पुष्प खेती(सयपत्री) प्रबर्द्धन तथा रकम प्रोहत्सान कार्यक्रम	१	७५	७५	१००	१००	नगद प्रोहत्सान ३७५० केजी सयपत्री फुल मा रु २० को दरले
४	आकस्मिक बाली संरक्षण कार्यक्रम	१	६५०	६५०	१००	१००	बाली विरुवामा आइ पर्ने रोग किरा सामाधान तयारी
५	जैविक मल तथा प्रांगारिक बिषादी तथा सुक्ष्म खाधतत्व वितरण कार्यक्रम	१	२००	२००	१००	१००	जैविक मल तथा प्रांगारिक बिषादी वितरण कार्य समस्या अनुसार र लेटाङ अकबरे खोर्सानीमा जैविक खेतीको विकास गरियो ।

सं. क्र	कार्यक्रम	लक्ष्य (पटक)	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित % प्रगति	वित्तिय % प्रगति	संचालित कार्यक्रम
६	बिषादी परिक्षण उपकरण खरिद तथा परिक्षण कार्यक्रम	१	१५०	१५०	००१	१००	
७	रैथानेबाली प्रबर्द्धन लाई ब्रान्डिड प्याकेजिड लेभिलड बजारीकरण सहयोग कार्यक्रम	१	२२०	२२०	१००	१००	का
८	५०% अनुदानमा मागमा आधारित साना कृषि सामाग्री उपकरण वितरण कार्यक्रम (प्लाष्टिक टनेल,मकै रोप्ने मेशिन, छोड्याउने मेशिन तथा तथा अन्य कृषि	१	६००	६००	१००	१००	४५ जना कृषक,कृषक समुह र कृषि सहकारीलाई कृषि सामाग्री वितरण
९	७५ प्रतिशत अनुदानमा टमाटरको बीउ वितरण	१	५००	४९८.५	१००	९९.७	४१ जना कृषक,कृषक समुह र कृषि सहकारीलाई गौरब जात ३२५, सोलर जात १०० र सि जात ९८ वितरण
१०	७५ प्रतिशत अनुदानमा हिउदे तरकारीको बीउ वितरण	२	५००	४९५.५	१००	९९.१	
११	माटोको नमुना संकलन तथा शिविर संचालन कार्यक्रम तथा माटोको रिपोर्टको आधारमा कृषि चुन वितरण	१	४००	४००	१००	१००	लेटाङ वडा नं १,३,५,६ र ९ मा १९६ थान नमुना परिक्षण र रिपोर्टको आधारमा १७.३ म.टन

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

सं. क्र	कार्यक्रम	लक्ष्य (पटक)	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित % प्रगति	वित्तिय % प्रगति	संचालित कार्यक्रम
१२	५०% प्रतिशत अनुदानमा मकैको बीउ वितरण	१	३००	२९७	१००	९९	२० जना कृषि फर्म/कृषक समुह/ कृषि सहकारीलाई १४८५ केजी रामपुर हाइब्रिड जातको मकैको बीउ वितरण
१३	केरा,सुन्तला,अलैंची प्रबर्द्धन कार्यक्रम	१	१५०	१४५	१००	९६	केरा खेती अन्तरगत मिडसो कृषि फर्म र मिभक कृषि फर्म लेटाङ १ केरा खेती प्रबर्द्धन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन ।
१४	सिक्दै र कमाउदै कृषि पाठशाला कार्यक्रम	१	१००	१००	१००	१००	कमलपुर राई लिम्बु कृषि फर्ममा तरकारी बोडीमा प्रागारिक खेती अनुसन्धान कार्य गर्दा ५ कठामा ५५० केजी वोडी उत्पादन गरियो ।
१५	प्रस्तावमा आधारित अर्गानिक नमुना कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन कार्यक्रम	१	२००	२००	१००	१००	रातेमाट कृषक समुह लेटाङ ७ गुराँसेटारमा कार्यक्रम संचालन गरी काउली खेतीमा उत्पादन कार्य सुरुवात गरियो ।
१६	मागमा आधारित सामुदायिक वनहरुमा अदुवा बेसार प्रबर्द्धन कार्यक्रम	१	१००	१००	१००	१००	राजारानी सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह लेटाङ १ मा अदुवा रोपण कार्य गरियो

सं. क्र	कार्यक्रम	लक्ष्य (पटक)	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित % प्रगति	वित्तिय % प्रगति	संचालित कार्यक्रम
१७	टमाटरको विविधिकरण तथा बाइप्रोडक्ट निर्माणका लागी तालिम	१	१५०	१५०	१००	१००	लेटाङ भित्रका व्यवसायीक टमाटर खेती गर्ने ३० जना कृषकलाई टमाटरको सस तथा अचार बनाउने विधि बारेजानकारी प्रदान गरियो ।
१८	नगदे, तरकारी बाली बिमा सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	१	१५०	१५०	१००	१००	नगर भित्रका ५० जना कृषि विमा बारे जानकारी हासिल गर्ने कृषकलाई कृषि विमा बारे जानकारी प्रदान गरियो ।
१९	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम ((जलवायु परिवर्तन समेत	१	१००	१००	१००	१००	लेटाङ सवै वडामा कृषि सर्भे गरी वडा तथा भुगोल र वातावरण अनुसार बालीको पकेट तथा चक्काबन्दी खेती र जलवायुलाई आत्मसाथ गरी खेती गर्ने विधि बारे अध्ययन अनुसन्धान प्रतिवेदन तयार गरियो।
२०	५० प्रतिशत अनुदानमा धानको वीउ वितरण	१	२००	२००	१००	१००	लेटाङ नगर क्षेत्र भित्रका ६४ जना कृषक/कृषक समुह/ कृषि सहकारीलाई हर्दिनाथ ६ ३३२५ केजी र लल्का बासमती १०५ केजी वितरण गरियो ।

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

सं. क्र	कार्यक्रम	लक्ष्य (पटक)	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित % प्रगति	वित्तिय % प्रगति	संचालित कार्यक्रम
२१	उत्कृष्ट कृषक तथा समुह पुरस्कार	१	५०	५०	१००	१००	३ जना उत्कृष्ट कृषकलाई पुरस्कृत र सम्मान गरियो ।
२२	राष्ट्रीय धान दिवस कार्यक्रम	१	३०	३०	१००	१००	
२३	मागमा आधारित सिम साग खेती प्रबर्द्धन कार्यक्रम	१	५०	५०	१००	१००	लेटाङ वडा नं १ वगुवा स्थित सिमसाग खेती गर्ने किसानलाई रु २० प्रति मुठा उत्पादनका दरले २५०० मुठा उत्पादन दिने ।
२४	५० प्रतिशत अनुदानमा सुपारीको विरुवा वितरण	१	२५०	२५०	१००	१००	२० जना कृषक तथा कृषक समुह र फर्मलाई १००००० विरुवा वितरण ।
२५	कफी खेतीका लागि प्लाष्टिक टनेल निर्माण	१	५०	५०	१००	१००	३० जना टमाटर खेती व्यवसायी सँग टमाटर खेती बारे चुनौती समस्या र समाधानका प्रयास बारे छलफल गरियो ।
२६	लेटाङ ६ बैद्य टोलमा थोपा सिंचाईको लागि प्लाष्टिक पोखरी निर्माण तथा थोपा सिंचाई सेट वितरण	२	२००	२००	१००	१००	राज एग्रीकल्चर फार्म लेटाङ ७ र चुरे अर्गानिक कृषि फर्म लेटाङ १ मा प्लाष्टिक पोखरी निर्माण सहयोग ।
२७	लेटाङ ६ बैद्य टोलमा थोपा सिंचाईको लागि प्लाष्टिक पोखरी निर्माण तथा थोपा सिंचाई सेट वितरण	१	२२५	२२५	१००	१००	
	जम्मा		६००	५९८६	१००	९९.७६	

संघिय र कोशी प्रदेश सशर्त बजेट कार्यक्रम

सं.रक्	कार्यक्रम	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित % प्रगति	वित्तिय प्रगति %	संचालित कार्यक्रम
१	किसान सूचिकरण कार्यक्रम	१००	१००	१००	१००	हाल सम्म ५४३५ कृषकहरुको सूचिकरण कार्य गरियो।
२	कृषि तथा पशुपंक्षी तथ्यांक अध्यावधिक	६०	६०	१००	१००	क्रप कटिङ तथा बार्षिक प्रगति पुस्तिका प्रकाशन
३	कफी खेती प्रबर्द्धन कार्यक्रम वडा नं १ र ७	१५००	१५००	१००	१००	गुर्दुम कृषि सहकारी संस्था लि लेटाङ १ र वारडगी कफी कृषक समुह लेटाङ ७ छनौट भइ कार्यक्रम संचालन भै सिंचाईका लागि प्लाष्टिक पोखरी, कफी ग्रिन्डर मेशिन, हलर मेशिन ,कफि सुकाउन पार्चमेन्ट र कफीको विरुवा रोपण कार्यक गरी विस्तार गरियो ।
४	मौरीपालन प्रबर्द्धन कार्यक्रम	७००	७००	१००	१००	आशा मौरीपालन कृषि फर्म लेटाङ ९ र लोकल मौरीपालन कृषि फर्म लेटाङ १ कुवापानी छनौट भइ कार्यक्रम ८० थान मौरी सहितको घर र मौरीपालनमा आवश्यक सामग्री वितरण गरियो ।
	जम्मा	२३६०	२३६०	१००	१००	

लेटाङ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, कृषि विकास शाखा
 कार्यक्रम परियोजना अनुसार बजेट कार्य वार्षिक प्रगति, बजेट उपशिर्षक : कृषि(८०११३४०६३०३)
 आ.व. २०८१/०८२

सि.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	कार्यान्वयनहुने स्थान	लक्षित समूह	खर्च शिर्षक	लक्ष्य	इकाइ	बजेट रु हजारमा	लक्ष्य	प्रगति खर्च रु हजारमा	कैफियत
१.	कृषि प्रसार तथा तालिम सेवा कार्यक्रम									
१.१	कृषकहरुलाई तरकारी तथा फलफुल खेती सम्बन्धी तालिम	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५१२	२	पटक	२००	२	२००.	
२.१	बाली बिशेष वडा स्तरिय १ दिने तालिम	वडा क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५१२	८	पटक	२००.	८.	२००.	
३.१	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम(जलवायु परिवर्तन समेत)	कृषि क्षेत्र	समुह गठन	२२५१२	१	पटक	१००.	१.	१००.	
१.४	"सिक्दै र कमाउँदै" कृषि पाठशाला कार्यक्रम	नगर क्षेत्र	विधालय/कृषक समुह	२२५१२	१	पटक	१००.	१.	१००.	
१.५	राष्ट्रिय धान दिवस कार्यक्रम	नगर क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	३०.	१.	३०.	
१.६	रैथानेबाली प्रबर्द्धन कार्यक्रम	लेटाङ ५	समावेशी कृषि समुह	२२५२२	१	पटक	२२०.	१.	२२०.	
१.७	उत्कृष्ट कृषक तथा समुह पुरस्कार	नगर क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	५०.	१.	५०.	
जम्मा							९००.०		९००.०	
२	वागवानी विकास कार्यक्रम									
२.१	७५% अनुदानमा टमाटरको विउ वितरण	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	५००.	१.	४९८.५	

सि.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	कार्यान्वयनहुने स्थान	लक्षित समूह	खर्च शिर्षक	लक्ष्य	इकाइ	बजेट रु हजारमा	लक्ष्य	प्रगति खर्च रु हजारमा	कैफियत
२.२	७५% अनुदानमा हिउदे र वर्षे तरकारीको विउ वितरण	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	५००.	१.	४९५.५	
२.३	सुन्तला अलैंची केरा खेती प्रबर्द्धन कार्यक्रम	लेटाङ १ र ७	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	१५०.	१.	१४५.	
२.४	मागमा आधारित सिम साग खेती प्रबर्द्धन	खोला बगर	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	५०.	१.	५०.	
२.५	५० प्रतिशत अनुदानमा सुपारीको विरुवा वितरण	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	२५०.	१.	२५०.	
२.६	पुष्प खेती(सयपत्री) प्रबर्द्धन तथा रकम प्रोहत्साहन कार्यक्रम शत प्रतिशत अनुदान	लेटाङ	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	७५.००	१.००	७५.००	
२.७	मागमा आधारित सामुदायिक वनहरुमा अदुवा बेसार प्रबर्द्धन कार्यक्रम	लेटाङ	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	१००.००	१.००	१००.००	
जम्मा							१६२५.०		१६१४.०	
३	वाली विकास कार्यक्रम									
३०१	५०% अनुदानमा धानको विउ वितरण	नगर क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	२००.००	१.००	२००.००	
३०२	५०% अनुदानमा हिउदे र वर्षे मकैको विउ वितरण	नगर क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	३००.००	१.००	२९७.००	
जम्मा							५००.०		४९७.०	
४ बाली सँरक्षण, मौरीपालन तथा च्याउ खेती कार्यक्रम										

सि.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	कार्यान्वयनहुने स्थान	लक्षित समूह	खर्च शिर्षक	लक्ष्य	इकाइ	बजेट रु हजारमा	लक्ष्य	प्रगति खर्च रु हजारमा	कैफियत
४०१	आकस्मिक बाली संरक्षण कार्यक्रम	नगर क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	६५०.००	१.००	६५०.००	
४०२	जैविक मल तथा प्रागारिक विषादी तथा सुक्ष्म खाद्य तत्व वितरण कार्यक्रम	नगर क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	२	पटक	२००.००	१.००	२००.००	
४०३	विषादी परिक्षण उपकरण खरिद तथा परिक्षण कार्यक्रम	नगर क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	१५०.००	१.००	१५०.००	
जम्मा							१०००.०		१०००.०	
५. माटो परिक्षण तथा सुधार कार्यक्रम										
५०१	माटो परिक्षणका लागी नमुना संकलन शिविर तथा परिक्षण कार्यक्रम तथा रिपोर्टको आधारमा कृषि चुन वितरण साथै माटो सुधार सम्बन्धी अभिमुखिकरण कार्यक्रम	नगरपालिका कृषि भित्र	कृषक र समुह	२२५२२	५	पटक	४००.००	५.००	४००.००	
जम्मा	४००.०		४००.०							
६	६ मागमा आधारित कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन तथा कृषि यान्त्रिकरण कार्यक्रम									

सि.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	कार्यान्वयनहुने स्थान	लक्षित समूह	खर्च शिर्षक	लक्ष्य	इकाइ	बजेट रु हजारमा	लक्ष्य	प्रगति खर्च रु हजारमा	कैफियत
६.१	५० प्रतिशत अनुदानमा मागमा आधारित साना कृषि सामग्री उपकरण कार्यक्रम (प्लाष्टिक टनेल,मकै रोप्ने छोड्याउने तथा अन्य साना कृषि इले स्प्रे थोपा सिंचाई सेट सामग्री)	नगर क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	६००.००	१.००	६००.००	
६.२	प्रस्तावमा आधारित अर्गानिक नमुना कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन कार्यक्रम	नगर क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	२००.००	१.००	२००.००	
६.३	लेटाङ ६को बैध टोलमा थोपा सिंचाईको लागि प्लाष्टिक पोखरी निर्माण तथा थोपा सिंचाई सेट वितरण	लेटाङ ६	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	२२५.००	१.००	२२५.००	
६.४	कफी खेतीकालागी प्लाष्टिक टनेल पोखरी निर्माण कार्यक्रम	लेटाङ १ र ७	निजि कृषि फर्म	२२५२२	१	पटक	२००.००	१.००	२००.००	
६.५	टमाटर विविधिकरण बाई प्रोडक्ट निर्माणका लागी तालिम संचालन	नगर क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५१२	१	पटक	१५०.००	१.००	१५०.००	
६.६	टमाटर खेती व्यवसाय सँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम	नगर क्षेत्र	कृषक	२२५१२	१	पटक	५०.००	१.००	५०.००	

सि.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	कार्यान्वयनहुने स्थान	लक्षित समूह	खर्च शिर्षक	लक्ष्य	इकाइ	बजेट रु हजारमा	लक्ष्य	प्रगति खर्च रु हजारमा	कैफियत
६.७	नगदे,तरकारी बाली बिमा सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	नगर क्षेत्र	कृषक र समुह	२२४१२	१	पटक	१५०.००	१.००	१५०.००	
जम्मा							१५७५.०		१५७५.०	
कुल जम्मा(१+२+३+४+५+६)							६०००.०	०.०	६०००.०	

वित्तिय प्रगति ९९.७७%

४. लेटाङ नगरपालिका

नगर कार्य पालिककाको कार्यालय, कृषि विकास तफ
संघिय शशर्त हस्तातरण कार्यक्रम

आ.व. २०८१/०८२ बजेट उपशिर्षक : संघिय तथा प्रदेशसशर्त हस्तान्तरण कार्यक्रम

उप क्षेत्र : कृषिविकास शाखा

सि.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्षित समूह	खर्च शिर्षक	लक्ष्य	इकाइ	बजेट रु. हजारमा				कैफियत
							चौमासिक	जम्मा	लक्ष्य	खर्च रकम	
१	कफी खेती प्रबर्द्धन कार्यक्रम प्रदेश सशत	वडा नं १ र ७	गुर्दुम कृषि सहकारी संस्था लि. लेटाङ १ साग्मा र वारंगी कफी कृषक समुह लेटाङ ७	२२५२२	२	पटक	१५००	१५००	२	१५००	१००%
२	मौरीपालन प्रबर्द्धन कार्यक्रम	वडा नं १ र ९	लोकल मौरीपालन कृषि फार्म लेटाङ १ र आशा मौरीपालन फार्म लेटाङ ९	२२५२२	२	पटक	७५०	७५०	२	७५०	१००%

३	कृषि पशुपक्षी तथा मत्स्य तथ्यांक अध्यावधिक कार्यक्रम	ले.न.पा	कृषक	२२५२२	१	पटक		१००	१	१००	१००%
४	किसान सूचिकरण कार्यक्रम	ले.न.पा	कृषक	२२५२२	१	पटक	२४९	२४९	१	२४९	१००%
कुल जम्मा								२३९०		२३९०	१००

वार्षिक विनियोजित बजेट रकमको तुलनामा खर्च प्रतिशत

१००%

५. लेटाङ नगरपालिका

नगर कार्य पालिककाको कार्यालय, कृषि विकास तफ

संघिय शर्त हस्तातरण कार्यक्रम

बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन अवधीमा भएका चालु र पुजीगत कार्यक्रमको मुख्य मुख्य क्रियाकलाप

क्र. सं.	स्वीकृत कार्यक्रम	सम्पन्न क्रियाकलाप	कार्यक्रम बजेट रु हजारमा	प्राप्त उपलब्धी	कै.
१	चालु अनुदान	नगर स्तरीय तालिम, ५० प्रतिशत अनुदानमा मकै, धानको विरुवा, ५० प्रतिशत अनुदानमा तरकारीको बीउ, वडा स्तरीय तालिम, बिषादी खरिद वितरण, किसान सूचिकरण, कृषि तथ्यांक संकलन ऋप कटिग कोदो, फापर उपज प्रशोधन ब्रान्डिंग प्याकेजिंग, अर्गानिक खेती नमुना फार्म संचालन, कफी र मौरीमा प्रबर्द्धन र विस्तार कार्यक्रम, जलवायुको प्रकोपले कृषि कार्य पारेको प्रभावको अध्ययन प्रांगारिक खेतीमा प्रोहत्साहन कार्यक्रम	८३९०	लेटाङ न.पा स्थित विभिन्न वडाका कृषक, कृषक समुह सहकारी र निजि फर्म लाई आवश्यकता तथा तिनिहरूले गर्ने कृषि कार्यलाई टेवा पुर्‍याउने आय आर्जनमा वृद्धि गर्ने उदेश्यले यि चालु कार्यक्रमहरू संचालन गरिएको ।	

६. कार्यक्रम संचालन समस्या सम्बन्धी विवरण

आयोजनाको नाम : कृषि विकास शाखा

क्र.सं.	आयोजना कार्यान्वयनमा देखिएका मुख्य मुख्य समस्याहरू	समस्या समाधान गर्न गरिएका प्रयासहरू	समस्या समाधानको लागि सुझाव
१.	कृषि तथ्यांकको आधारमा किसान पहिचानमा समस्या तथा कृषि कार्यक्रमको सूचना संप्रेषण गरिएता पनि समय सकिएको पछि कृषकहरूले थाहा नपाएको गुनासो आएको ।	किसान सूचिकरण कार्यक्रम संचालन गरिएका	किसान सूचिकरण सफ्टवेयर अपडेट गरिनु पर्ने।

७. लेटाङ नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, कृषिविकास शाखा, आ.व. २०८१/०८२

क्र.सं.	शाखाको नाम	लाभान्वीत					लाभान्वीत जनसंख्या							
		समूह	कृषि सहकारी	जल उपभोक्ता समिति	उद्यमी	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	जनजाति	दलित	अन्य	कूल जम्मा	कैफियत
१	कृषि विकास शाखा लेटाङ	१२	६		१२	३०	७८४	११९३	१९७७	७२१	३००	९५६	१९७७	
	जम्मा	१२	६		१२	३०	७८४	११९३	१९७७	७२१	३००	९५६	१९७७	

८. ले.न.पा कृषि विकास शाखाबाट संचालित पकेट क्षेत्रको विवरण (संघिय शर्त)

क्र. स.	पकेटको नाम	संचालन अवधी	पकेटले ढाकेका वडा	बाली	पकेटको क्षेत्रफल (हे)	उक्तपकेटमा संचाल नभएका कार्यक्रमहरू
१	तरकारी पकेट संचालन समन्वय समिति (लालीगुराँस कृषक समूह)	२०७७/०७८ देखी २०७८/०७९ सम्म २ वर्ष	ले.न.पा. - ८ जाँत	तरकारी	२० हे.	५० प्रतिशत मुल्य अनुदानमा विउ बितरण, रोग किरा ब्यबस्थापन तालिम संचालन , नर्सरी स्थापनाको लागी सहयोग र कृषि यान्त्रिकरण
२	सुन्तलापकेट संचालन समन्वय समिति(साग्मा कृषक समूह)	२०७७/०७८ देखी २०७८/०७९ सम्म २ वर्ष	ले.न.पा. - १ साग्मा	सुन्तला	१० हे.	५० प्रतिशतम मुल्य अनुदानमा विउविरुवा बितरण, रोग किरा ब्यबस्थापन तालिम संचालन , नर्सरी स्थापनाको लागी सहयोग र कृषि यान्त्रिकरण
३.	तरकारी पकेट संचालन समन्वय समिति (चेलीबेटी कृषि सहकारी संस्था लि.)	२०७८/०७९ देखी २०७९/०८० सम्म २ वर्ष	ले.न.पा. - ९ जाँत	तरकारी	२० हे.	५० प्रतिशतम मुल्य अनुदानमा विउबितरण, रोग किरा ब्यबस्थापन तालिम संचालन , नर्सरी स्थापनाको लागी सहयोग र कृषि यान्त्रिकरण
४.	मकै पकेट संचालन समन्वय समिति (सिर्जनशिल कृषक समूह)	२०७९ /८० देखी २०८०/०८१ सम्म	ले.न.पा २	मक	२० ह	५० प्रतिशतम मुल्य अनुदानमा विउ बितरण, रोग किरा ब्यबस्थापन तालिम संचालन , नर्सरी स्थापनाको लागी सहयोग र कृषि यान्त्रिकरण
५.	सँयुक्त च्याउ उधोग	२०७९/०८० देखी २०८०/०८१ सम्म	ले.न.पा ४	च्याउ	१००० केजी	च्याउ घर निर्माण, ५० प्रतिशत मुल्य अनुदानमा विउबितरण, रोग किरा ब्यबस्थापन तालिम संचालन , नर्सरी स्थापनाको लागी सहयोग र कृषि यान्त्रिकरण

८.१ ले.न.पा कृषिविकास शाखाबाट संचालित रैथाने बाली प्रबर्द्धन कार्यक्रमको विवरण (संघिय शशत)

क्र.स.	नर्सरीको नाम	पकेटले ढाकेका वडा	बाली	पकेटको क्षेत्रफल (हे)	उक्त पकेटमा संचालन भएका कार्यक्रमहरू
१.	समावेशी कृषि समूह	ले.न.पा ५	कोदा	८ हे.	प्रबर्द्धनमा सहयोग प्याकेजीङ्ग ब्रान्डिङ्ग सहयोग

९. लेटाङ नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, कृषि विकास शाखा

लेटाङ मोरङ

कार्यक्रम सार्वजनिकरण कार्यक्रम २०८२

चालु आ.व. २०८१/०८२ मा भएका कृषि विकास शाखातर्फ मुख्य मुख्य क्रियाकलापहरू :

- रैथाने बाली कोदोको पिठो, फापरको पिठो, मकैको चामल प्याकेजीङ र ब्रान्डीङ कार्यक्रम सम्पन्न समावेशी कृषि समुह लेटाङ ५ मार्फत कृषकहरूको उपज तथा उत्पादन प्रोहत्साहन कोशेली घर स्थापना, बजारीकरण तथा व्यवसायीकरण तर्फ उन्मुख नयाँ प्याकेजीङ सहित खाद्य तथा गुणस्तर विभागबाट अनुमती प्रदान गरी राष्ट्रीय तथा अन्तराष्ट्रीय बजारीकरण सहयोग।
- बाली विरुवामा आई परेका रोगकिराको समस्या निधानका लागी परिक्षण, पहिचान र निधान र प्राविधिक परामर्श साथै १०००० भन्दा बढी नमुनाको लागी रसायन विषादी वितरण ।
- कृषि प्रयोगशाला स्थापना गरी किसानहरूले ल्याएका माटो नमुना परिक्षण साथै वडा नं १,३,५,६ र ९ मा १९६ नमुना माटो परिक्षण कार्यक्रम संचालन गरी बाली अनुसार माटोको सुधार गर्न रिपोर्ट साथै अम्लिय माटोको लागी १७.३ मे टन कृषि चुन वितरण ।
- किसान सूचिकरण कार्यक्रम अन्तर्गत लेटाङ नगरपालिका हाल सम्म ५४३५ कृषक सूचिकरण कार्य सम्पन्न ।
- कफी खेतीको क्षेत्र तोकी लेटाङ १ को साम्मा कुवापानी र लेटाङ ७ वारङ्गीको सम्पुर्ण भुभागमा कफी खेती प्रबर्द्धन साथै कफी खेतीमा आवश्यक पर्ने पार्चमेन्ट, सिंचाइका लागी प्लाष्टिक पोखरी, कफी ग्रीन्डर , हलर र चिस्यान नाप्ने यन्त्र उपकरण सहयोग का साथै दुवै क्षेत्रमा कम्तिमा २५००० हजार विरुवा रोपण विस्तार गरियो ।
- उत्पादनका आधारमा नगद प्रोहत्साहन कार्यक्रम अन्तर्गत सयपत्री फुल खेतीमा ३७५० मुठा लाई रु २० का दरले प्रोत्साहन, सिमसाग उत्पादनमा २५०० मुठाको रु २० का दरले र रैथानेबालीमा कोदो फापर भटमास ५००० केजी को रु १० का दरले नगद प्रोत्साहन प्रदान गरियो ।
- जलवायु परिवर्तनले कृषि क्षेत्रमा पारेको प्रभावको अध्ययन गरी लेटाङ नगरपालिका भित्र खेती योग्य भुभाग अनुसार वातावरण अनुसार हुने बालीहरूको पहिचान गरी आगामी वर्ष कार्यक्रम संचालन गर्न कार्याविधि बनाइएको छ ।
- सिंचाइ अभाव भएको क्षेत्रमा थोपा सिंचाई तथा प्लाष्टिक पोखरी कार्यक्रम संचालन गरियो । (लेटाङ वडा नं १,६ र ७ मा)

१०. लेटाङ नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, कृषि विकास शाखा, लेटाङ मोरङ
आ व २०८१/०८२ को ७५ प्रतिशत अनुदानमा टमाटरको माग वितरण

सि न	कृषक समूह सहकारीको नाम	ठगाना	सम्पर्क नं	टमाटरको वीउको नाम(गौरव)	टमाटरको वीउको नाम(सोलर)	टमाटरको वीउको नाम(सि४४०)	कैफियत
१	उन्नत कृषि सहकारी सं लि	लेटाङ ८	९८४२३७५३७४	५०	—	३	
२	गोपाल श्रेष्ठ	लेटाङ ५	९७४५८७०६७९	१	—	—	
३	चन्द्रकला खनाल	लेटाङ ५	९८००९३५७१५	१	—	—	
४	केशव कार्की	लेटाङ ५	९८१२३६६८७९	२	—	—	
५	धनमाया भट्टराई	लेटाङ ५	९८६२२८२६२४	३	—	—	
६	बाली बिकास कृषि सहकारी सं	लेटाङ १	९७४१७५१८८४	६०	२५	२५	
७	राजन्द्र सुवेदी	लेटाङ ५	९८१०५७४६११	१	—	—	
८	त्रिवेणी कृषक समुह	लेटाङ ५	९८६०९९८२३४	४३	—	—	
९	टिकाराम लम्साल	लेटाङ ५	९८४२३८५४७	१	—	—	
१०	टंकमाया थापा मगर	लेटाङ ५	९८१६३१७१०५	२	—	—	
११	टिकामाया राई	लेटाङ ५	९८१४३५०४३०	२	—	—	
१२	समावेशी कृषि समुह	लेटाङ ५	९८४२२४७५६४	२०	२०	२०	
१३	सदाबहार प्रांगारिक कृ.स.सं.लि	लेटाङ २	९८४२२९६५२४	३०	२५	२५	
१४	बल बहादु लिम्बु(आकास)	लेटाङ १	९८४२४६४९०५	५	१	१	
१५	लातोस्बा मभि	लेटाङ ५	९८१९३१२८४६	१	—	—	
१६	नारायण प्रसाद श्रेष्ठ	लेटाङ ५	९८४२४१८९३१	२	—	—	
१७	बसन्ती मगर	लेटाङ ५	९८४२३७५८०३	१	—	—	
१८	युवराज पोख्रेल	लेटाङ ५	९८६२२६१५६०	२	१	—	
१९	पुष्पान्जली कृषि समुह	लेटाङ २	९८४२४६०९३०	२०	५	५	
२०	खेरुवा कृषि सहकारी स लि	लेटाङ ५		२५	—	—	
२१	सिंह बहादुर निरौला	लेटाङ ५		१	—	—	
२२	उत्तरी मोरङ कृषि महिला सहकारी संस्था लि	लेटाङ ९	९८६२१३२८०६	३०	—	—	
२३	अर्जुन सुवेदी	लेटाङ ५	९८११३७५६७१	१	—	—	
२४	रत्न बहादुर मगर	लेटाङ ५	९८२५३१२०१३	१	—	—	
२५	रेख बहादु बोहोरा	लेटाङ ९	९८१९०१७४५०	—	१	१	

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

सि न	कृषक समूह सहकारीको नाम	ठगाना	सम्पर्क नं	टमाटरको वीउको नाम(गौरव)	टमाटरको वीउको नाम(सोलर)	टमाटरको वीउको नाम(सि४४०)	कैफियत
२६	पृथ्वी बहादुर थापा मगर	लेटाङ ८	९८६३६७०९६२	२	—	—	
२७	प्रेम बहादुर खड्का	लेटाङ ८		—	१	—	
२८	भिमादवी कोइराला	लेटाङ २	९८४२४८९२०८	२	—	—	
२९	दिन प्रसाद भण्डारी	लेटाङ २	९८५२०२९२९०	१	—	—	
३०	मेख बहादुर बुढाथोकी	लेटाङ ५	९८००९०८९७४	२	—	—	
३१	ध्यान प्रसाद राई	लेटाङ ३	९८४२९६४९८९	१	—	२	
३२	कात्तिकेखोला घारी कृषक समुह	लेटाङ १	९७६२२२७०२२	३	—	२	
३३	जनविकास कृषक समुह	लेटाङ ५		३	—	—	
३४	खैरेनी कृषि तथा पशुपालन समुह	लेटाङ २		७	—	—	
३५	महेन्द्र शाही	लेटाङ २		—	३	२	
३६	सितादेवी निरौला	लेटाङ ९		—	३	—	
३७	कपासे कृषक समुह	लेटाङ ६		—	३	२	
३८	सुस्मा राई	लेटाङ ४	९८४०८३३६५३	—	३	३	
३९	रुद्र प्रसाद राई	लेटाङ २	९८४०८३३६५३	—	३	३	
४०	टंक प्रसाद श्रेष्ठ	लेटाङ १	९८२४३३५३७८	—	३	२	
४१	नौल बहादुर राई	लेटाङ ८	९८६२२९९०५९		३	२	
कुल जम्मा				३२५	१००	९८	

११. लेटाङ नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, कृषि विकास शाखा, लेटाङ मोरङ

आ व २०८१/०८२ को साना कृषि सामाग्री फलाम तथा मेशिन जन्य कृषि यन्त्र उपकरण माग विवरण

सि.न.	विवरण	ठेगाना	सम्पर्क नं	मेज प्लान्टर नरमल	मेज प्लान्टर रोलर	इले स्प्रे	अर्वाना	कर्न रोलर	इले बाल्स	कैफियत
१.	त्रिवेणी कृषक समुह	ले ५	९८६०९९८२३४	—	—	५(सादा)	५	—	१	
२.	सदाबहार प्रांगारिक कृ.स.लि	ले २	९८४२२९६५२४	१	—	५	१५	१	—	
३.	बाली विकास कृ.स.लि	ले १	९७४१७५१८८४	—	—	५	—	१	—	
४.	कात्तिके खोलाघारी अर्गानिक कृषक समुह	ले १	९७६२२२७०२२	—	—	१	—	—	—	
५.	साना किसान कृ.स.सं.लि.	ले ८	९८२७३४०६००	—	—	५	५	—	—	
६.	खैरुवा कृषि स.सं.लि.	ले ५	९८४२५४३९२०	—	—	—	१	—	—	
७.	वारंगी कफी कृषक समुह	ले ७	९८६९८१७०७९	—	—	२	—	—	—	
८.	समावेशी कृषि समुह	ले ५	९८४२२४७५६४	—	—	१	—	—	—	
९.	जनविकास कृषि समुह	ले ५	९८४२४५५९५४	१	—	१	—	—	—	

लेटाड नगरपालिका कृषि विकास शाखा

सि.न.	विवरण	ठेगाना	सम्पर्क नं	मेज प्लान्टर नरमल	मेज प्लान्टर रोलर	इले सप्रे	अर्वाना	कर्म सेलर	इले बालेस	कै कियत
१०.	कपासे कृषक समुह	ले ६	९८४२४६०९००	१	-	१	-	१	-	
११.	खैरेनी कृषि तथा पशुपालन समुह	ले २		१	-	२	१	-	-	
१२.	लालीगुराँस कृषक समुह	ले ८	९८१७७५९८९८	-	-	२	१	-	१	
१३.	पुष्पान्जली कृषक समुह	ले २	९८४२४६०९३०	१	-	१	२	१	-	
१४.	उन्नत कृषि स.संलि	ले ८	९८४२३७५३७४	१	-	-	२	-	१	
१५.	गोदाबरी कृषि तथा पशुपालन फाम	ले ९	९८२१४३१७६	-	-	-	-	-	१	
१६.	नारायण प्रसाद श्रेष्ठ	लेटाड ५	९८४२४१८९३१	२	-	-				
१६.	साग्मा कृषि फाम	ले १	९८१९३५३३३२	-	-	१	-	-	-	
१७.	दिन प्रसाद भण्डारी	ले २	९८५२०२१२१०	-	१	-	-	-	-	
१८.	भिमदेवी कोइराला	ले २	९८५२०२१२१०	-	-	१	-	-	-	
१९.	राजेन्द्र सुवेदी	ले ५	९८१०५७४६११	-	-	-	१	-	-	
२०.	टेक प्रसाद पौडेल	ले ५	९८६२३२१८९५	-	-	१	-	-	-	
२१.	रत्न बहादुर मगर	ले ५	९८४२५३१२०१३	-	-	-	१	-	-	
२२.	बसन्ती मगर	ले ५	९८४२३७५८०३	-	-	१	-	-	-	
२३.	नारायण प्रसाद श्रेष्ठ	ले ५	९८४२४१८९३१	-	-	-	१	-	-	
२४.	गंगा प्रसाद पौडेल	ले ५	९८४२५८९२४	-	-	१	-	-	-	
२५.	टिकाराम लम्साल	ले ५	९८४२४३८५४७	-	-	१	-	-	-	
२६.	अर्जुन प्रसाद सुवेदी	ले ५	९८११३७५६७१	-	-	-	१	-	-	
२७.	डिल्लीराम खत्री	ले ५	९८०४०५७९५१	-	-	-	१	-	-	
२८.	ध्यान बहादुर राइ	ले ३	९८४२१६४९८१	-	-	१	-	-	-	
२९.	थुलुगं कृषि फम	ले २	९८४०८३३६५३	-	१	-	-	-	-	
३०.	तारादेवी तिमिसिना	ले ८		-	-	१	-	-	-	
३१.	नौल बहादुर राइ	ले ५	९८६२२९१०५१	-	-	१	-	-	-	
३२.	रविन्द्र लावती	ले ३		-	-	-	१	-	-	
३३.	रिता कटुवाल	ले ५	९८१७७३०१६५	-	-	१	-	-	-	
३४.	रेख बहादुर बोहोरा	ले ९	९८१९०१७४५०	-	-	१	-	-	-	
३५.	प्रेम बहादुर खडका	ले ८		-	-	१	-	-	-	
३६.	छत्र कुमार निरौला	ले ८		-	-	१	-	-	-	
३७.	निरज पाण्ड	ले ८		-	-	-	१	-	-	
कुल जम्मा				६	२	३९/५	३९	४	४	

१२. लेटाड नगरपालिका (कृषि विकास शाखा), लेटाड, मोरङ

आ व २०८१/०८२ को साना कृषि सामाग्री प्लाष्टिक जन्य कृषि यन्त्र उपकरण माग विवरण

सि.न.	विवरण	लेटाड	मो.न.	प्लाष्टिक टनल	थोपा सिंचाई	हजारी	ग्रीन नेट	कैफियत
१.	त्रिवेणी कृषक समुह	ले ५	९८६०९९८२३४	१	-	-	-	
२.	सदाबहार प्रांगारिक कृ.स.लि	ले २	९८४२२९६५२४	१०	-	-	-	
३.	बाली विकास कृ.स.लि	ले १	९७४१७५१८८४	१०	१	-	-	
४.	कात्तिके खोलाधारी अर्गानिक कृषक समुह	ले १	९७६२२२७०२२	२	-	-	-	
५.	साना किसान कृ.स.सं.लि.	ले ८	९८२७३४०६००	१०	-	४१	-	
६.	उत्तरी मोरगं कृ.स.सं.लि.	ले ९	९८१२३२९९१५	४०	-	-	-	
७.	वारंगी कफी कृषक समुह	ले ७	९८६९८१७०७१	५	-	-	३	
८.	कपासे कृषक समुह	ले ६	९८४२४६०९००	४	-	-	-	
९.	पुष्पान्जली कृषक समुह	ले २	९८४२४६०९३०	२	-	-	-	
१०.	उन्नत कृषि स.सं.लि	ले ८	९८४२३७५३७४	८	-	-	-	
११.	साग्मा कृषि फार्म	ले १	९८१९३५३३३२	२	-	-	-	
१२.	गोपाल श्रेष्ठ	ले ५	९८४५८७०६७९	१	-	-	-	
१३.	घनश्याम श्रेष्ठ	ले ५	९८५२४३६५०२	१	-	-	-	
१४.	नर बहादुर मिजार	ले ९		१	-	-	-	
१५.	टंक बहादुर श्रेष्ठ	ले १		१	-	-	-	
१६.	भवानी प्रसाद लिम्बु	ले ९		१	-	-	-	
१७.	पृथ्वी बहादुर थापा मगर	ले ८		१	-	-	-	
१८.	ध्यान बहादुर राई	ले ३	९८४२१६४९८१	-	१	-	-	
जम्मा				१००	२	४१	३	

१३.लेटाङ नगरपालिका
(कृषि विकास शाखा) लेटाङ, मोरङ

आ व २०८१/०८२ को धानको बीउको माग विवरण

सि न	कृषक/समुह/सहकारीको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	हर्दिनाथ ६	लल्लु बास	की के	कै कै
१	ध्रुव प्रसाद तिमिसिना	ले २	९८४२०७७०४८	१५	१०		
२	मैनासरी राई	ले २	९८४९२११२२७	१०			
३	राम प्रसाद पौडेल	ले २	९८४२२९०८६५	९			
४	गंगा प्रसाद पौडेल	ले २	९८४२५८५९२४	१५			
५	कृष्ण प्रसाद बजगाई	ले २	९८००९३२१८६	६			
६	सुरेश ठाडा मगर	ले २	९८१६३४९१६७	१०			
८	मधुमाया ठाडा मगर	ले २	९८४२४९६५२४	१०			
९	तुलसी प्रसाद भण्डारी	ले २	९८४२१९९५०४	१५			
१०	सन्त कुमारी तामाङ	ले ६	९७४५८७११५३	५			
११	यम बहादुर तामाङ	ले ६	९८४२०७२३४६	३०			
१२	निलम ज्यु ठकुरी	ले २	९८११३८३०९५	१०			
१३	श्री प्रसाद अधिकारी	ले २	९८४२५७२०२१	८			
१४	सिता कुमारी तामाङ	ले ६	९८४२४८१३३५	३५			
१५	डम्बरु बल्लभ घिमिरे	ले २	९८४२४१८७२२	३०			
१६	इन्द्रमाया तामाङ	ले ६	९८४२४८१३३५	१५			
१७	लेटाङ थुलुङ कृषि फर्म	ले २		१००	२०		
१८	रोहित तिमिसिना	ले ९		१५			
१९	बल बहादुर राई	ले ५	९८४४४८४४२३	३	३५		
२०	रितु राई	ले १	९८४२०२५८८३	१०			
२१	जानुका माया बोहोरा	ले ९	९८१९०१७४५०	३०			
२२	खैरेनी कृषि समुह	ले २	९८४२३९९९३५	१९०			
२३	दिल बहादुर तामाङ	ले ६	९८६५४६६९९१	१८			
२४	रोमा रिजाल	ले २	९८४२३७५५०८	१०	५		

लेटाड नगरपालिका कृषि विकास शाखा

सि न	कृषक/समुह/सहकारीको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	हर्दिनाथ ६	लल्लुका बासोपात	कृषि कै	कै कै
२५	कमल प्रसाद चापागाई	ले २	९८४२४१९२८०	१०			
२६	गोपीलाल राई	ले २	९८०३५३९६८६	३०			
२७	सनमाया मगर	ले ६	९८४०३६७९९७	१०			
२८	नन्द प्रसाद खतिवडा	ले ९		३५			
२९	दिल बहादुर पिठाकोटे	ले ६	९८४२५७२०५१	१०			
३०	पाहिम कृषि फर्म	ले ९	९८४२१३७६०२	२०			
३१	हेम कुमार तामाङ	ले ६	९८६२२६४३१४	३५			
३५	तिल कुमारी तामाङ	ले ६	९८४२५४५३८८	७			
३६	सदाबहार प्रांगारिक कृ स लि	ले २	९८४२५३०३९६	१७००	१०		
३७	अम्बिका देवी मगर	ले ६	९७६२९१५४१८	५			
३८	वृखमाया मगर	ले ६		१०			
३९	कुमारी माया मगर	ले ६		१०			
४०	सुकमाया मगर	ले ६	९८६२१४८०८१	१०			
४१	होमनाथ सुवेदी	ले ९	९८४२४१८८६४	१०			
४२	होम खड्का	ले २	९८१०४७१७४२	१०			
४३	देवी प्रसाद आचार्य	ले २	९८५२०४१७३६	१५			
४४	पुर्ण कुमारी लिम्बु	ले १	९८०४०७७९६२	१५			
४५	भगवती तामाङ	ले ६	९८०४०६१२३५	१०	५		
४६	दुर्गा प्रसाद लिम्बु	ले १	९८०६३९४७२२	१५			
४७	चन्द्र बहादुर लिम्बु	ले १	९८४२४१५०२०	२०			
४८	पुष्पान्जली कृषि समुह	ले २		९०			
४९	तुलसीराम राई	ले ४	९८४२०७८८२७	१०			
५०	रमेश श्रेष्ठ	ले ४	९८१५३३८४५३	३५			
५१	सिता अधिकारी	ले ३	९८४२०७३३३७	१०			
५२	मन कुमार लिम्बु	ले ७	९८६९८१७०७१	१०			

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

सि न	कृषक/समुह/सहकारीको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	हर्दिनाथ ६	हल्लि बु	कै	कै
५३	सिर्जनशिल कृषक समुह	ले २	९८४२२६६१२४	२९०	१०		
५४	टेक बहादुर वि क	ले २	९८२६३३१४२६	२०			
५५	प्रेम नारायण ढकाल	ले २	९८४२९६४५९६	१५			
५६	युवराज भण्डारी	ले २	९८४२३१५२४८	१०			
५७	देवीमाया श्रेष्ठ	ले २	९८४२२९३१३८	२०			
५८	लक्ष्मी प्रसाद आचार्य	ले २	९८४२३४२७७५	२०			
५९	धनपति आचार्य	ले २	९८४२५०३२२६	३०			
६०	नितिरमण कोइराला	ले २	९६०२२९२१२५	१०			
६१	गंगा प्रसाद आचार्य	ले २	९८२३५७४६०६	७			
६२	सम्झना श्रेष्ठ	ले २	९८४२५४५२३४	३५			
६३	भक्तिमान वि क	ले २	९८४२५४५२३४	१०			
६६	कुल बहादुर लिम्बु	ले २	९८२७३५५२४४	२५			
६७	थिर बहादुर राउत	ले २	९८२६३७४४८१	२०			
६८	कृष्णकला खनाल	ले २	९८६२१३००९५	२५	१०		
६९	गिता खतिवडा	ले २	९८१०४८७६२६	२०			
जम्मा				३३२५	१०५		

१४ .लेटाङ नगरपालिका
(कृषि विकास शाखा), लेटाङ, मोरङ
आ व २०८१/०८२ को मकैको विउ वितरण भरपाई

क्र सं	कृषक/समुह/सहकारीको नाम	क्र सं	सम्पर्क नं	मकैको वीउ	पि मि (कै)	कै
१	बाली विकास कृषि सहकारी सं लि	ले १	९७४१७५१८८४	रामपुर हाइब्रिड	८०	
२	सखा कृषि फर्म	ले ५	९८४२५६४८९१	रामपुर हाइब्रिड	१०	
३	थुलुङ कृषि फर्म	ले २		रामपुर हाइब्रिड	३६	
४	उत्तरी मोरङ म कृ स सं लि	ले ९	९८६२०७००३२	रामपुर हाइब्रिड	४००	
५	चेलीबेटी महिला कृ स सं लि	ले ९		रामपुर हाइब्रिड	१५०	

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

क्र.सं.	कृषक/समुह/सहकारीको नाम	सं.ना.	सम्पर्क नं.	मकैको वीउ	कु.म.क. (हे)	कृषि
६	त्रिवेणी कृषि समुह	ले ८		रामपुर हाइब्रिड	१०	
७	राई लिम्बु कृषि फर्म	ले ३	९८४२१६४९८१	रामपुर हाइब्रिड	१०	
८	समिक्षा कृषि फर्म	ले २	९८४९११९३९१	रामपुर हाइब्रिड	१०	
९	मिलिजुली कृषि फर्म	ले २	९८४२३१५२२७	रामपुर हाइब्रिड	२०	
१०	सिर्जनशिल कृषक समुह	ले २	९८४२२६६१२४	रामपुर हाइब्रिड	१००	
११	हाम्रो नमुना कृषि समुह	ले ३	९८४२५०२६६३	रामपुर हाइब्रिड	७३	
१२	सदाबहार प्रांगारिक कृ.स.लि.	ले २	९८४२५३०३९६	रामपुर हाइब्रिड	२००	
१३	पश्चिम बगर कृषक समुह	ले ३	९८४२१६४६९२	रामपुर हाइब्रिड	२०	
१४	पुष्पान्जली कृषक समुह	ले २	९८४२४६०९३०	रामपुर हाइब्रिड	७०	
१५	सगरमाथा कृषक समुह	ले ३	९८४२२९६०६२	रामपुर हाइब्रिड	७०	
१६	उन्नत कृषि स.सं.लि.	ले ८	९८१००१२८९२	रामपुर हाइब्रिड	८०	
१७	गोदावरी कृषि तथा पशु फर्म	ले ९		रामपुर हाइब्रिड	८	
१८	नास पशुपन्थी कृषि फर्म	ले ३	९८१८००५१७०	रामपुर हाइब्रिड	३	
१९	संयुक्त कृषि फर्म	ले ४		रामपुर हाइब्रिड	५०	
२०	समावेशी कृषि समुह	ले ५	९८४२२४७५६४	रामपुर हाइब्रिड	८५	
जम्मा					१४८५	

१५. लेटाङ नगर क्षेत्रमा संचालित ब्लक विकास कार्यक्रम विवरण

क्र.सं.	पकेटको नाम	पकेटले ढाकेका वडा	कु.ब.	पकेटको क्षेत्रफल (हे)	उक्तपकेटमा संचालन भएका कार्यक्रमहरू
१	तरकारी ब्लक विकास कार्यक्रम	ले.न.पा. - ८ र ९ जाँत	तरकारी	१०० हे.	५० प्रतिशत मुल्य अनुदानमा विउ बितरण, रोग किरा ब्यबस्थापन तालिम संचालन, नर्सरी स्थापनाको लागी सहयोग र कृषि यान्त्रिकरण
२	कागती ब्लक विकास कार्यक्रम	ले.न.पा. - ९ जाँत	कागती	१०० हे.	५० प्रतिशत मुल्य अनुदानमा विउ विरुवा बितरण, रोग किरा ब्यबस्थापन तालिम संचालन, नर्सरी स्थापनाको लागी सहयोग र कृषि यान्त्रिकरण

१६. आ.व. २०८१/०८२ कृषि विकास शाखा अन्तर्गत कार्यक्रमका
विस्तृत विवरण

५०% अनुदानमा मागमा आधारित कृषि सामाग्री वितरणका तस्विरहरु

विषादी परिक्षण उपकरणको कार्यका तस्विरहरु

कफी खेतीका प्लाष्टिक टनेलका तस्विरहरु ।

तालिमका तस्विरहरु

टमाटर बालीको बाइप्रोडक्ट निर्माण र टमाटर खेती गर्ने व्यवसायी सँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम

प्रस्तावमा आधारित अगार्निक नमुना कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन कार्यक्रम

सुन्तला, अलैंची र केरा खेती प्रबर्द्धन कार्यक्रमका तस्विरहरु

नगदे, तरकारी बाली बिमा अभिमुखीकरण कार्यक्रम

मगमा आधारित पुष्पखेती र सिमसाग खेती नगद प्रोहत्साहन वितरण

५० % अनुदानमा मकैको धानको बीउ वितरण

माटो नमुना संकलन तथा माटो शिविर संचालनमा तस्विरहरू

राष्ट्रिय धान दिवस २०८२

कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम जलवायु परिवर्तन समेत सर्भे

रैथाने बाली प्रबर्द्धन कार्यक्रम तस्विरहरु

मागमा आधारित सामुदायिक वनहरुमा अदुवा बेसार खेतो प्रबर्द्धन

सिक्दै कमाउदै कृषि पाठशाला कार्यक्रम

५०% अनुदान सुपारीको विरुवा वितरण

आकस्मिक बाली संरक्षण तस्विरहरु

जैविक मल तथा प्रांगारिक विषादी तथा सुक्ष्म खाधतत्व

तरकारीको बीउ वितरणका तस्विरहरू

उत्कृष्ट कृषक पुरस्कारका तस्विर

१७.संघिय सशर्त बजेट कार्यक्रम तर्फका कार्यक्रम कफी खेती

प्रदेश सशर्त मौरीपालन प्रबर्द्धन कार्यक्रम

१८. संघिय शर्त बजेट कार्यक्रम अन्तर्गत
कृषि पशुपंक्षी तथा मत्स्य तथ्यांक अध्यावधिक कार्यक्रम
लेटाङ नगरपालिका

कृषि विकास शाखा, लेटाङ मोरङ

आ व २०८१/०८२ को बाली कटानी क्रप कटिङ अनुसार औसत प्रतिवेदन

क्र.स	बाली	जात	क्रपकटिङ रिपोर्टको आधारमा निर्धारित उत्पादकत्व म.टन/हेक्टर	कैफियत
१	धान	स्वर्ण सव१ रंजित इन्डियनहाइब्रिड टि एक्स३६९	७.५ १२	
२	मकै	रामपुर कम्पोजिट	७	
३	गहुँ	बि एल	३.१	
४	सुन्तला	स्थानिय	५००केजी/बोट	
५	साग	स्थानिय	२०	
६	काउली	वाइट टप	२९.१०	
७	बन्दा	स्नोमिस्टिक	३१०.१०	
८	सिमी	स्थानिय	४.०८/दाना	
९	करेला	पालीहाइब्रिड	२१.०२	
१०	काक्रा	मालिनी स्थानिय	१२.८८	
११	अकबरेखोर्सानी	स्थानिय	१००.३	
१२	अलैंची	रामसाई गोलसाई	०.२५५	
१३	तोरी	स्थानिय	१.७४६	
१४	आलु	लाल गुलाब खुमल उपहार	१८.०७	
१५	टमाटर	त्रिशुल	५५.०६	
१६	लसुन	स्थानिय	९०८२५	

१७	प्याज	नासिक रेड	१२०८४	
१८	च्याउ	कन्ये	४.५ केजी/डल्ला	२० मेटन वार्षिक
१९	तने वोडी	बन्टीहाइब्रीड	१२०४	तरकारी
२०	खोर्सानी	एन एस १७०१	३५०७५	
२१	मौरीपालन	मेलिफेरा / सेरेना	७ केजी/घार	३५०० घार
२२	कोदो	स्थानिय	१.५	
२३	फापर	स्थानिय	०.८५	
२४	कफी	स्थानिय	१५ केजी	सुकिएको
२५	अदुवा	कपुरकोट	१२	

ऋप कटिगंका केहि तस्विरहरू

२०. लेटाङ नगर क्षेत्रमा उत्पादन गरिने मुख्य वालीहरू

(क) खाद्यान्न वाली :

देशमा युवा वर्ग वैदेशिक रोजगारीका लागि गाउँ छाड्ने क्रम बढिरहेको कारणले पहाडी क्षेत्रको खाद्यान्न वालीको खेतीमा ५० वर्षदेखि ६५ वर्षको प्रौढ वर्ग संलग्न भएको देखिन्छ । नगरका दुर्गम स्थानहरूमा कृषि मजदुरको अभाव भएको पाइन्छ । व्यवसायि कवालीहरूमा वाहेक खाद्यान्न वालीको खेतीमा कृषकहरूबाट राम्रोसंग लगानी गरी उत्पादन लिने उत्साहमा समेत कमि भएको पाइन्छ । हल गोरु पाल्ने चलन पनि विस्तारै घट्दै गैरहेको छ । अर्को तर्फ नयाँ प्रविधिबाट खेती गरिने मेशिनरी औजारहरूको प्रयोग पनि भैनसकेका कारण कृषि क्षेत्र भन पछाडि पर्दै गएको भान हुन्छ । यस्तो अवस्थामा प्रयाप्त मेशिनरी औजारको व्यवस्था र इन्धनको मूल्यमा छुट दिनु, युवावर्गलाई खेती पेशाप्रति आकर्षित हुने शिक्षा, हरेक वर्ग र पेशाका मानिसलाई पनि खेती गर्नु पर्ने वाध्यतात्मक अवस्था सिर्जना गरी उत्पादनशील क्षेत्र पहिचान गरी कृषिमा लगानी बढाउनु पर्ने आवश्यकता टड्कारो रूपमा देखिएको छ ।

धान :

यस नगरको धान खेतीको वर्तमान स्थिति हेर्दा लेटाङ वडा नं - २, ३, ५, ६, ९, २(१ र ८ का केहि क्षेत्रका आसपासका होचा फाँटहरू र केही गाउँका वेशीहरूमा) राम्रोसंग धान उत्पादन भैरहेको पाइन्छ । राम्रो वर्षा हुन सके खोलाखोल्साहरूका मूल वढ्ने र सिंचाई पुग्ने वर्षा नहुँदा कतै वाभै र कतै सुख्खाजर्ति लागिधानको उत्पादनमा घटि हुने अवस्था छ । चामलको भात खाने चलनले गर्दा नपुग चामल तराई तिरबाट आपूर्ति भइरहेको देखिन्छ । व्यवसायिक खेती, आन्तरिक तथा वाह्य रोजगारी आदिले गर्दा उपभोक्ताले तराईबाट आएको चामलकिन्न र उपभोग गर्न सकिरहेका छन् । यस नगरमा यस वर्षमा धान खेती गरिएको जमिन लगभग १२०० हेक्टर बाट उत्पादन ३६०० मे.ट. भएको देखिन्छ ।

मकै :

लेटाङ नगरको भौगोलिक बनौट, सिंचाई सुविधा आदिको कारणले सबै भन्दा बढी खेतीगरिने वाली मकै हो । तर व्यवसायिक वालीको उत्पादन, उपभोक्ताको खाने प्रवृत्तिले गर्दा मकैको उत्पादन धेरै भए पनि खाद्यान्नमा यसको महत्व चामल भन्दा कम भएको देखिन्छ । अधिकांश मान्छेले खाद्यान्नको अपुग भयो भने मकै खरिद गरेर खाने चलन छैन सबैको दृष्टि चामलमा पुग्छ र चामल नै किन्छन् । खाजाको रूपमा भुटेर खाने चलनपनि घटेको महशुस हुन्छ । मकैको प्रयोग पशु आहारा र दानामा वढीरहेको देखिन्छ । तराईतिर जस्तो पोलेर उपभोक्ता समक्ष पुगेको पनि देखिदैन । तर पनिवेशी क्षेत्रका खेतहरूमा मंसिर पौष तिर हिउदे मकै छर्ने र मकै निकाली चैते धान रोप्ने चलन वढ्दै गएको पाइन्छ भने उत्पादित मकै सुकाएर वर्षे वावशन्ते मकै भै प्रयोग गर्ने गरिएको छ । यस नगरमा यस वर्ष मकै खेतीगरिएको जमिन लगभग ४००० हेक्टर बाट उत्पादन १२००० मे.ट. भएको देखिन्छ । मकै खेतीको क्षेत्रफलमा कमी आउने कारणहरू हुनमौसमी अवस्था, व्यवसायिक तरकारी खेतीमा बृद्धि, कृषि श्रमिकको बिदेश तथा शहरमा पलायन हुनु आदिले प्रभावित भैरहेको पाइन्छ ।

गहुः

धान मकै पछिको अर्को खाद्यान्न बाली गहु हो । यस जिल्लामा गहुं खेती हुन सक्ने क्षेत्रफल प्रयाप्त हुदाहुदै पनि गहुको परिकार बनाउने र रोटी खाने चलनको कमिले गर्दा कृषकले गहुं खेती गर्न उत्सुक्ता देखिएको पाइदैन । स्वास्थ्यको हिसाबले भात खानु भन्दा रोटी खानु धेरै राम्रो मानिन्छ । तर हाम्रो खाने प्रवृत्ति फरक छ । भात खाई पेट टन्न भए सन्तुष्टि हुने तर रोटी खादा पेट हलुको हुन्छ र सन्तुष्टि मिल्दैन । तसर्थ पौष्टिकताको बारेमा चेतनामूलक कार्यक्रमको पनि जरुरी छ । यदि सन्तुलित मल खाद्यको प्रयोग गरी गहु खेती गरेर रोटी खाने चलन बढाउन सकिए चामलको खपतमा कमी ल्याउन सकिन्छ । गहु खेती कमि हुने अर्को कारण बढी मलखाद प्रयोग हुने, थ्रेसिङ्गको समस्या र प्रशोधन गर्ने मिलको पनि समस्यालाई लिन सकिन्छ । यस वर्ष गहु खेतीको

क्षेत्रफल लग भग १० हे. बाट उत्पादन २५ मे. ट. रहेको छ ।

कोदो :

कोदो पनि खाद्यान्नमा प्रयोग हुने वाली हो । तर पनि कोदोको अधिकप्रयोग मदिराजन्य पदार्थ उत्पादनमा भैरहेको पाइन्छ । सम्पन्नताको प्रतिक चामलको भात भएकोले सकेसम्म चामल नै बढी प्रयोग हुने हुदा कोदोबाट उत्पादित हुने खाद्य पदार्थहरूको प्रयोग घटिरहेको छ । कोदो खेती गर्न बढी खर्चिल्लो र आम्दानी पनि कम हुने तथा तरकारी खेती बाट आम्दानी बढि हुने हुंदा कोदोको क्षेत्रफल र उत्पादन घटि रहेको अवस्था छ । यस बर्ष लगभग २५ हेक्टरमा गरिएको कोदो खेतीबाट ३७.५ मे.ट. उत्पादन भएको छ ।

(ख) तरकारी बाली :

व्यवसायिक तरकारी खेतीको शुरूवात यातायातको विकास संगसंगै भएको देखिन्छ । शुरूको अवस्थामा स्कूस, काक्रा, रायो साग, मूला, आलु आदिको कृषकहरूले तराईको बजारलाई लक्ष्य गरी उत्पादन गर्दथे र आज पनि यी कृषि उपजहरू यस जिल्लामा व्यवसायिक रूपमा खेती भैरहेका छन् । स्कूसको मुन्टा वैशाखदेखि असोजसम्म जरा मंसिरबाट चैत्रसम्म र दानावाह्रै महिना जिल्ला भित्र खपत र जिल्ला बाहिर निकासी भैरहेको देखिन्छ । रायो साग फाल्गुण, चैत्र र बैशाखमा अत्याधिक निकासी भएको पाइन्छ । आधुनिक प्रविधिको विकास संगै वन्दा, काउली, गोलभेडा, घिउसीमी, मटरकोसा, मूला आदिको हाइब्रीड र उन्नत जात प्रयोग गरी व्यवसायिक उत्पादन सम्भव भए बाट यस जिल्लालाई पुर्बाञ्चलकै तरकारी खेतीको अग्रणी नगरको पहिचान मिलेको छ । तरकारी खेतीबाट तुलनात्मक रूपमाअन्य खेतीबाट भन्दा बढि आम्दानी हुने भएको हुदा दिन प्रतिदिन यस खेतीमा संलग्न कृषकहरूको संख्या बढ्दै गईरहेको छ

वन्दा तथा काउली :

नगरबाट वाहिर निकासीहुने कृषि उपजमा वन्दा तथा काउलीको पनि आउँछ । शुरूको अवस्थामा वन्दाको क्षेत्रफल र उत्पादन वढी थियो र हालपनि छ । विगत केही वर्षदेखि काउलीको उत्पादन पनि वढिरहेको छ ।

विभिन्न जातका वन्दाकाउलीका हाइब्रीड वीउहरू मौसम अनुकूल खेती भइरहेको पाइन्छ । यस नगरबाट उत्पादित काउली नगर भित्र र बाहिर पालिका जिल्लामा अत्याधिक खपत भएको पाइन्छ । यस नगरमा प्राय हिउँद महिना वन्दा तथा काउलीको खेती पाएको अवस्था छ ।

गोल भेडा :

वि.स. २०५३/५४ सालदेखि हाइब्रीड गोलभेडा खेती शुरू भएको पाइन्छ । गोलभेडा खेती लेटाङको जाँतेका सम्पूर्ण क्षेत्र, फडानी, खेरुवामा व्यवसायिक रूपमा खेती गरिएको पाइन्छ । गोलभेडा खेतीको लागि प्रसस्त मात्रामा थाक्राको आवश्यकता पर्ने भएबाट दिनानु दिनबासको खपत बढ्दै गएकोले आफ्नो क्षेत्रबाट आपूर्ति हुन नसकी कृषकहरू वर्षेनी थाक्रा व्यवस्था गर्न पकेट क्षेत्रबाट टाढा टाढासम्म गई वाँस खरिद गरेर ल्याउने चलन बढ्दै गएको छ । गोलभेडा खेतीहुने क्षेत्रमा रोगनाशक र कीटनाशक रासायनिक विषादीको प्रयोग बढी भएको र यसबाट मानव स्वास्थ्यमा नकारात्मक असर देखा पर्न थालेको परिस्थितिलाई दृष्टिगत गर्दै कार्यालयले विषादीको उचितप्रयोग गरि यसबाट हुने नकारात्मक असर न्यूनिकरण गर्न जनचेतना मूलक कार्यक्रमहरू संचालनमा जोड दिएको छ ।

(ग) फलफूल बाली : सुन्तला

मोरङ जिल्लाको सुन्तला उत्पादन हुने क्षेत्र भनेर चिनिने ले.न.पा १ सागमामा अहिले पनि निकासी हुने कृषि उपजमा सुन्तला महत्वपूर्ण उपजको रूपमा आउछ । यातायातको सुविधा नहुदा पनि डोकामा बोकेर लेटाङ बजार निकासी हुने सुन्तला यस जिल्लाको पहिलो व्यावसायिक खेती मानिन्छ । अन्य फलफूल बाली जस्तै सुन्तला बाली पनि कुनै बर्ष बढि कुनै बर्ष कम उत्पादन हुने भएकोले यस बर्ष सुन्तलाको उत्पादन गत बर्षको भन्दा कम भयो । उत्पादन कम भएको कारणबाट प्रति के.जी. औषत् मूल्य भने बढी पाउन कृषकहरू सफल भए । सुन्तला खेतीमा सिंचाई, सन्तुलित मलखाद र विभिन्न प्रकारको रोग कीरा व्यवस्थापन गरी उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन यस कार्यालयले प्रचार प्रसार र प्राविधिक सेवा दिइरहेको छ ।

(घ) नगदे बाली : अलैंची

नगर क्षेत्रमा अलैंची खेतीको शुरूवात कहिले देखि भएको भन्ने प्रमाण पाईदैन । खोल्साको सुन भनेर चिनिने अलैंची खेती ले.न.पा. ७ वारंगीमा भैरहेको व्यावसायिक खेती मध्ये अग्र रूपमा आम्दानी हुने खेती मानिन्छ । अलैंची विक्री अन्तराष्ट्रिय बजारमा हुने हुँदा देशमा वैदेशिक रेमिट्यान्स ल्याउने महत्वपूर्ण कृषि उपज हो । अलैंचीको खेतीलाई प्रोत्साहन गर्ने मुख्य कारणहरूमा ओसिलो खेर गईरहेको खोल्सामा हुने, एक पटक लगाई सकेपछि पाखा पखेरा जहाँ सिचाईको सम्भावना छ खेतीहुने एक पटक लगाई सकेपछि अरु वाली जस्तो वारम्बार मेहनत गर्नु नपर्ने वर्षको २ - ३ पटक सरसफाई गरे पुग्ने र मूल्यमा आएको वृद्धिले अरु वालीले भन्दा धेरै गुणा बढी आम्दानी दिने आदि पर्दछन् । मूल्यमा आएको वृद्धि सँगै कृषकहरूले अन्य खेती हुने जग्गा पनि अलैंचीको खेतीमा विस्तार गरे । जहाँ सिंचाई छ त्यहा सम्भव पनि भयो सेपिलो ठाउँमा त्यति सफल भएन । केहि वर्ष देखि हिउँदे वर्षा नहुदा अलैंची बगान सुकेर नष्ट भईरहेको छ भने फल नपाक्ने रोग समेत फैलिएको छ । यस कार्यालयबाट रोग नियन्त्रणका लागि आवश्यक बाली संरक्षण बिषादी अनुदानमा बितरण गरी बगानमा प्रयोग गर्ने काम कृषकबाट भैरहे तापनि बगान डड्ने र फल नपाक्ने रोगले अलैंचीको उत्पादन घटि रहेको छ ।

कफी : कफीखेती लेटाङ नगरपालिकाको वडा नं १ र ७ मा व्यवसायिक रूपमा खेती गरिदै आएको नगदे तथा औधोगिक बालीमा पर्छ। लेटाङ नगरपालिकाको वडा नं १ साग्मा र वडा नं ७ को वारंगीमा व्यवसायिक रूपमाफर्म दर्ता तथा कृषक समूहदर्ता गरी खेतीगर्दै आएका कृषकहरूलाई नगरपालिकाले हरेक वर्ष विभिन्न कार्यक्रम मार्फत सहयोग गर्दै आएको छ।

२१. आ.ब.२०७८।०७९ मा देखा परेका मुख्य मुख्य रोग तथा किरा जन्य

समस्याहरू :

धान बाली :

क. प्रत्येक बर्ष धान बालीमा पहेलो गबारो, गुलाबी गबारो, पतेरो र बेरुवा किराको प्रकोप देखा पर्ने गर्दछ । यस बर्ष पनि यि किराको समस्या देखिएको थियो । तर गतबर्षको तुलनामाबढीमात्रादेखा परेको थियो ।

मकै बाली : यस बर्ष मकै बालीमा फौजी किराको प्रकोप अत्यधिक देखियो ।

गोलभेडा बाली :

- क. फाटफुट फलको गबारो र लाही बाहेक अन्य महत्वपूर्ण कुनै किराको प्रकोप नदेखिएको । सधै भै पछौटे डडुवा रोगको प्रकोप प्रसस्त देखा परेको । अन्य रोगहरूमा पात गुजुमुजे पात बटारिने जस्ता भाईरस जन्य रोग देखा परेको र प्लाष्टिक घरमा पाउडरी मिल्ड्युको समस्या देखा परेको । अकबरे खुर्सानी र अन्य पिरा खुर्सानी बाली :
- ख. सुलसुले र लाही खेती गरिएका सबै क्षेत्रमा देखिएको । अकबरे खुर्सानीको फलमा औसाको प्रकोप देखिएको । बोट ओईलिने र डाठ कालो भै सडेर जाने दुसी जन्य रोगको प्रकोप ब्यपक देखिएको । ५.

काउली बाली समूह :

- क. बन्दाको पुतली, ईटाबुट्टे पुतली र बन्दाको लाही काउली बन्दा खेती गरिने सबै क्षेत्रमा देखिएको । कलिलो अबस्थामा फेद काट्ने किराको प्रकोप फाटफुट रूपमा देखा परेको । ख. नर्सरीमा बेर्ना कुहिने, बयस्क बोटमा कालो सडन, अल्टरनेरिया/ थोप्ले रोग र नया रोगको रूपमा क्लब रूट (Club Root) देखा परी सामान्य क्षती पुऱ्याएको र यस लाई ब्यबस्थापन

गर्न नसकिए महामारीको रूपमा फैलिन सक्ने अबस्था देखीएको छ ।

अलैची :

क. किराको समस्या खासै देखा नपरेको ।

ख. अलैची लगाईएका प्राय सबै क्षेत्रहरूमा बगान डढ्ने समस्या ब्यापक रूपमा देखा परेको ।

ग. गानो कुहिने, पातकुहिने समस्या केहीमात्रामा देखा परेको ।

सुन्तलाजात :

क. जुनारमा फल कुहाउने औसाको प्रकोप यथाबत रहेको, डाठको गबारो फाटफुट मात्रामा देखा परेको ।

ख. सुन्तलामा ह्रासको समस्या कम भएको छैन । सिट्रस क्याङ्गर, जरा कुहिने, फेदकुहिने र सुक्ष्म तत्वकमीका समस्याहरू बिद्यमान रहेको ।

बाली-पात्रो (Crop Calender)

१	धान -चैत -बषे	फाल्गुन-चैत आषाढ-श्रावण	आषाढ-श्रावण कार्तिक-मंसिर
२	मकै -वर्षे -हिउद	फाल्गुन-बैशाख कात्तिक-मंसिर	आषाढ-भदा फाल्गुन-चैत्र
३	गहु	कार्तिक-मंसिर	चैत-वैशाख
४	कोदा	आषाढ-श्रावण	कार्तिक-मंसिर
५	तोरी	कार्तिक-मंसिर	माघ-फाल्गुन
६	मसुरा	कार्तिक-मंसिर	फाल्गुन- चैत्र
७	मास	आषाढ-श्रावण	कार्तिक-मंसिर

८	केराउ	भदौ-असोज	मंसिर-माघ
९	भटमास	जेष्ठ-आषाढ	असोज-कार्तिक
१०	आलु -हिउद -बषे	कार्तिक-मंसिर माघ-फाल्गुण	चैत्र-वैशाख जेष्ठ-श्रावण
११	तरकारी (टमाटर, काउलीभन्दा, प्याज, आलु,बोडी, सिमी,खोर्सानी,बन्दा,सिमसाग,सम्पूर्ण तरकारी बाली) -वषे -हिउद	वैशाख-चैत्र	

बजार व्यवस्था

क्र.सं.	वजारको नाम	स्थान	लाग्ने बार
१	लेटाङ वजार	ले.न.पा ४	शनिबार
२	बुधबारे बजार	ले.न.पा २	बुधबार
३	जाँते बजार	ले.न.पा ८	जाँत

२१ अनदानका मल वितरण निर्देशिका २०७७ का कारावार गर्न कृषि सहकारीहरूका विवरण

क्र.सं.	मल विक्रेता सहकारीको नाम,ठेगाना	सम्पर्क न	कैफियत
१.	उन्नतकृषि सहकारी संस्था, लेटाङ- ८, जाँते, मोरङ	९८४२०७२६८२	
२.	आँकुरा बहुउद्देश्य सहकारी संस्था लि. लेटाङ -६ खेरुवा,मोरङ	९८५२०५०१२७	
३	खेरुवाकृषि सहकारी संस्था लि. लेटाङ-६, मोरङ	९८४२३९९६४७	
४	किर्तिमान कृषि सहकारी संस्था लि.,लेटाङ-३, मोरङ	९२३४३२५३८	

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

क्र.स.	मल विक्रेता सहकारीको नाम, ठेगाना	सम्पर्क न	कैफियत
५	सदाबहार प्रांगारिक कृषि सहकारी संस्था लि., लेटाङ- २, मोरङ	९८५२०४१७६३	
६	सानाकिसान कृषि सहकारी संस्था लि., लेटाङ-४, मोरङ	९८४२४१८५६०	
७	मभौलाकृषि सहकारी संस्था लि. लेटाङ-५, मोरङ	९८६२२२०१८७	
८	उत्तरी मोरङ कृषि सहकारी संस्था लि., लेटाङ- ९, मोरङ	९८१२३८६११७	
९	कवेशी बहुउद्देशीय कृषि सहकारी संस्था लि. लेटाङ-४, मोरङ	-	
१०	सानाकिसान सहकारी संस्था लि लेटाङ-८, मोरङ	९८२७३४०७००	
११	वालीविकास कृषि सहकारी संस्था लि. लेटाङ- १, मोरङ	९७४१७५१८८४	
१२	खेरुवाकृषि सहकारी संस्था लि. ले.न.पा ५		

२२. कृषिविकास शाखादर्ता भएकानिजि कृषिफर्मका विवरण

क्र.स.	फर्मको नाम	ठेगाना	सम्पर्क न	दर्ता नं/ मिति	उद्देश्य	कै.
१	चेमजोङ्ग कृषिफर्म (राजभक्त शेर लिम्बु)	ले.न.पा. ९ किसान चोक	९८४२०७२६८२	०१/२०७७।६।११	तरकारी, फलफुल, सुपारी	
२	आस मौरी पालन फर्म	ले.न.पा. ९	९८०८२४९६३०	०२/२०७७।६।११	मौरी	
३	राज एग्रीकल्चर रिर्सच एण्ड नर्सरी	ले.न.पा ७ वारगी	९८०५८६२१९२	०३/२०७७।६।१६	कफी, फलफुल मिश्रित विरुवा	
४	दिव्याकृषिफर्म (सिता घिमिरे)	ले.न.पा २	९८४२०६७२७०	०४/२०७७।६।२६	तरकारी	
५	रेखबहादुर कृषि फर्म(रेख बहादुर राई)	ले.न.पा ८	९८०५३२३२४४	०५/२०७७।६।२७	तरकारी	

क्र.स.	फर्मको नाम	ठेगाना	सम्पर्क न	दर्ता नं/ मिति	उद्देश्य	कै.
६	पुजाकृषिफर्म(टिकाराम पिठाकोटे)	ले.न.पा ५	९८६२०६२३९७	०६/२०७७।६।२७	तरकारी	
७	केशवी कृषिफम	ले.न.पा ३	९८६१११५८०३	०७/२०७७।८।३०	तरकारी	
८	श्रीलायन्स कृषिफम	ले.न.पा ३		०८/२०७७।८।३०	मौरी	
९	एस्तर कृषि फम	ले.न.पा ३	९८१५४३०३०५	०९/२०७७।९।२०	खाधान्न र तरकारी	
१०	दर्शन कृषिफम	ले.न.पा २	९८४२२३०१५२	१०।२०७७।१२।२३	कृषि र पशुपालन	
११	हातेमालो कृषि पशुपंक्षी तथा ह्याचरी फम	ले.न.पा. २	९८२९३१८६५२	११।२०७८।०५।२९	कृषि र पशुपालन	
१२	श्री रामकृषिफम	ले.न.पा ३	९८४२४६४८०२	१२।२०७८।५।२९	फलफुल, तरकारी, पशुपंक्षी पालन	
१३	रोयलएग्रो कृषिफम	ले.न.पा. २	९८४२०९८४२३	१३।२०७८।११।०२	फलफुल, तरकारी, पशुपंक्षी पालन	
१४	आयुसा कृषिफम	ले.न.पा ५	९८६०८८५५७४	१४।२०७८।१०।२५	फलफुल, तरकारी, पशुपंक्षी पालन	
१५	उधमशिल कृषि फम	ले.न.पा ५	९८४२०९८७३८	१५।२०७८।१२।१३	कृषि र पशुपंक्षी पालन विक्री व्यवसाय	
१६	चुरे अर्गानिक कृषिफम	ले.न.पा १	९८१०५७५८९२	१६।२०७९।०४।२९	कफी खेती	
१७	लम्साल कृषितथापशुपालन समूह	ले.न.पा ५		१७।२०७९।०५।०२	तरकारी अन्नवाली	
१८	शिवजी पशुपालन तथा कृषिफम	ले.न.पा ५	९८५१०७९५४६	१८।२०७९।०६।२०	पशुपालन तरकारी	
१९	ओम्हा पशुपालनतथाकृषिफम	ले.न.पा ५		१९।२०७९।२०	पशुपालन तरकारी	
२०	शिवशक्ति सुपारी उत्पादन केन्द्र	ले.न.पा ६	९८५२०५०१२७	२०।२०७९।०७।२८	सुपारी	

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

क्र.स.	फर्मको नाम	ठेगाना	सम्पर्क न	दर्ता नं/ मिति	उद्देश्य	कै.
२१	माया सुपारी कृषिफम	ले.न.पा ६	९८४२२४४६६८	२१।२०७९।०७।२९	सुपारी	
२२	लोकलमौरी पालन कृषिफम	ले.न.पा १		२३।२०७९।१।०५	मौरीपालन	
२३	ग्रीनरी टेकफाम	ले.न.पा. १	९८४४२७१४९१	२४।०८।०१।०३	फलफुल तरकारी	
२४	नमुनाकृषिफम	ले.न.पा २	९८४२०२५९३४	२५।०८।०१।०३	मिश्रित	
२५.	लेटाङ कृषि ड्रागन फुट फम	ले.न.पा २	९८००९५६३२९	२६।०८।०१।२९	फलफुल	
२६.	कुवापानीकृषिफम	ले.न.पा १		२७।०८।०१।३१	मिश्रित	
२७.	खुशीकृषिफम	ले.न.पा. २	९८४२२४२२२१	२८।०८।०४।३१	मिश्रित	
२८.	वीर बहुउद्देश्य कृषिफम	ले.न.पा. ३	९८४२५०७७५१	२९।०८।०६।०७	मिश्रित	
२९.	स्याबो कृषिफम	ले.न.पा७	९८४२५६४७६८	३०।०८।०६।१४	मिश्रित	
३०.	चाम्लिङ्गकृषिफम	ले.न.पा७	९८१७४९९४९६	३१।०८।०८।२५	मिश्रित	
३१.	त्रिवेणी कृषिफम	ले.न.पा७	९८११०१३९४७	३२।०८।०८।२५	अलैंची, मौरी	
३२.	उत्तरी मोरङ्ग तथाबाखापालनफम	ले.न.पा १	९८६२८८२६३९	३३।०८।०१।२७	मिश्रित	
३३.	राईलिम्बु कृषिफम	ले.न.पा. ३	९८४२१६४९८१	३४।०८।०१।१६	फलफुल र तरकारी	
३४.	नविनकृषिफम	ले.न.पा. ५	९८२५३२४७२८	३५।०८।०१।२३	मिश्रित	
३५.	राईको कृषि फम	ले.न.पा. २	९८४२४७०२४४	३६।२०८१।०३।०९	मिश्रित	
३६.	उमंग कृषि फम	ले.न.पा २	९८४२५३०३९६	३७।०८।११।०८	मिश्रित	

सचिकृत/अध्यावधिक कृषिफम

क्र.स.	फर्मको नाम	ठेगाना	सम्पर्क न	दर्ता नं/ मिति	उद्देश्य	कैफियत
१	माँपाथिभारा कृषिफम	ले.न.पा. २	९८४२३९९६७२	१५।०४।२०७६।०७।०७	तरकारी, फलफुल, सुपारी तथा पशुपालन	घरेलु तथा साना उधोग कार्यालय
२	राजारानीकृषिफम	ले.न.पा. २		१४।१३।०७।२०७४।०७।०५	तरकारी, फलफुल, सुपारी तथा पशुपालन	..

क्र.स.	फर्मको नाम	ठेगाना	सम्पर्क न	दर्ता न/ मिति	उद्देश्य	कैफियत
४	जि.एस अर्गानिक कृषिफर्म तथा रिसर्च सेन्टर	ले.न.पा ५		१६२६८/०७६।०७७	तरकारी	..
५	कार्की कृषि फम	ले.न.पा ५		१६७२६८/०७६।०७७	तरकारी	..
६	ललितकला कृषि फम	ले.न.पा ३	९८५२०७७०३३	१६८०९/०७७।०७८	तरकारी(कुरिलो)	..
७	मनकामना मौरीपालन श्रोत केन्द्र	ले.न.पा ९ जाँत	९८४२०४८८७०		मौरी	..
८.	बहुउद्देशीयकागती कृषिफम	ले.न.पा ९ जाँत	९८४२३७२१६६		कागती	..
९.	महाभारत अर्गानिक कफी फम	ले.न.पा १			फलफुल	..
१०.	साम्मा कृषि फम	ले.न.पा १			सुन्तला	..
११.	पुष्प स्मृति नर्सरी	ले.न.पा. ३	९८४२०३३५१३	१६०४५।०७६।०७७	कृषि वन	..
१२.	जय गुरु कृषिफर्म	ले.न.पा. ५	९८४२४३८६५०	१४७७७।०७५।०७६	मिश्रित	
१३.	गोदावरी पशु तथा कृषिफम	ले.न.पा ९	९८४२१४३१७६	१६९२१।०७७।०७८	मिश्रित	

२६. कृषिविकास शाखाहाल सम्म दर्ता भएका कृषक समूहको विवरण

क्र.स.	समूहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क न	दर्ता न/ मिति	उद्देश्य	कै.
१	युवा व्यवसायीक कृषि समूह	जिवनाथ खतिवडा	ले.न.पा. ९	९८४२१६४३१०	०१/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
२	प्रगति कृषि समूह	विष्णु ब. खत्री	ले.न.पा. २	९८४२२२७७१०	०२/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
३	प्रतिभा टोल कृषि समूह	जीत ब.मगर	ले.न.पा ५	९८१०००४३३२	०३/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
४	अर्गानिक उपभोक्ता कृषि समूह	प्रबद्धन राइ	ले.न.पा ३	९८४२०४९९४४	०४/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
५	खेरुवा सुपारी उत्पादन समूह	पुष्पलालदाहाल	ले.न.पा ५	९८४२२५०४७८	०५/०७४।०७५	मिश्रित खेती	

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

क्र.स.	समूहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क न	दर्ता नं/ मिति	उद्देश्य	कै.
६	थामिन्दिन महिला व्यवसायीक कृषि समूह	मिनाकुमारी लिम्ब	ले.न.पा १	९८१७३९१०७३	०६/०७४१०७५	मिश्रित खेती	
७	पाथिभारा महिला कृषक समूह	गितापौडेल	ले.न.पा ५	९८४२४३८५१६	०७/०७४१०७५	मिश्रित खेती	
८.	प्रांगारिक कृषक समूह	गणेशपौडेल	ले.न.पा ५	९८४२०९८७३८	०८/०७४१०७५	मिश्रित खेती	
९.	त्रिवेणी कृषि समूह	इन्द्र प्रसादचापागाइ	ले.न.पा. ५	९८६०९९८२३४	०९/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
१०.	राजारानी मौरीपालन समूह	दल ब. लिम्ब	ले.न.पा. १	९८६२३५६९७४	१०/०७५१०७६	मौरी	
११.	नवप्रतिभाकृषि समूह	सन्त ब. मगर	ले.न.पा. २	९८१०४९६८९४	११/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
१२.	उद्यमशिलकृषि समूह	नविनलिम्ब	ले.न.पा ८	९८०७०७८४८०	१२/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
१३.	त्रिवेणी व्यवसायिक कृषि समूह	दुर्गा प्रसाद राइ	ले.न.पा. १	९८६२१७६४४३	१३/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
१४.	लालिगुराँस कृषि समूह	युवराजन्यौपान	ले.न.पा ८	९८४२१०४८५६	१४/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
१५.	नमुनाकृषि समूह	अग्नि प्रसाद भट्टराइ	ले.न.पा ३	९८४२५०७९५८	१५/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
१६.	मजुवाकृषि समूह	ज्ञान ब. खत्री	ले.न.पा ५	९८४२२५०९००	१६/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
१७.	मौसम कृषि समूह	वासुदेव तिमिसिना	ले.न.पा ५		१७/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
१८.	गुराँस कृषि समूह	नेत्र प्र. पौडेल	ले.न.पा ५	९८४२५७२०२६	१८/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
१९.	मुनालकृषि समूह	मन्जु दाहाल	ले.न.पा ५	९८११०५४७३४	१९/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
२०.	मकालु कृषि समूह	तेज कुमारी पौडेल	ले.न.पा ५	९८६२१७६८२३	२०/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
२१.	किर्तिमान कृषि समूह	चन्द्रश्याम राइ	ले.न.पा ३	९८४२५४३०९९	२१/०७५१०७६	मिश्रित खेती	
२२.	संगम कृषि समूह	अम्बिका प्र. नेपाल	ले.न.पा २	९८४२५४३०९९	२२/०७५१०७६	मिश्रित खेती	

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

क्र.स.	समूहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क न	दर्ता नं/ मिति	उद्देश्य	कै.
२३.	आर्दश कृषि समूह	खड्ग ब. सुब्बा	ले.न.पा ५	९८४२२४०८२९	२३/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२४.	सुनाखरी कृषि समूह	रत्ननिमेल मगर	ले.न.पा ५	९८२४३२९४०४	२४/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२५.	स्वर्ण महिला कृषक समूह	कल्पनादाहाल	ले.न.पा ५	९८२९३७९९६०	२५/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२६.	उन्नती कृषि समूह	रश्मीश्रेष्ठ	ले.न.पा ५		२६/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२७.	जनविकास कृषि समूह	हर्क ब. थापा	ले.न.पा५	९८४२५५९५४५	२७/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२८.	सिर्जनशिल कृषक समूह	लोक ब. गिरी	ले.न.पा २	९८४७४०७८९७	२८/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२९.	ग्रामिण पहाडी कृषि समूह	अनिललिम्बु	ले.न.पा७	९८०३९६२९२९	२९/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
३०.	पुष्पान्जली कृषि समूह	मौसमपौडेल	ले.न.पा २	९८६२२९९४७०	३१/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
३१.	सगरमाथा कृषक समूह	राम प्र. अधिकारी	ले.न.पा ३	९८६२२९९४७०	३२/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३२.	नमुनाकृषि समूह ख	कुल प्रसादचापागाइ	ले.न.पा ५	९८४२४८९२४५	३४/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३३.	पौरखी कृषक समूह	दल ब. लिम्ब	ले.न.पा १	९८०४३९९०४९	३५/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३४.	अँधेरी कृषि समूह	हेम ब. मगर	ले.न.पा १	९८६३०९७९८९	३६/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३५.	उन्नतशिलकृषक समूह	अग्नि प्र दाहाल	ले.न.पा ८	९८४२२३३५९९	३७/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३६.	कमलपुर हरियाली कृषक समूह	अमृत राइ	ले.न.पा. ३		३८/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३७.	नमुनाप्राकृतिक कृषि समूह	सन्त ब. लिम्ब	ले.न.पा १	९८००९९९६६७	३९/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३८.	जाँते हरियाली कृषक समूह	तिल ब. राइ	ले.न.पा ८	९८९८९७४६६३	४०/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३९.	मंगलबारे हरियाली कृषक समूह	अर्थ बलिम्ब	ले.न.पा७	९८९८४९४३६३	४१/०७६।०७७	मिश्रित खेती	

लेटाड नगरपालिका कृषि विकास शाखा

क्र.स.	समूहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क न	दर्ता न/ मिति	उद्देश्य	कै.
४०.	सयपत्री हरियाली कृषक समूह	बुद्ध कुमार लिम्ब	ले.न.पा७	९८९६३४०८८९	४२/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४१.	पौरखी हरियाली कृषक समूह	सन्तमाया राइ	ले.न.पा ९	९८९९०८९२८९	४३/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४२.	महाविष्णु हरियालीकृषक समूह	जिवनकुमार मगर	ले.न.पा७	९८४९३४६६९०	४४/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४३.	रातेमाटे हरियालीकृषक समूह	लक्ष्मीचौलागाइ	ले.न.पा७	९८९२३३६३७३	४५/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४४.	वारगीकफीकृषक समूह	रास कुमार राइ	ले.न.पा७	९८०५८६२९९२	४६/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४५.	खैरेनी कृषक महिला समूह	रन्जु आर्चाय	ले.न.पा २	९८४२३९९६७२	४७/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४६.	लालिगुराँस हरियालीकृषक समूह	कुमार लिम्ब	ले.न.पा७	९८०३३२७०९०	४८/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४७.	समावेशी कृषि समूह	ढकल सिं मगर	ले.न.पा ५	९८४२२४७५६४	४९/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४८.	राजारानीमौरपालक कृषक समूह	गणेश तिमिसिना	ले.न.पा २	९८४२२४९०९८	५०/०७६।०७७	मौरी	
४९.	जनजागृति कृषि समूह	सुदन बलम्पाकी	ले.न.पा ६	९८६३९८७६६०	०९/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
५०.	नमुनाकृषक समूह ग	दुर्गा सुब्बा	ले.न.पा ८	९८९६३७०७५९	०२/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
५१.	किरातचोक कृषि समूह	नारायण ढकाल	ले.न.पा २		०३/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
५२.	सुनगाभाकृषि समूह	टंक ब. श्रेष्ठ	ले.न.पा ९	९८२४३३५३७८	०४/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
५३.	चाँदनी तरकारी उत्पादनकृषक समूह	छत्र ब.निरौला	ले.न.पा ५	९८६२३९८३२८	०५/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
५४.	पाथिभारा कृषि समूह	इन्द्र प्र. खतिवडा	ले.न.पा २	९८६२०००३३३	०६/०७७।०७८	मिश्रित खेती	

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

क्र.स.	समूहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क न	दर्ता नं/ मिति	उद्देश्य	कै.
५५.	जानकी कृषक समूह	पिताम्बर अधिकारी	ले.न.पा. २	९८०३५५८२५३	०७/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
५६.	जनहित कृषि समूह	शुक्र ब. राइ	ले.न.पा. १	९८४७९३८३३१	०८/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
५७.	नौलो चुरेफेदी बहुउद्देश्य कृषक समूह	दिपकलिम्ब	ले.न.पा. ८	९८६६१८८०१२	०९/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
५८.	सघर्षशिल कृषि समूह	राम प्र. दाहाल	ले.न.पा. २	९८६२०११५१२	१०/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
५९.	क्याम्पस टोल कृषि समूह	टिका ब. वि.क.	ले.न.पा. ५		११/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
६०.	आधार शिल कृषक समूह	चण्डिका कटेल	ले.न.पा. २	९८४२३७५८७५	१२/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
६१.	सयपत्री कृषक समूह	सागर श्रेष्ठ	ले.न.पा. २		१३/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
६२.	टुँडे अलैंची कृषि समूह	सान ब. राइ	ले.न.पा. ७		१४/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
६३.	किसे कृषि समूह	रतन ब. लिम्ब	ले.न.पा. १	९८२५३१६१४४	१५।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
६४.	पश्चिम बगर कृषक समूह	मनमाया गौतम	ले.न.पा. ३	९८१७०१६७८२	१६।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
६५.	नवपालुवा महिलाकृषक समूह	कृष्ण कुमारी निरौला	ले.न.पा. ९		१७।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
६६.	हाम्रो नमुनाकृषक समूह	हरि प्र. काफ्ल	ले.न.पा. ३	९८४२५०२६६३	१८।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
६८.	किर्तिमान कृषि समूह	चन्द्र श्याम राइ	ले.न.पा. ३		१९।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
६९.	महिला समावेशी कृषक समूह	गोमादेवी राइ	ले.न.पा. ३		२०।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
७०.	सक्षम कृषक समूह	गिरी प्रसाद ओझा	ले.न.पा. २	९८६२०४४२२५	२१।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
७१.	कातिकेखोला घारी अर्गानिक कृषक समूह	टिका प्रसाद राइ	ले.न.पा. १	९८४९८३९१४३	२२।०७८।०७९	फलफुल खेती र तरकारी खेती	

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

क्र.स.	समूहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क न	दर्ता न/ मिति	उद्देश्य	कै.
७२.	समावेशी कृषि समूह ख	ले.न.पा ५			२३।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
७३.	डॉफे ड्रागन फल तथा कुरिलो खेती कृषक समूह	ले.न.पा.			२४।०७८।०७९	ड्रागन फल र कुरिलो खेती	
७४.	जाँते आधुनिक व्यवसायिक मौरी पालक समूह	इमनाथ पोखरेल	ले.न.पा ९		२५।०७८।०७९	मौरीपालन	
७५.	सयपत्रीउधमी कृषक समूह	रुद्र बस्नेत	ले.न.पा. ५		२६।०७९।०८०	मिश्रित	
७६.	जाँते महिलाकृषि समूह	टिका लावती	ले.न.पा ८	९८१०५५४८२२	२७।०७९।०८०	मिश्रित	
७७.	कपासे कृषि समूह	घनश्याम निरौला	ले.न.पा. ६		२८।०७९।०८०	मिश्रित	
७८.	खेरुवा सुपारी उत्पादन समूह	जगत ब मगर	ले.न.पा ५	९८६२२३१३३१	२९।०८०।०८१	सुपारी	
७९.	समृद्धि कृषक समूह	यग्य ब मगर	ले.न.पा १ राजारानी	९८६२९८७४१५	३०।०८०।०८१	मिश्रित	
८०.	बथाहाकृषक समूह	रिताकुमार लिम्ब	ले.न.पा १	९८११०४६६१५	३१।०८०।०८१	मिश्रित	
८१.	डुँडे अलैंची कृषक समूह	सान ब. राइ	ले.न.पा७	९७४५७०३९७	३२।०८०।०८१	अलैंची	
८२.	समला कृषक समूह	नरजित राइ	ले.न.पा७	९७६५४७९०७०	३३।०८०।०८१	मिश्रित	
८३.	सिमाना कृषक समूह	आन्नद प्रसादलिम्ब	ले.न.पा७	९८१९३४७५२२	३४।०८०।०८१	मिश्रित	
८४.	उत्तरी मोरङ पहाडी कृषि तथा पशुपालन समुह	अमरकुमार लिम्ब	ले.न.पा ७	९८१०२५२६१८	३५।०८१।०८२	मिश्रित	
८५.	पाटपसार मगर कृषि तथा पशुपालन समुह	कुल बहादुर मगर	ले.न.पा ७	९८२५३६१०३०	०१।०८१।०८२	मिश्रित	
८६.	सगरमाथा कृषक समुह	कुमार भण्डारी	लेटाङ ३	९८४२२९६०६२	०२।०८१।०८२	मिश्रित	

२७. सातौ कृषि गणना २०७८ बारे जानकारी

नारा: कृषि योजनाको सार, कृषिविकासको पुर्वाधार

गणना अवधि: २०७९।०९।६ देखी २०७९।२।१९

नतिजा सार्वजनिक: मिति २०८०।०५।२९

नतिजा

- कृषि पेशामा संलग्न रहेका कृषक परिवार संख्या ४९ लाख ३० हजार ७ सय ८९ (६२%)
- कृषिकर्म गरेका जमिनको क्षेत्रफल २२ लाख १८ हजार ४ सय १० हेक्टर
- कृषक परिवारको मुख्यआम्दानीको स्रोत कृषि रहेको ७०.४%
- आफ्नै कृषि उपजबाट वर्ष भरी खानपुग्ने किसान ४५%
- आफ्नो कृषिकर्मबाट सबै उत्पादन विक्री गर्ने १.१%
- आफ्नो कृषिकर्मबाट भएको सबै उत्पादन घरयासी उपभोग गर्ने कृषक परिवार ६८.८%
- जम्मा कृषक परिवार मध्ये कृषिकार्यका अतिरिक्त अन्य आर्थिक क्रियाकलाप गर्ने २६%

कृषि पेशामा आवद्ध

१. पुरुषको हिस्सा ६७.६%
२. महिलाको हिस्सा ३२.४%
३. प्रदेशगत सबैभन्दा बढी कृषक परिवार भएको प्रदेश- कोशी
४. जिल्लागत रूपमा सबै भन्दा बढी कृषक परिवार- भुपा
५. कृषिविमा आवद्ध कृषक १ लाख ८२ हजार ४ सय ४९ (४.४%)
६. १,६३९,००० (४०%) कृषकले ट्र्याक्टर प्रयोग गर्दै आएको । सिंचाईको सुविधापुगेको जमिनको क्षेत्रफल १२,०९,२६५ (५४.५%)
७. सिंचित क्षेत्रफल मध्ये बाह्र महिना सिंचाई सुविधा उपयोग भएको जग्गाको

८. क्षेत्रफल ८,७९,५७० हे.(७२.७%)
९. यस गणना सम्म ३ लाख ८ हजार ५ सय(७.५%) किसान परिवारले सरकारी अनुदान पाएका । जलवायु परिवर्तन बारे जानकारी प्राप्त कृषक ५४%
१०. उन्नत बीउ लगाउने कृषक परिवार २२.२%
११. बिषादीप्रयोग गर्ने कृषक परिवार २६.७%
१२. सबैभन्दा बढी क्षेत्रफललाई खेती गर्ने खान्नाबाली - धान १२ लाख १६ हजार ३८७ हेक्टर, मकै ५ लाख ५९ हजार ९०९ हेक्टर र गहुँ ६ लाख ५४ हजार १९४ हेक्टर)
१३. सबै भन्दा धेरै कृषि योग्य जमिन चलनमा रहेका ५ जिल्लाहरू क्रमशः मोरङ, भापा, सिरहा, सर्लाही र सप्तरी । कोदो खेतीप्रविधि

२८. कोदो खेती प्रविधि

-करण श्रेष्ठ
कृषि शाखा प्रमुख
लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

परिचय

नेपालको विभिन्न जिल्लाबाट ८५० भन्दा बढी कोदोको स्थानिय जातहरू संकलन गरी खुमलटार स्थित राष्ट्रिय जीन बैंकमा संरक्षण गरिएको छ भने अनुसन्धानबाट ५ वटा विकासे सिफारिस गरिएका छन । जातिय विविधतामा निकै धनी रहेको हुनाले नेपाल लगायत भारतिय उपमहाद्विपलाई कोदोको विविधताको उपकेन्द्र मानिन्छ । दानाको आकार र अवस्था, काण्ड र पातको रंग आदिमा फरक पाइन्छ । दानाको आधारमा सेतो र काले कोदो मुख्य छन भने पाक्ने महिनाको

आधारमा कात्तिके, भदौरे, मंसिरे आदि छन । वालाको आकार अनुसार कोदोको जात मुङ्के, ल्यफ्रे र घुम्रे तीन किसिमका हुन्छन । नेपालमा खेतीहुने कृषकका स्थानिय जातहरू मा अरुण कोदो, भदौरे कोदो, बौलाहा कोदो, चरिकोटे कोदो, चुल्हेकोदो, च्यास्ले कोदो, च्याल्हे कोदो, डल्ले कोदो, डल्ले सेतो, दुधे कोदो, भुपे कोदो, कालो बुंगे, कालो कोदो,

कात्तिके कोदो, किर्ने कोदो, लोकल कोदो, लोकल कोदो, लुर्के कोदो, मंसिरे कोदो, जस्ता विभिन्न नामका कोदो खेती गरिन्छ । हाम्रा बाजे बराजुले सदियौं देखि जतनले जोगाइराखेका यी जातहरू हाम्रा अमूल्य निधि हुन । यिनिहरूमा छिटो पाक्ने, नढल्ने, रोग कीरा सहने, सुख्खा सहने, पीठो पर्ने, धेरै फल्ने, खान मिठो हुने आदि जस्ता अति महत्वपूर्ण विशिष्ट गुणहरू रहेका छन जुन आज हाम्रो लागि मात्रै हैन, भावी सन्ततिका लागि पनि अति उपयोगी हुन सक्छ । तसर्थ हाम्रा पुर्खाको नासो यस्ता स्थानिय जातहरू लोप हुनबाट जोगाउनु हामी सबैको दायित्व हो ।

शैलुगं-१ जात जुम्ली रातो जात ओख्ले-१ डल्ले- १काब्रे - १काब्रे-२

नेपालमा पाइन उन्नतजातहरू-

ओख्ले-१, डल्ले-१, काब्रे कोदो-१, काब्रे कोदो- २, शैलुग कोदो- १ र जुम्ली रातो कादो (NGR05113)

जलवायु, माटा तथा राप्न समय

जलवायु-न्यानो जलवायु, उष्ण र उपोष्ण क्षेत्र तथा तराई देखि उच्च पहाड ३१०० मी. सम्मा गर्न सकिन्छ । ५०- १०० से.मी. वर्षा हुने क्षेत्रहरू कोदो खेतीकालागि बढी उपयुक्त हुन्छ । माटा-मलिलो

माटो, दोमट, चिन्टायिलो दोमट माटो सर्वोत्तम हुन्छ ।

समय- खास गरि मनसुन सुरु हुनासाथ नै कोदो रोप्नु पर्छ । तराई देखि मध्य पहाड पहाडी भेग सम्म छरुवा वा पाउँदुरे कोदो बैसाखमा छरिन्छ भने रोप्ने कोदो व्याडमा वेर्ना तयार गरी ठाउँ हेरिकन जेठ देखि साउन सम्ममा रोपिन्छ । उच्च पहाडी भेगमाचैत्र- बैसाखमा कोदो छर्ने गरिन्छ । बालीचक्र र मिश्रित खेती

कोदो बालीलाई स्थान अनुसार एकल, मिश्रित, घुसुवा वा अन्तरवाली रूपमा खेती गरिन्छ । तराई र मध्य पहाड तिर कोदो पछि आलु, केराउ, मसुरो, चना, गहुँ, जौ, तोरी, सस्यु, कोदो खेतीको बाली-चक्रमाअन्तर ल्याउछ ।

कोदो- भटमास(१:१ लाइनमा), कोदो- भटमास (१:९ को अनुपातमा वीउ मिश्रण)

कोदो- मस्याङ(१:८ को अनुपातमा वीउ मिश्रण)

कोदो- रहर (१०:३ को वीउको प्रयोग गरी प्रत्येक २ पंक्ति रहर पछि ५ पंक्ति कोदो रोप्ने)

जमिनका तयारी

कोदो रोप्नेका लागिजमिनको तयारी राम्रोसँग गर्नुपर्छ, माटो बुरबुराउदो र भारपात रहित तुल्याउनु आवश्यक छ । सामान्यता कोदो रोप्ने माटो धेरै मसिनो र मिहिन बनाउन पर्देन तर कोदोको छरुवा खेतीको लागि मसिनो माटो उपयुक्त हुन्छ । कोदो खेती गरिने जमिनमा पानी जमन नदिन निकासको राम्रो प्रबन्ध मिलाउनु पर्छ । जमिनको तयारी गर्ने बेलामा १००- २०० क्वी. प्रति हेक्टरका दरले राम्ररी पाकेको गोठेमल वा कम्पोष्टमल प्रयोग गर्नुपर्छ । प्रांगारिक मल हाल्नाले माटोको जलधारण क्षमता बढ्छ ।

मल खाध

पहाडी क्षेत्रमा कोदो प्राय असिंचित जग्गामा उब्जाइन्छ । असिंचित अवस्थामा माटोमा चिस्यान संरक्षण गर्न प्रांगारिक मलहरूले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छन । प्रांगारिक मलका रूपमा राम्ररी कुहेको गोठेमल वा कम्पोष्ट मलप्रयोग गर्न सकिन्छ । पर्याप्त वर्षा हुने क्षेत्रमा ४५:३०:२० केजी नाइट्रोजन, फस्फोरस र पोटास हाल्नु पर्छ ।

वीउ दर र राप्न तरिका

छरुवाविधि- १० केजी/हेक्टर

लाइनमा- ६ के.जी/हेक्टर(कार्वेन्डाजिम वाथिराम। भाइटामेक्स २.५ ग्रामप्रति के.जी वीउका दरले

उपचार गर्ने) लाइनको दुरी २०-२५ सेमी कायम गरी बोटदेखि बोटको दुरी १० सेमी र गहिराई ३-४ सेमी राख्न सकिन्छ । तराई र भित्रि मधेश भित्रीटार तिर २५- ३० दिनको वेर्ना रोप्न उपयुक्त हुन्छ । पहाडी क्षेत्रमा ३५- ४० दिनको वेर्ना सार्न उपयुक्त हुन्छ ।

सिंचाई

कोदो सुख्खा सहने वाली भएकोले सामन्यता सिंचाई आवश्यक पर्दैन । तर यदिलामो समय सम्म खडेरी परेमा वा जमिनमा निक्कै सुख्खा छ भने सरा गँजाउने वागाँजहाल्ने र फुलफुल्ने बेलामा सिंचाई दिदाँ बालीको उत्पादनमा वृद्धि हुने देखिएको छ ।

कटानी तथा चुटानी र उत्पादन

खेतीगरिएको ४ देखि ५ महिना सम्ममा कोदो काटनका लागि तयार हुन्छ । तराईमा असोज साता र पहाडमा कात्तिक दोश्रो देखि मंसिर दोश्रो साता सम्म परिपक्व हुन्छ । नेपालमा २ तरिकाले कोदो काटिन्छ । कतै हसियाले कोदोको बाला काटिन्छ र कतै धान काटे भै नल काटेर ४-५ दिन घुम्साएर वा सुकाएर चुटेर राखिन्छ । यसरी सफा गरेर राम्ररी सुकाएर राख्ने हो भने ८-१० वर्ष सम्म भण्डारण गर्न सकिन्छ । नेपालमा कोदोको औसत उत्पादन १.१ टन/ हेक्टर भएको पाइएता पनि विभिन्न अनुसन्धान तथा परिक्षणको नतिजा अनुसार ४-५ टन/हेक्टर भएको पाइन्छ ।

२९. रागे सिमी खेती प्रविधि

परिचय र महत्व

सिमी (*Phaseolus vulgaris*) एक प्रमुख कोसे बाली हो । नेपालको तराई देखि उच्च पहाडी भाग सम्म यसको खेती गरिन्छ । सिमकिा हरिया कोसा तरकारीका रूपमा र सुकेका गेडा दालका बनाई खाने चलन छ । नेपालको तराई भुभाग देखि हुम्लाको याल्बगं(३१२१ मिटर) उचाई सम्म खेती गरिएको पाइन्छ । सिमीमा प्रशस्त प्रोटीन पाइने हुनाले यसलाई गरिबका लागि मासु भन्ने गरिन्छ । प्रति १०० ग्रामसिमीमा २२.६ ग्रामप्रोटीन, ४.३ ग्राम रेसा, ३.७ ग्रामखनिज, १० ग्रामपानी पाइन्छ ।

जातिय विविधता

हाल सम्म दाल खाने सिमीकाकुनै जातसिफरिस भइसकेको छैन तर नेपालमा कृषि अनुसन्धान परिषद(नार्क) ले तिन वटा जात(केबीएल-१, केबीएल-३ र पीबी-००४८) खानका लागि राम्रा देखिएकाले सिफारिसको प्रक्रियामा राखेको छ । यी मध्ये केबीएल-१, केबीएल-३ कर्णालीमा पाइने लोकल सिमीबाट छनोट गरी विकास गरिएका जात हुन । रोप्ने समय, तरिका र वीउ दर

स्थान	रोप्ने समय	रोप्ने दुरी	वीउ दर
उच्च पहाड	फगुन- बैसाख	लहरा जाने ७५X३०	३ केजीप्रति रोपनी
मध्य पहाड	साउन- भदौ	सेमी	
तराई भित्रिमधेश	असोज- कात्तिक	लहरा नजाने ६०X३०	

मलखाध

कम्पोष्ट मल-१००० केजीप्रति रोपनी, नाइट्रोजन १ केजी, फस्फोरस ६ केजी र पोटास ३ केजी रोपनी आवश्यक पर्दछ ।

सिंचाई र गाडमेल

सिमी ज्यादा सुख्खा सहन सक्ने बालीहोइन र यो बाली लगाएको जमिनमा पानी जम्नदिनु हुदैन । भारपात हटाउनका लागि सिमीमा कम्तिमादुई पटक गोडमेल गर्नु पर्दछ । पहिलो गोडमेल रोपेको ३ हप्ता पछि र दोश्रो गोडमेल भारपातको प्रकोप र विरूवाको अवस्था हेरेर गर्नुपर्दछ ।

थाकादिन

थाकादिदा ५-६ फिट अग्लादुई तिर बाट थाँकाको टुप्पो जोडी लाईन मिलाएर गाड्नु पर्छ । गुणस्तरीय वीउमा हुन पर्ने गुणहरू

उमारशक्ति	८०%
चिस्यान	१३-१५%
विग्रीएको वीउ	०
फिक्का रंग भएको वीउ	१०%
अन्य	१%

टिपाई र भण्डारण विधि

७०-८०% कोसा पहेला भइसकेका अवस्थामा बोटलाई जमिन नजिकैबाट काट्ने वा कोसा टिप्ने कामगरिन्छ । लहरा जाने सिमीलाई कोसा सुक्दै गए पछि सुकेका कोसा टिप्दै गर्न सकिन्छ । सिमीको वीउ राम्ररी सुक्यो सुकेन भनी पत्ता लगाउन लागि गेडालाई टोकेर वा नंगले गाडेर हेर्न सकिन्छ ।

३०. धान खेती प्रविधि

- करण श्रेष्ठ

कृषिशाखा प्रमुख,

लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

१.१. परिचय

क. धान प्रमुख खाद्यान्न बाली हो । पहाड र तराईमा यसको खेती बर्षा याममा गरिन्छ ।
ख. तल्लो पहाड तथा खोचको सिञ्चित क्षेत्रमा चैते धान पनि लगाउने गरिन्छ । उन्नत प्रविधिबाट डेढदेखि दुई गुण उत्पादन बढाउन सकिन्छ ।

१.२. जातहरू

स्थान	उन्नतजात	वर्णशंकर
उच्च पहाड	माछापुच्छे, छोमरोङ्ग, जुम्लीमार्सी, चन्दननाथ	सुचिकृत जातहरू
पहाड	खुमल -४, खुमल -६, खुमल -८, खुमल -१०, खुमल -११	
तराई	राधा-४, विन्देश्वरी, हर्दिनाथ -१, सावित्री, मकवानपुर -१, सुख्खा(धान -१,२,२३ सावासव-१, स्वार्णसव -१, राम, लोकन्त्र, मिथ(ला, गरिमा, महिमा, बहुगुणी, रंजितआदि । अन्य नयाँ जाँतहरू ।	

१.१. वीउदर :

जात	प्रति रोपनी	प्रति कट्ठा
उन्नत	२.५ के.जी .	१.७ के.जी.
वर्णशंकर	७५० ग्रॅम	५०० ग्रॅम

- वीउ उपचार : वेभिष्टिन २ ग्राम प्रति के.जी. । वीउलाई २४ घण्टा पानीमा भिजाउने र ४८ घण्टा वोरामा राखी दुसाउने ।
- वीउलाई धुलो वा हिले ब्याडमा छरी वेर्ना तयारी गर्ने ।

४ रोप्ने र वालीलिने समय :

क्षेत्र /महिना	फा	चै	वै	ज	अ	सा	भ	आ	का	म	पा	मा
वर्षे धान												
उच्च पहाड												
मध्य पहाड												
खोच तराई												
चैते धान												
मध्य पहाड												→
भिन्निमधेश , तराई												

वेर्नाको उमेर :

- २०-२५ दिनको वेर्ना सार्नको लागिउपयुक्त हुन्छ ।
- वेर्नामा ४ पातलागेको हुनुपर्छ । जमिनको तयारी :
- रोपाई गर्नु भन्दा १ हप्ता अगाडी काल्ना खुर्कने , आलीलगाउने र मुसाका प्वाल टाल्ने
- गह्वामा पानी जमाएर भारपात कुहाउने । जमिनमा पानी लगाई २ पटक राम्रोसंग जोतेर हिल्याउने र पाटा लगाई सम्याउने । तयारी जमिनमा ४ देखि ५ से.मि . सम्म पानी जमाउने । ७ रोपाई गर्ने प्रविधि :
- पत्तिको दुरी २० से.मी . .एक वित्ता र वोटको दुरी २० से.मी . राख्ने ।

- वर्ण संकर जात ३० से.मी. लाइन र २५ से.मी . बोटको दुरीमालगाउने ।

८. रोपाई गर्ने प्रविधि :

- उन्नतजातको लागि एक ठाउमा २-३वटा वेर्ना रोप्ने ।
- वर्णशंकर जातको लागि एक ठाउमा १ वेर्ना रोप्ने । रोपाई गर्दा ३ से.मी . भन्दागहिरो गरी नरोप्ने । गहिरो रोपेमागांजहाल्नहिलो हुन्छ ।
- छरुवाविधि बाट समेत धान खेती गर्न सकिन्छ । यो विधिमावैशाख /जेष्ठ महिनामा ५ के.जी . प्रति कट्ठा बीउ छर्नु पर्ने हुन्छ । यो विधिबाट खेतीगर्दा भारपात नियन्त्रण गर्न अतिआवश्यक हुन्छ ।

९. मलखाद :

रासायनिकमलको परिणाम माटोको उर्वरा शक्ति, अधिल्लो वाली , कम्पोष्ट मलको परिमाण र धानको जातमा भर पर्दछ ।

उन्नतजातको लागि सिफारिस मलखालको मात्रा :

मलखाद	प्रति रोपनी	प्रति कट्ठा	कहिले लगाउने	कैफियत
कम्पोष्ट	६०० के.जी.(२० डोको)	४०० के.जी.	जमिनतयारी गर्दा	
डि. ए. पि.	४.५ के.जी.	३. ० के.जी.	„—————“	
पोटास	२.५ „	१.७ के.जी.	„—————“	
युरिया	२ .० „	१.३के.जी.	रोपेको २५ देखि ३० दिनमा	दोश्रै पटक युरियाको मात्रा रोपेको ४५ देखि ५५ दिनमा

नोट : वर्णशंकर जातको धानलगाउदाउन्नतजातको भन्दा डेडगुणा बढिका दरले मलखादतथा रासायनिकमलको प्रयोग गर्नुपर्छ ।

सिंचाई तथा निकास :

- क. वेर्ना रोपेको २० -३० दिन सम्म ४-५से.मी. खेतमापानी रहनुपर्छ ।
- ख. निकासको सुविधाभए १५ दिनको फरकमा ४-५ दिनपानी काटी जमिन सुख्खा राख्दा राम्रो हुन्छ ।

१०. भारपात नियन्त्रण :

भारपातको प्रकृति हेरी वेर्ना सारेको २५देखि ३० दिनमापहिलो र ४५-५५ दिनमा दोश्रो गोडमेल गर्ने , वा भारको प्रकोप बढि हुने ठाँउमा वेर्ना सारेको ४ दिनभित्र व्युटाक्लोर दाना १ के.जी. २५०ग्राम प्रति रोपनीवा ८०० ग्रामप्रति कट्टाका दरले सबै ठाँउमा पर्ने गरी समान रूपले सबै ठाँउमा पर्ने गरी समान रूपले छर्ने , वा छरुवा धानमा भार नियन्त्रण गर्न पेण्डिमेटालिन ३० प्रतिशत रासायनिक विषादी ४ एम . एल . प्रति लिटर पानीमा मिसाई १ रोपनीमा ३० लिटर (प्रति कट्टा २० लिटर) का दरले रोपेको ३ दिनभित्र छर्ने । रोपुवा धानमा व्युटा क्लोर ५० इ. सी. रासायनिक विषादी १.५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा २५ लिटर भोल मिसाएर प्रति रोपनी (प्रति कट्टा १६ लिटर)मा ३ दिनभित्र छर्ने ।

वाली काट्ने /चुट्ने :

- १. ८०-९०प्रतिशत दाना पाकेको वेला धान काट्दा गेडा भर्ने समस्या हुदैन ।
- २. स्थानिय विधि वा थ्रेसर प्रयोग गरी चुट्ने र घाममा राम्ररी सुकाएर सफा गरी भित्र्याउने ।

उत्पादन :

- १. उत्पादन जात मौषम तथा वाली व्यवस्थापन मा निर्भर गर्दछ ।
- २. उन्नत जातको उत्पादन २०० के.जी. प्रति रोपनी वा १३३ के.जी. प्रति कट्टा । वर्णशंकर जातको उत्पादन ४०० केजी प्रति रोपनी वा २६६ जी प्रति कट्टा ।

३१. डि. कम्पोजर

करण श्रेष्ठ

कृषि शाखा प्रमुख

लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

डि. कम्पोजर यो एउटा अत्याधुनिक आर्गानिक प्रविधि हो । यो वनमा चरि चराउ भएका स्थानिय जातका गाईको गोबरको बाहिरी भागमा भएको भिल्लीबाट निर्मित पदार्थ हो । गाईको गोबर मल नभएर त्यसको बाहिरी तत्वमा मात्र मलिलो पदार्थ हुन्छ भन्ने सास्वत प्रमाण भारतीय कृषि वैज्ञानिकहरूले प्रमाणित गरि यो पदार्थ प्रकाशमा ल्याईएको हो । यसलाई मल बनाउने विधि निम्न बमोजिम उल्लेख गरिएको छ । डि. कम्पोजर बनाउन उपाय निम्न छन्:

१. डि. कम्पोजरको बिउ -२ लिटर
२. सक्खर बा-भ्याली - २ के.जी.
३. पानी - २०० लिटर

(एउटा ठुलो प्लाष्टिकको ड्रममा मन तातो ३ लि. पानीमा सक्खर वा भ्याली पगालेर डि. कम्पोजरको बीउ मिसाएर ड्रममा लगाउने, यसलाई एउटा सफा लट्ठीले राम्रोसंग चलाएर सफा कपडाले माथिबाट ढाकिदिने, यसलाई दैनिक २ पटक चलाउने । यो तत्व गर्मीको समयमा पाँच दिनमा र जाडोको समयमा आठ दिनमा जमिनमा प्रयोग गर्न योग्यमल बन्छ । यसको एक लिटर तत्वमा पाँच लिटर सम्म पानी मिसाएर जमिनमा वा बोट बिरुवामा स्प्रे गर्न सकिन्छ । यसलाई आर्गानिक मलको रूपमा प्रयोग गरिन्छ । यस तत्वले रासायनिक मलको प्रयोगबाट जमिनको ६ फिट भित्र सम्म लुकेर बसेका गड्यौलाहरूलाई जमिनको सतहमाथि उपस्थित गराउछ । यो नै जमिनलाई सुरक्षा दिने सितैको सिपाही हो । हाम्रो देशमा रासायनिक मलको अत्याधिक प्रयोगले गड्यौलाहरू

रक्षात्मक रूपमा छन् । यिनीहरूको सुरक्षा नै मानवजीवनको सुरक्षाहो । डि-कम्पोजर ठूलो मात्रामा निर्माण गरेपछि वर्ष दिनसम्म सुरक्षित रहन्छ । यसलाई नविकरण गर्नु पर्दा २०० लिटरमा एक लिटर डि-कम्पोजरको बिउ र एक के.जी. सक्खर थप गर्दा पुनः यसको म्याद अरु एक वर्षको लागि सुरक्षित गर्न सक्छ । यसलाई भारतिय कृषि वैज्ञानिकहरूले सफल अनुसन्धान र प्रयोग गरि गुजरात र सिक्किम राज्यलाई आर्घानिक राज्य घोषित गरि सकेका छन् । निकट भविष्यमा पञ्जाव, हरियाना, यु.पि. र विहारमा समेत यो अभियानलाई सफलपार्ने कोशिस भईरहेको छ । भारतिय प्रधानमन्त्रि नरेन्द्र मोदिले यसै प्रबिधिबाट आगामि सन् २०२२ सम्ममा भारतको साबिक उत्पादनलाई डबल बनाउने घोषणागरि सक्नु भएको छ ।

हामी नेपालीहरूले पनि सरकार, निजि क्षेत्र, सहकारीको संयुक्त प्रयासमा डि-कम्पोजरको सफल प्रयोगद्वारा आर्घानिक नेपाल बनाउन सक्ने बलियो सम्भावना छ । यो हामी स्वाभिमानी नेपाली कृषि ब्यवसायिहरूको जिम्मेवारीमा छ ।

१.१. डि-कम्पोजरद्वारा बिउको उपचार

१ प्रतिशत वेड डि कम्पोजरको घोलमा ३ गुणा पानीथपेर कुनै पनि अन्न तरकारी आदिको बिउलाई एक घण्टा डढयाउने (भिजाउने) त्यसपछि १/२ घण्टा शितलमा फिजाउने। त्यसपछि दल अथवा ब्याड राख्न बोटविरुवामा डि-कम्पोजर प्रयोग गर्ने विधि १ लिटर डि-कम्पोजरमा ५ देखि ८ लिटर सम्म पानी थपि बालिको अवस्था अनुसार प्रयोग गर्ने । बोटविरुवा वाबालि नाली धेरै कमजोर अवस्थामा छ भने बे डि-कम्पोजर, सुक्ष्म खाद्यतत्व, बराबर लिएर ५ देखि ८ गुणा बालिको अवस्था हेरि पानीथप गरेर बोटविरुवामा स्रे गर्ने।

१.२. माइक्रोन्युट्रेन शुक्ष्म खाद्यतत्व निर्माण तथा प्रयोग विधि :

यसलाई निर्माण गर्ने सामानहरू यसप्रकार छन् :- :

१, डि. कम्पोजर - ५० लि. २, काँटी वाफलामका टुक्रा - २०० ग्राम

६, तोरीको फुलो - ५० ग्राम ७, तिलको फुलो - ५० ग्राम
 ८, रहरी १केजी ९, चना १ केजी १०, मुसुरी आधाकेजी
 ११, कालो दालआधाकेजीमिसाएर बेसन बनाउने, त्यसपछि डि.

कम्पोजरमा मिसाउने, यसलाई एउटा सफा लट्ठी ले घोलेर माथिबाट ढक्कन लगाउने, यसलाई दशदिन पछि एक लिटरमा १० लि. पानीथपेर कुनैपनिबोट बिरुवालाई कपडछन् गरेर स्प्रे गर्न सकिन्छ। यसले बिरुवामा भएका सबैखाले रोग नियन्त्रण गर्न सक्छ । यो एक वर्षसम्म सुरक्षित रहन्छ । यसलाई नविकरण गर्न ५० लिटर पानीका १ के जी सक्खर १ लिटर डि-कम्पोजर वाभ्यालि मिश्रण गरेपछि पुनः १ बर्ष सम्मयसको म्यादथपहुन सक्छ । यो एक पटक खरिद गरेपछि यसैबाट बिउ सुरक्षितहुने हुदा बारम्बार पैसा खर्च गर्नु पर्दैन । त्यसैले यसलाई सैसारको सस्तो र भरपर्दो प्रविधिभनेर भारतिय कृषि वैज्ञानिकहरूले प्रमाणित गरेका छन् । एउटा कुनै पनि बालीचकमा ३ पटक प्रयोग गरेमा रासायनिकबाकम्पोष्ट मलको आवश्यकता नपर्ने प्रमाणित भई सकेको छ ।

यो प्रविधिवाट वन जंगलमा भएका अनावश्यक गंधेलहरा वटेनहरूलाई काटछाट गरी आर्गानिकमल र वान्सपतिविषादी को रूपमाप्रयोग गर्न सकिन्छ । कृषिवातावरण र वनकोलागि यो अति नै उपयोगि छ ।

१.१. सुक्ष्म खाद्यतत्व प्रयाग विधि

सुक्ष्म खाद्यतत्व १४ किसिमको बोटविरुवाको लागिआवश्यक पर्ने तत्वहो । यसलाई टाइक्रोडामा, दुसी नाशक विषादी (डाइथिम एण्ड ४५) को सट्टा मापनिप्रयोग गर्न सकिन्छ । धुम्मदिन भएमा वा पानी परेम त्त्यसको भोलि पल्ट नै दुसीनाशक विषादीको ठाँउमा वनस्पतिविषादी डि-कम्पोजरसंग घोल बनाएर ५ देखि १० गुणा सम्म पानी थप गरेर प्रयोग गर्दा अति प्रभावकारी भएको छ । अहिले सम्मको तथ्याङ्क अनुसार यो प्रविधि रासायनिक मल, रासायनिक विषादीसंग राम्ररी प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने भारतिय कृषि बैज्ञानिकहरूले प्रमाणित गरि सकेका छन् । यस विषयमा बढी जानकारीका लागि वे डि-कम्पोजर गाजिया बाट

भारत अष्पिप गरेर नेट हेर्न सकिन्छ ।

१.१. किटनिरोधक वानस्पतिक बिषादी

डि. कम्पोजर ५० लि . पशु वस्तुले नखाने जातका भारपातहरू निम, करबिर, असुरो, धतुरो, बोभो आदिलाई कुटेर डि. कम्पोजरको ड्रममा लगाउने दशदिनमा सबै भारपात संग भएको तत्व डि. कम्पोजरमा सँर्छ । त्यसपछि कपडछान गरेर सफा ड्रममा सुरक्षित गरेर राख्ने, यो प्रति लिटर पानीमा मिश्रण गरि बोट बिरुवा तथा वालिबिरुवामा प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसले सबै खाले किराहरू सहज रूपमा नियन्त्रण गर्न सकिन्छ । यो एक वर्ष सम्म सुरक्षित रहन्छ ।

१.२. वनस्पति विषादीको प्रयोग

इको सिस्टममा हानी नपुर्‍याउने गरी यो विषादीको निर्माण गरिएको छ । यस लाई प्रयोग गर्दा मानव, पशुबस्तु लाई कुनै किसिमको प्रतिकुल प्रभाव पर्दैन । त्यसैले अहिले प्रयोग गरेको विषादी २ घण्टा पछाडी राम्रो संग पखालेर खान सकिन्छ । वनस्पतिविषादीप्रयोग गर्दा वा सुक्ष्म खाद्यतत्व वे डि-कम्पोजर समेत बालिनालीमाप्रयोग गर्नु पर्दा बिहान बेलुकाको समयमागर्नु पर्छ । आर्घानिकतत्वमाभएका जिवाणुहरूले सुर्यको ताप मन पराउदैनन । यस विषयमा धेरै चनाखो भएर प्रयोग गर्न आवश्यक छ ।

माछा पोखरी, चिया बगान अन्न तरकारी फलफुल खेती, कुखुरा तथा पशुपालन, दुर्गन्ध ब्यवस्थापन, वायो ग्यास व्यवस्थापन हस्पिटलहरूमा सरसफाई आदि कार्यमा भारतिय कृषि वैज्ञानिकहरूले सफलता साथ प्रयोग गरिरहेको कुरा माथिको नेटबाट हेर्नु हुनेछ । अमेरीकाको मेरील्याण्ड पेन्सिल भेनिया र न्य जर्सि र वासिनटनविसी समेतका ७ राज्यमा वे डिक्म्पोजर जस्तै टेक्नोलोजी प्रयोग गरेर अर्गानिकमल वनाएर प्रयोग गरेको देखियो त्याहाका मकैवालीमा ३देखी४ घोगालागेको पाईयो हामिले पनि यसलाई फलोअप गर्न पर्छ । अनि मात्र देशमा

संवृद्धी भित्रिन सक्छ ।

३२. बेमौसमी गोल भेडा खेती

तल्लो तथा मध्यपहाडमा वैशाखदेखि भदौसम्म वेर्ना रोपी मध्य असार देखि मध्ये मंसीरसम्म गोलभेंडा फलाउन सकिन्छ । यति वेला निस्कने गोलभेंडाले बजारमा राम्रो भाउ पाउँदछ र यसलाई वेमौसमी गोलभेंडा खेति भनिन्छ ।

गोलभेंडा बालीले बढी जाडो र बढी गर्मी दुवै सहन सक्दैन । त्यसैले तराई, भित्रिमधेस र तल्लो पहाडी क्षेत्र (६०० मिटर भन्दा तल) बढी गर्मी हुने भएकोले वर्षायाममा गोलभेंडा खेतिगर्न सकिदैन । त्यस्तै, उच्च पहाडी क्षेत्रमा (२०० मिटरभन्दामाथि) राती बढी चिसो हुने हुँदा गोलभेंडा वालीले राम्रो उत्पादन दिन सक्दैन ।

मध्यपहाडी क्षेत्र (८००-१६००) मा असार देखि मंसीर सम्म बढी जाडो वा बढी गर्मी नहुने हुँदा गोल भेंडाको सफल खेतीगर्न सकिन्छ ।

१.१. सफलवर्षे गोलभेंडा खेतीका लागि ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरू

- क. डढुवा रोग तथा ओइले रोग सहनसक्ने जातहरू छान्नुपर्छ । जस्तै एच.आर. डी.-१, एच.आर. डी.-७, एच.आर. डी.-१७, सिर्जना आदि । गोलभेंडा खेति गर्ने ठाँउ विहान देखि बेलुकासम्म घाम लाग्ने वा पारिलो हुनुपर्छ ।
- ख. पानी नजम्ने, पानीको निकासको राम्रो व्यवस्था भएको र बलौटे दोमट माटो भएको बारी जग्गामा मात्र गोलभेंडा लगाउनुपर्दछ । बेर्ना ड्याङ्गमा सार्नुपर्दछ ।
- ग. आलु, गोलभेंडा, भण्टा, खुर्सानी आदि वाली डेढ दुई वर्ष सम्म नलगाएको बारी हुनुपर्दछ

१.१. गोलभेंडा खेतिको लागि प्लाष्टिक घर

मध्ये पहाडी क्षेत्रमा वर्षायाममा गोलभेंडा बालीलाई चाहिने तापक्रम प्राप्त हुने तर बढी वर्षाबाट बचाउन को लागि प्लाष्टिक घरको निर्माण गर्नु आवश्यक हुन्छ । प्लाष्टिकको छानो मात्र दिनु पर्ने ठाँउमा पूर्ण गुमोजभित्र गोलभेंडा रोपेमा त्यस्तो गुमोजभित्र तापक्रम ज्यादै बढ्न जान्छ र तापक्रम बढी हुँदा गोलभेंडामा फूल कम लाग्ने र फूलहरूमा फल ज्यादै कम लाग्ने हुँदा बालीबाट राम्रो उत्पादन लिन सकिँदैन । अर्कोतर्फ त्यस्तो गुमोजभित्र सामेक्षिक आर्द्रता पनि ज्यादै बढी हुन जान्छ जसले गर्दा डढुवा, पाउडरी मिल्ड्यु आदि रोगहरू उपयुक्त बातावरण बन्छ र बालीहरूलाई ती रोगहरूबाट बचाउन मुस्किल पर्छ ।

प्लाष्टिक घरका किसिम

क. धुरी नकाटिएको प्लाष्टिक घर

ख. भेन्टिलेसनयुक्त वा धुरी काटिएको घर, प्लाष्टिक घरको साइज हावा पानि अर्थात गर्मीपनाको आधारमा प्लाष्टिक घरको उचाई फरक फरक बनाउनुपर्दछ ।

भौगोलिक क्षेत्र अर्थात ठाँउको उचाइको आधारमा प्लाष्टिक

घरको उचाइ

भौगोलिक क्षेत्र	ठाँउको उचाई(मिटर)	धुरी खाँवाको लम्बाइ (मि)	बैँलेसी खाँवाका लम्बाई (मि.)
बैँसी वातल्लो पहाड	७००-१०००	३.६	२.६
मध्य पहाड क्षेत्र	१०००-१६००	३	२
उच्च पहाड क्षेत्र	१६००-२०००	२.५	१.६

- क. धुरी र बलेसीखाँवाका माटोमुनि गाडिने भागलाई धमिरा र चिसोबाट बचाउनकरिब १ मिटरसम्म अलकत्रालगाउने वा प्लाष्टिक बेरेर खाँवा गाड्ने
- ख. वाँस काट्दा सकेसम्म कृष्ण पक्ष (अँधरीरा भएको समय)मा काट्ने र बाँसमापानी नचढ्दै असोज देखि माघ महिनाभित्र काटिसक्ने, जसले गर्दा धुलियालाग्ने सम्भावनाकम हुन्छ । यदि बेमौसममावाँस काट्न पर्ने स्थिति भएमा बाँसका खाँवा र साटामा मट्टितेल वा कडा खालका किटनासक विषादी छर्ने र ८-१० दिनसम्म जुटको वोराले चिसो हुने गरि छोपीदिने
- ग. छाना लगाउने भाटा ३० सेमी को फरकमा राख्ने ।

१.१. वर्षायाममा खेति गर्न सकिने केहीजातहरू

- क. सानाथामभौलाफलदिने जात:एच. आर. डी.-१, ग्रेस्को-१, लप्सी गेड
- ख. मभौलाफलदिने जात:बारी-४, बारी-५, एच.आर.डी.-७, सिर्जना, विशेष, एन-१६२
- ग. ठुलो फल दिने जात: थेप्स-१, थेम्स-२, थेम्स-१६, मनिषा, स्नेहलता आदि
- घ. यी जातहरू मध्ये ग्रेस्को, सिर्जना, विशेष आदि जातहरूले प्लाष्टिकको छानोविना खुला आकाशमुनि नै राम्रो उत्पादन दिइरहेका छन् । त्यसैले यी जातहरूलाई प्लाष्टिकको छानोको खासै जरूरत पर्दैन ।

१.२. नर्सरीमा स्वस्थ बेर्ना उत्पादन

१. वीउ जमाउने समय: आवश्यकता अनुसार बेशाख देखि साउनसम्ममा वीउ जमाउने,
२. नर्सरीका लागि मलिलो र सकभर नयाँ ठाँउ छान्ने,
३. पहाड, कान्ला, रूख वा घरगोठको छाँया नपर्ने पारिलो ठाँउ छान्ने,
४. नर्सरीमा बेर्ना बाक्लो हुने गरि बीउ जमाउनु हुदैन । त्यसैले नर्सरीमा एक हार देखि अर्को हारको फरक करिब ६ अङ्गुल (१० से. मी.) र हारमा एक वीउ देखि अर्को वीउको फरक २, ३ अङ्गुल (४ से.मी.) को फरक पर्ने गरि वीउ जमाउने,

५. नर्सरी व्याड कम्तिमा एक कुरेत (१५सेमी) र सम्भव भएसम्म ३० सेमी अग्लो वनाउने र नर्सरी माथि करिव एक डेढ मिटर अग्लो हुने गरी प्लाष्टिकको छानो दिने । वीउ जमाएको १५-२० दिनमा बेर्ना सार्न लायक हुन्छ ।

१.१. बेर्ना सार्ने

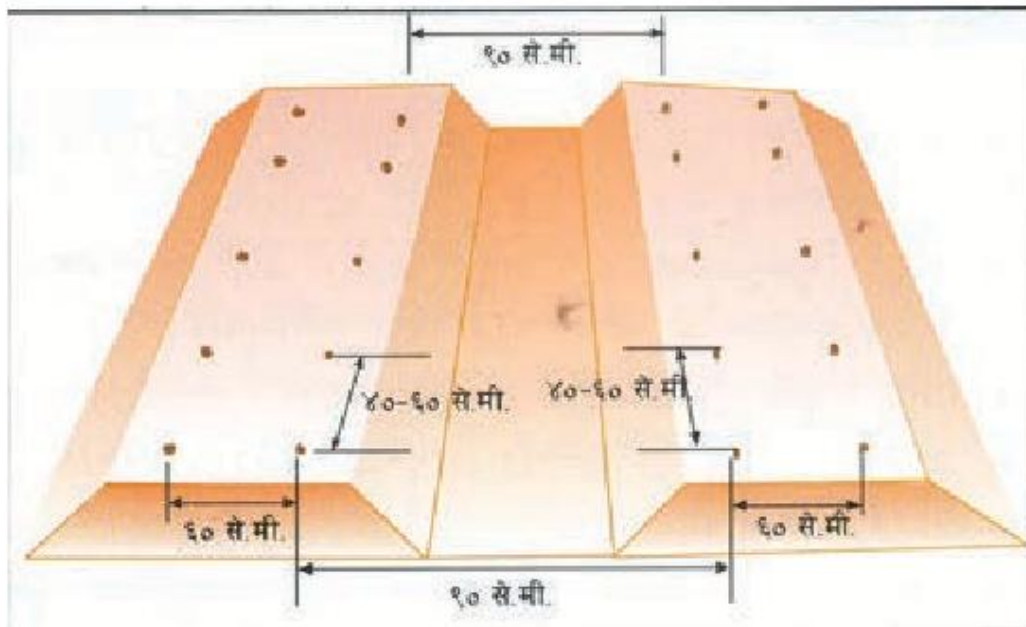
१. बेर्नाको उमेर १५-२० दिनको भएपछि अथवा बेर्नामा ४-५ वटा पात आएपछि बेर्ना सार्नुपर्दछ । बेर्ना उखेल्नु भन्दा १, २ घण्टा अगाडि व्याडमा प्रशस्त पानी दिनुपर्छ र बेर्नाको जरा नचुडिलिकन उखेल्नुपर्दछ ।
२. बेर्ना बेलुका पख (२ बजेपछि) मात्र उखेल्ने र सार्ने गर्नुपर्दछ ।
३. बेर्ना सार्दा व्याडमा बेर्नाको जति भाग माटोले पुरिएको थियो, त्यति नै भाग मात्र माटोले पुर्नुपर्दछ ।
४. बेर्ना सारेपछि पराल, छ्वाली, वा मसिना सुकेको घाँसपात आदिको छापोदिनुपर्दछ । छापो दिईसकेपछि जरामा मात्र पर्ने गरि पानी दिनुपर्दछ ।
५. बैशाख वा जेठको मध्यसम्ममा बेर्ना सार्ने हो भने ड्याङ नउठाइकन बेर्ना सार्दा राम्रो हुन्छ र पछि वर्षाको समयमा वा असारमा विरूवालाई उकेरा लगाउनुपर्दछ ।
६. असार-साउनमा बेर्ना सार्ने हो भने मल राखिएको कुलेसोलाई माटोले छोप्दा एक कुरेत अग्लो ड्याङ बनाउनुपर्दछ र त्यस ड्याङमा बेर्ना सार्नुपर्दछ । यसरी ड्याङ बनाएन भने वर्षाको बेला विरूवाका जरा वरिपरि चिस्यान बढ्छ र रोगको समस्या बढ्न सक्छ ।

१.२. विरूवा सार्ने दुरी

विरूवा लगाउँदा धेरै बाक्लो नहुने र धेरै पातलो नहुने गरि ठिक्कको दुरीमा सार्नुपर्दछ, जुन निम्नानुसार छ । हार देखि हारको दुरी - ६० से. मी. (हिँड्न नमिल्ने बन्द हार)

क. हार देखि हारको दुरी- १० से. मी. (हिँड्न मिल्ने बन्द हार)

ख. विरुवा देखि विरुवाको दुरी- ४०-६० से.मी.

१.१. बेर्ना सार्नु अघि:

१. गोठेमल ३ किलो, डी. ए. पी. १० ग्राम र पोटास ६ ग्राम प्रति बोट पर्ने गरि राख्ने
२. पाउन सकेमा वायोजाइम, जि, बोरेक्स १-१ किलो प्रति रोपनीको दरले राख्ने
३. पिना ५० ग्राम प्रतिबोटका दरले राख्ने
४. बेर्ना सार्नका लागि कुलेसो बनाईसकेपछि माथि भनिएका सबै मलखादहरू कुलेसोमा हाली माटोमा मिलाउने र बेर्ना सार्ने गर्नुपर्छ । अथवा कुलेसो नवनाइकन बेर्ना सार्नको लागि खाडलहरू बनाउन सकिन्छ र बेर्ना सार्नको लागि खनिएको हरेक खाल्डोमो मल राख्नुपर्दछ ।

१.२. पुनः मलखाद दिने (टप ड्रेसिङ्ग)

बेर्ना सारेको २० देखि २५ दिनमा पहिलोपटक तल दिइएको मात्रा

अनुसार पुनः मल दिनुपर्छ । डि. ए. पी. -१० ग्राम प्रति बोट

पोटास -१० ग्राम प्रति बोट

बोरेक्स -१ किलो प्रति बोट

पशुमुत्र बाहेक माथि दिइएको मलखादहरू ड्याङ्को एक साइडमा करिव एक कुरेत जति गहिरो कुलेसो खनी त्यसमा सबै मल हाली माटोले छोपिदिनुपर्छ । विरुवा सारेको ४०-४५ दिनपछि फेरि दोस्रोपटक सोही मात्रामा मलखाद दोहोर्‍याउनुपर्दछ । यसरी दोस्रोपटक मल हाल्दा पहिले राखेको साइडतर्फ नराखि अर्को साइडतर्फ राख्नु राम्रो हुन्छ । यसरी गर्दा हरेक विरुवाका सवै जराहरूको विकास समानरूपले हुन पाउँछ र उत्पादन पनि राम्रो हुन्छ ।

टप ड्रेसिङ्गका लागि पशुमूत्र प्रयोग गर्न सकिन्छ भने माथि उल्लेख गरिएका रासायनिक मल प्रयोग गर्नुपर्दैन । पशुमुत्र प्रयोग गर्ने हो भने गोलभैंडा सारेको २०, २५ दिन देखि प्रयोग गर्न सुरु गरि हरेक १०, १२ दिनको अन्तरालमा प्रयोग गर्दै जानुपर्छ । यसरी प्रयोग गर्दा प्रत्येक पटक करिव ५० मिलिलिटर पशु मुत्र २०० मिलिलिटर पानीमा मिसाई प्रतिबोटका दरले राख्नुपर्दछ । अर्थात् करिव १ भाग मूत्रमा ४ भाग पानी मिलाएर बनाएको भोल करिव २५० मिलिलिटर प्रति बोटको दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ ।

उपलब्ध हुन सकेमा विभिन्न सुक्ष्म खाद्यतत्वहरू र हर्मोन पनि प्रयोग गर्नु राम्रो हुन्छ । प्रयोगमा आएका त्यस्ता सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूमा मल्टिप्लेक्स, जिनोप्लेक्स, एग्रोमिन आदि छन् भने हर्मोनमा मिराकुलन आदि छन् ।

मल्टिप्लेक्स वा जिनोप्लेक्स वा एन्जो वा एग्रोमीन जस्ता सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूको प्रयोगले विरुवालाई कुनै पनि तत्वको कमि हुन दिदैन र विरुवा स्वस्थ भई उत्पादन बृद्धि हुन्छ ।

गोठमल/कम्पोष्ट मल लगायतका प्राङ्गारिक मल र पशुमुत्र प्रयोग गर्ने हो भने रासायनिक मल प्रयोग गर्नु जरुरत पर्दैन । त्यसका लागि राम्ररी पाकेको गोठमल ४ किलो प्रति बोटको दरले गोलभैंडा सार्ने बेलामा प्रयोग गर्नुपर्छ र एक

पटकमा करिव ५० मिलिलिटर पशुमुत्र २०० मिलीलिटर पानीमा मिलाई बनाएको भोल प्रति बोटका दरले १०, १२ दिनको अन्तरालमा प्रयोग गर्दै जानुपर्छ । त्यसरी १०,१२ पटकसम्म प्रयो गर्दा प्रति बोट करिव आधा लिटर पशुमुत्र र दुई लिटर पानी लाग्दछ ।

१.१. फल लाग्ने समय, पाक्ने समय र टिप्ने समय

मोटामोटी रूपमा तल्लो तथा मध्य पहाडी क्षेत्रमा बैशाख देखि असार भित्र रोपिएको गोलभेंडा बेर्ना सारेको २५ देखि ३० दिनमा फुल फुल्न थाल्दछ र फूल खेल्न थालेको ३५ देखि ४० देखि पहिलोपटक फल टिप्न लायक हुन्छ । फल टिप्दा घाम लागेको र शीत नभएको ओभानो बेला पारी टिप्नुपर्दछ ।

कतिको पाकेको टिप्नुपर्छ भन्ने कुरा सो फल कति टाढा पुर्याउने हो वा कति दिनभित्र प्रयोग गरि सक्ने हो भन्ने कुरामा भर पर्दछ ।

तर फल टिप्दै गएपछि नयाँ फूल फुल्ने र फल पनि बढी लाग्ने हुँदा फल अलिअलि रातो पहुँलो भएको अवस्थामा टिपेर १, २ दिन ओभाने स्थानमा राख्नुपर्दछ । वर्षे गोलभेंडा

गोलभेंडामा लाग्ने रोगहरू र तिनका व्यवस्थापन

१. डडुवा रोग यो रोग दुसीद्वारा लाग्दछ र यो गोलभेंडा बालीको सबभन्दा हानिकारक रोग हो ।

लक्षण

यो रोगलाग्दा सुरुसुरुमा गोलभेंडाको पातमा पानीको थोपाले कपडा भिजेको जस्ता स-साना थोप्लाहरू देखिन्छन् । यी थोप्लाहरू पछि गएर खैरा र काला रंगमा बदलिन्छन् । यी थोप्लाहरू विस्तारै पूरा पातहरू फैलिएर जान्छन् र पातहरू डड्न थाल्छन् । क्रमशः रोगका लक्षणहरू डाँढ र गोलभेंडाका दानामा समेत देखापर्छन् । रोग छिप्पिदै जाँदा पूरै पातहरू डढेर जानुका साथै बाटसमेत

सिमसिमपानी पर्ने अलिअलि घाम लाग्ने फेरि सिमसिमपानी पर्ने मौसम भएमा यो रोग निकै छिटो फैलिन्छ ।

१.१. व्यवस्थापन

१. डढुवा रोग तथा ओइले रोग सहन सक्ने जातहरू छान्नुपर्छ । जस्तै एच.आर. डी.-१, एच.आर. डी.-७, एच.आर. डी.-१७, सिर्जना आदि । गोलभैंडा खेति गर्ने ठाँउ विहान देखि बेलुकासम्म घाम लाग्ने वा पारिलो हुनुपर्छ ।
२. पानी नजम्ने, पानीको निकासको राम्रो व्यवस्था भएको र बलौटे दोमट माटो भएको बारी जग्गामा मात्र गोलभैंडा लगाउनुपर्दछ । बेर्ना ड्याङ्गमा सार्नुपर्दछ ।
३. आलु, गोलभैंडा, भण्टा, खुर्सानी आदि वाली डेढ दुई वर्ष सम्म नलगाएको बारी हुनुपर्दछ
४. छापोको व्यवस्था गर्ने
५. रोगको प्रकोप बढ्ने सम्भावना भएमा इन्डोफिल एम ४५ र रोग लाग्न सुरु भइसकेपछि मेटाल्याक्सिल ८ प्रतिशत र म्यानकाजेव ६४ प्रतिशत भएको धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई ८ १० फरकमा छर्ने

१. अमेरीकन फौजी किराको परिचय

१. अमेरीकन फौजीकीरा मकैवालीमा लाग्ने पुतली समूह अन्तर्गत पर्ने रात्रीचर कीरा हो। यस कीराको लार्भा अवस्थाले मकै लगायत विभिन्न ८० प्रकारका वालीनालीमा नोक्सानी पुर्याउने गरेको तथ्य पाइन्छ।
२. मुख्यतया मकै मन पराउने यस कीराले मकै नपाएको अवस्थामा जुनेलो, धान, गहुँ, कोदो, उखु तथा घाँसेवालीहरू र तरकारी वालीमा समेत व्यापक

३. रुपमा क्षति पुर्याउने गर्दछ।
४. यो कीरा छिटो तथा आक्रामक तवरले ठुलो क्षेत्रमा फैलन सक्दछ । उपयुक्त खाना तथा वासस्थानको खोजीमा यो कीराको वयस्क पुतली एक रातमा १०० किलोमिटर टाढा सम्म पनि उडेर जान सक्दछ।
५. त्यसैले, नेपालमा यो कीराको प्रवेश भएमा एक देखि दुई हप्तासम्मको अवधिमा पुरै नेपाल ढाक्न सक्दछ । तर उत्तरी क्षेत्रतिर चिसो हावापानी हुने भएकोले यसको प्रकोप कम हुने र तराई तथा टार बेसीहरुमा तापक्रम बढी हुने हुँदा यसको प्रकोप बढी हुने देखिन्छ ।
६. हिउँदमा भन्दा वर्षादमा यो कीराको असर बढी हुन जाने सम्भावना देखिन्छ ।

१.१. क्षतीको लक्षमाण

१. यस कीराको लार्भा अवस्थाले मकैको पात,गुभो,जुगां तथा घोगामा समेत क्षति पुर्याउदछ।भरखरै फुलवाट निस्केका साना लार्भाहरुले पातको तल्लो सतहवाट हरीयो भाग खाएर झिल्ली मात्र बाकी राख्दछ जसले गर्दा पातमा लाम्चा प्वालहरु देखा पर्दछ।
२. यो कीराले मकैका पातहरुमा सियोको प्वालजत्रो धेरै प्वाल पारी मकैको पात छियाछिया बनाएको हुन्छ र हरियो भाग खुर्केर खानाले पातमा यसले खाएको ठाउँहरुमा झ्यालको सिसाजस्तै आकृति देखिन्छ
३. लार्भाको आकारमा वृद्धि हुदै जाँदा पछि मकै बोटको वृद्धिसँगै मकैको डाँठ, घोगामा प्वाल बनाएर र धानचमरा खाएर क्षति पु-याउँछ ।
४. तर त्यतिखेरसम्म यसको नियन्त्रण गर्न कठिन भइसकेको हुन्छ । यो निरीक्षण कार्य नियमित रुपमा मकै बाली हाम्रो कुमसम्मको उचाई वा प्रजनन अवस्थामा नपुगुन्जेलसम्म गर्नुपर्दछ ।

१.२. किराको पहिचान तथा जीवनचक्र

१. वयस्क पुतली १.६ से.मी लामो र खरानी मिश्रीत खैरो रङ्गको हुन्छ।
२. भाले पुतलीको अधिल्लो पखेटाको टुप्पोतिर ठुलो सेतो धब्बा हुन्छ भने वीचतीर अण्डाकार हल्का खैरो रङ्गको धब्बा देखिन्छ तर पोथी पुतलीमा यस्ता धब्बाहरु देखिदैन।

३. पोथी पुतलीले मकैको पातको फेद र डाँठ जोडिएको तल्लो भागको सतहमा झुण्डमा फुल पार्दछ।
४. एक समूहमा १००-२०० फुल हुन्छ र अण्डा पारिसकेपछि अण्डाको सुरक्षाको लागि पोथी माउले आफ्नो पेटले हल्का दलेर पुरै अण्डालाई कत्ला वा भुत्लाले ढाकिदिन्छ ।
५. एक पोथी पुतलीले आफ्नो जीवनमा १००० भन्दा बढि फुल पार्दछ।
६. फुल वाट २-५ दिनमा लार्भा निस्कन्छ र पातको हरियो भाग खान्छन र विस्तारै शरीरवाट निस्केको रेशमी धागोको सहायतावाट अरु पात वा विरुवामा सर्दछ।

१.१. किराको पहिचान

१. यस कीराको लार्भा सुरुको अवस्थामा हल्का हरियो रङ्गको हुन्छ भने टाउको कालो हुन्छ।
२. हुकिदै जादा पछिल्लो अवस्थामा लार्भाको शरिर खैरो रङ्गको र टाउको गाढा खैरो रङ्गको हुन्छ।
३. लार्भाको टाउकोमा अंग्रेजी अक्षरको Y आकारको सेतो रङ्गको धर्का हुन्छ। लार्भाको अन्तिम खण्डमा ठुला काला रङ्गको चारवटा थोप्लाहरु वर्गाकार रुपमा देखिन्छ। लार्भाको शरीरको माथिल्लो भागमा तीनवटा पहेलो रंगका धर्काहरु टाउको पछाडी देखी अन्तिम भागसम्म समानन्तर रुपमा रहेको प्रष्ट देखिन्छ।
४. यसको लार्भा अवस्था ६ वटा चरणमा पुरा हुन्छ र मकै तथा अन्य वालीमा क्षति गर्ने लार्भा अवस्थानैहो। पांचौ र छैटौ अवस्थाका लार्भा बढि खन्चुवा हुन्छ।
५. लार्भा रातको समयमा बढी सकृय हुन्छ र उज्यालो समयमा अध्यारो स्थानतिर (माटो मुनी वा मकैको गुभोमा) लुकेर बसेको हुन्छ।
६. लार्भाले एक अर्का लाई खाने हुनाले केही दिन पछि एक वोटमा १-२ लार्भा मात्र निस्कन्छ। लार्भा को लागि २०-३०० से. तापक्रम उपयुक्त हुन्छ।

१.२. किराको व्यावस्थापन

- कीरा लाग्न नदिन अपनाउन सकिने उपायहरु

१. मकै रोप्ने समयमा परिवर्तन गर्ने: वीउ छर्ने समयको हेरफेर गरी अघौटे वा पछौटे मकै बालीका जातहरु लगाएर कीराको उच्च घनत्व हुने समय छल्न सकिन्छ । तर एकै खेतमा विभिन्न समयमा मकै रोप्ने कार्य गर्दा कीरालाई निरन्तर लामो समयसम्म खाना उपलब्ध हुने भएकोले यस्ता कार्य भने कदापी गर्नु हुँदैन ।
२. एउटा क्षेत्रमा सम्भव भएसम्म एकै पटक विउ छर्ने: यसो गर्नाले वालीचक्र वमोजिम कीराले नियमित आश्रय नपाउने भएकोले क्षति कम हुन्छ।
३. मिश्रीत खेती पद्धति अपनाउने: यसो गर्नाले कीराको प्राकृतिक शत्रुहरुको संख्या बढ्नुका साथै कीराको फैलावटमा बाधा हुन्छ।
४. पासो बाली ०मकैबालीको वरिपरी नेपियर घाँस र बालीको वीच(वीचमा अन्तर बालीको रुपमा डेस्मोडियम घाँस लगाउने। डेस्मोडियम बाट उत्पादन हुने ख्यबितषभिक ले कीरालाई विकर्षण गर्दछ। नेपियर घाँसले मिचाहा फौजी कीरालाई आकर्षण गर्दछ र आकर्षित भएका कीराहरुलाई विषादी प्रयोग गरी नस्ट गर्ने।
५. सन्तुलित मात्रामा मात्र रसायनिक मलको प्रयोग गर्ने: खास गरी नाईट्रोजनयुक्त रसायनिक मल बढी मात्रामा प्रयोग गर्नाले विरुवाको वानस्पतिक विकास बढी हुने र कीरालाई विरुवामा क्षति पुर्याउन सजिलो हुने भएकोले सन्तुलित मात्रामा रसायनिक मलको प्रयोग गर्ने ।

• बालीको नियमित अनुगमन (Monitoring):

मकै बाली हाम्रो कुमको उचाई पुग्नु भन्दा अगाडि नै कीराको नियन्त्रण गरिसक्नु पर्दछ । यदि मकै बाली धानचमरा वा जुँगा निस्केर घोगा लाग्न थालेपछि लार्भाहरु मकैको घोगामा प्वाल पारी घोगाभित्र परेर क्षति पार्न थालिसकेको हुन्छ र यो अवस्थामा तिनीहरुको नियन्त्रण गर्न असम्भव नै हुन्छ । त्यसकारण, मकै उम्रन थालेदेखि नै बाली निरीक्षण गर्न शुरू गरी यसले गरेको क्षतिको संकेत जाँच गरी कीरा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ ।

१. बालीले ढाकेको क्षेत्रमा ढुङ्गा वा आकारमा कम्तिमा छठाउँमा नमूनाको रुपमा प्रत्येक ठाउँबाट एउटा(एउटा बोटमा कीराको फैलावटको अवस्था जाँच गर्ने र रेकर्ड राख्ने।
२. कीराको क्षतिको अवस्था हेरी सकेसम्म छिटो भन्दा छिटो व्यवस्थापनका उपायहरु

३. छनौट गर्ने।

- व्यवस्थापन (Management):

- भौतिक तथा यान्त्रिक तरिका (Physical & Mechanical Method):

१. खेतबारीको नियमित अवलोकन गरी यस कीराका फुल, लार्वा भेटिएमा किचेर वा तातो पानीमा डुवाएर मार्ने।

२. फनेल ट्रयापको प्रयोग गर्ने: यस ट्रयापमा फल आर्मिडम ल्यूर राखेर १ हेक्टर क्षेत्रफलमा १० वटाका दरले मकै उम्रेको ५ दिन पछि मोहीनी पासोको रुपमा प्रयोग गर्ने। यस किसीमको पासोको प्रयोगबाट ठूलो संख्यामा भाले पुतलीहरु आकर्षण गरी नष्ट गर्न सकिन्छ।

- जैविक तरिका (Biological Method):

१. ट्राइकोग्रामा चिलोनिस वा टेलिनोमस स्पेसिस १ हप्तामा ३ पटक प्रति हेक्टर १००००० का दरले छोड्ने। यो परजीवीहरुले यो कीराको अण्डामा फुल पारेर खतरनाक कीरा नियन्त्रणमा काम गर्ने भएकोले यी परजीवीहरुको पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ।

२. NPV/Beauveria bassiana/Bacillus thuringiensis जस्ता शुष्म जैविक विषादीहरुको प्रयोग गर्ने।

३. पतेरो, बारुला, कमिला, चरा र चमर्रो आदिले पनि यो कीराको नियन्त्रणमा मद्दत पुर्याउँछ। त्यसैले, यस्ता कीराहरुलाई संरक्षण पनि गर्न सक्नुपर्दछ।

४. विरुवा उम्रेको १० दिन पछि निमयुक्त विषादी Azadiractine ०.०३% EC, ३-५ मिलिलिटर प्रति लिटर पानीमा घोलेर १०-१२ दिनको फरकमा पुनः प्रयोग गर्ने।

- रसायनिक तरिका (Chemical Method):

१. कीराको क्षति देखिनासाथ तल उल्लेखित विषादीहरु मकैको वोट पुरै (पात, डाठ र गुभो) भिज्ने गरी स्प्रे गर्ने।

२. एमामेक्टीन बेन्जोएट ५% SG ०.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले स्प्रे गर्ने।

३. स्पिनोसाड ४५% SC १ मिलिलिटर प्रति ३ लिटर पानीका दरले स्प्रे गर्ने।

४. क्लोरान्द्रानिलिप्रोल 18.5% SC, १ मिलिलिटर प्रति 3 लिटर पानीका दरले घोलेर बोट पुरै भिज्ने गरी स्प्रे गर्ने।
५. कीरामा विष पचाउन सक्ने क्षमताको विकास हुन नदिन एउटा विषादी एक-दुई पटक स्प्रे गरेपछि अर्को पटक पुनः स्प्रे गर्नुपर्ने भएमा सम्भव भएसम्म सोही विषादी स्प्रे नगर्ने (अर्को विषादी स्प्रे गर्ने)। विषादी प्रयोग गर्दा विहानीपख अथवा साँझपख स्प्रे गर्दा बढी प्रभावकारी हुन्छ।

३३. कृषि क्षेत्रको इतिहास देखी हाल सम्मको अवस्था र विकासका

आधारहरू:

करण श्रेष्ठ

(कृषि शाखा प्रमुख)

लेटाङ नगरपालिका मोरङ

आज भन्दा करीव साडे चार अर्ब वर्ष पहिले यो पृथ्वीको उत्पत्ती भएको मानिन्छ । सूर्य बाट उच्छिट्टिएर बनेको यस ग्रहलाई सेलाएर जिव बस्न योग्य बन्न अरबौं वर्ष लागेको थियो । यस धर्तीमा सर्व प्रथम एक कोषिय जिवको उत्पत्ति भयो एक कोषिय जिवहरु उत्पत्ती भएको लामो कालखण्ड पछि बहुकोषिय जिवहरुको उत्पत्ती भएको थियो । आज भन्दा करिव चालिस करोड वर्ष पहिले मुगाको उत्पत्ती भएको मानिन्छ त्यस्तै आज भन्दा करिव बत्तीस करोड वर्ष पहिले माछाको उत्पत्ती भयो संभवत ससांरमा पहिलो रक्तको उत्पत्ती पनी यही समयमा भएको मानिन्छ । करिव उन्नाईस करोड वर्ष पहिले सरिसृप तथा उभयचर गोही, कछुवा जस्ता जल तथा स्थल प्राणिहरु को उत्पत्ती भयो यहि समयमा पंक्षीको पनी उत्पत्ती भएको मानिन्छ सुरुमा पक्षीहरु दाँत भएका थिए भने पछि बिस्तारै सुद्ध पंक्षी तथा स्थानपायीको रुपमा विकास भए, यो आज भन्दा करिव सात करोड वर्ष पहिले देखी भएको मानिन्छ, आज भन्दा करिव सोह्र करोड वर्ष पहिले स्थनपायी प्राणीको उत्पत्ती भएको मानिन्छ । लामो कालखण्ड पछि करिव तिन करोड वर्ष पहिला देखी आजका मानवका पुर्खा मानिने पुच्छर भएका र नभएका बानरहरु देखा पर्न थाले यि मध्य आजका बानर

जातीहरु पुच्छर नभएका बानरको समूहमा पर्दछन । लगभग दुई करोड बर्ष अगाडी आजका मानिसका निकट मानिने ओरङ्गटन, चिम्पान्जी, गुरिल्ला जातका नरमानवहरु देखा परेको तथ्य भेटिन्छन । चार्ल्स डार्विन ले बानर जाती बाट नै आजका मानवको विकास भएको तर्क राखेका छन ।

१.१. ढुङ्गे युगकालिन समाज:

ईसा पुर्व तिस लाख बर्ष देखी ईसा पुर्व दश हजार बर्ष सम्मको समाजलाई पुरा पाषणकालिन समाज भनिन्छ । यस समयलाई ढुङ्गे युग पनि भनिन्छ । यसताका मानिसहरु घुमन्ते थिय, ओडार तथा गुफामा बस्ने, कन्दमुल तथा जङ्गली जनावरको सिकार गरी खाने अत्यन्त अस्तव्यास्त जिवन शैली थियो ।

१.२. मध्ये ढुङ्गे युगकालिन समाज:

पुरा पाषणकालिन समाज पछी मध्य पाषणकाल ई.पु. १३००० बर्ष देखी ई.पु. ८००० बर्ष बिच सम्मको समाज भएको मानिन्छ । यस समयमा हतियारहरु आफु अनुकुलका चुचा, तिखा तथा बिभिन्न आकारका विकसित भएका थिए । तत्कालिन मानव जंगली अनाजहरु तथा कन्दमुलको सङ्ग्रह गर्ने गर्थे । यसै युग देखी पशुपालनलाई तत्कालिन मानिसले अवलम्बन गरे । सुरुमा कुकुर, बिरालो, हरिण जस्ता जङ्गली जनावरहरु पाल्न सुरु गरियो पछी सोझा प्रकृतिका जनावरहरु भेडा, बाख्रा, सुगुर, गाई, भैषी, घोडा जस्ता जनावरहरु

पालन सुरुगरेको पाईन्छ ।भेडा पालन ई.पु. ९००० बर्ष अगाडी ईराक बाट, बाख्रा ई.पु. ८००० बर्ष अगाडी र गाईबस्तु ई.पु. ६००० बर्ष अगाडी ईरान बाट पालन गर्न, सुगुर पालन ई.पु. ८००० बर्ष अगाडी थाईल्याण्ड बाट त्यस्तै घोडा ई.पु. ४३५० बर्ष अगाडी युक्रेन बाट पालन सुरुवात गरेको अनुमान छ ।कृषि तर्फ कृषि कार्य गर्न सक्ने समाजको भने यो समय सम्म पनी विकास भएको थिएन ।

१.३. पछिल्लो ढुङ्गे युगको समाज:

नव पाषण समाज ई.पु. ८००० बर्ष देखी ई.पु. ४००० बर्ष बिचको समयलाई नव पाषणकालिन समाज भनिन्छ यो समयमा कृषि को उत्पादन जस्ता युगान्तकारी परिवर्तन भएको पाईन्छ । यस समयमा स्थायी बसोवास तथा कृषिको विकास भएको कारण चक्कु, कोदाली, हसिया , माछा मार्ने बल्छी, ओखल, जातो, ढिकि, हलो, छिना, अन्न हाल्नेका लागी टोकरी, भकारी आदि जस्ता साधनहरुको प्रयोग भएको पाईन्छ । सुरुमा कृषि समुदायका मानिसहरु मध्यपुर्वी एसिया तथा उत्तरी अफ्रिकाका नदीको किनारका उष्ण भुमिमा बसोवास गर्थे केही मानिसहरु टिग्रिस र युफ्रेटस दुई नदि बिचको मेसोपोटामिया(बर्तमान इराक) को उर्वर भुमीमा बस्न थाले । केही मानिसहरु इजिप्टको नाईल नदिको किनारमा बस्न थाले समूह तथा परिवारको उदय भयो । सिचाई कार्यको थाली भयो सर्व प्रथम जौ, गहु मकै जस्ता अन्नको खेती भयो भने पछी सागपात लगाएत अन्य अन्नपातको पनी खेती भएको पाईन्छ ।

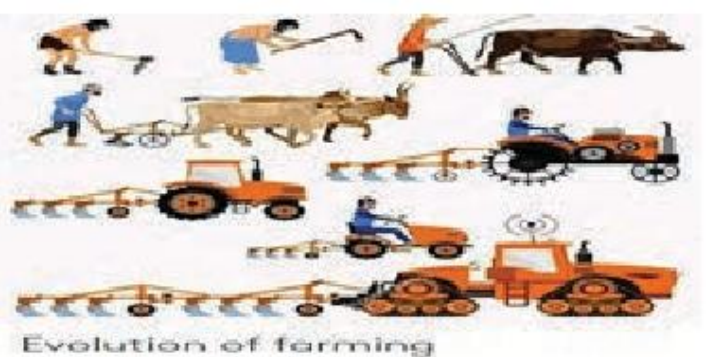
१.४. आधुनिक कृषिको थालनी:

जनसङ्ख्याको ८०% मानिस गाँउमा बसोवास गर्दथे। उद्योगका क्षेत्रमा ऊनी र सुति कपडा तथा कोईला आदि घरेलुस्तरमा बिधमान थिए। अठारौँ शताब्दीको उत्तरार्ध र उन्नाईसौँ शताब्दीको पुर्वार्ध (१७६०-१८४०) मा ईङ्गलैण्डको उद्योग क्षेत्रमा तुलो परिवर्तन भयो अर्ध स्वचालित तथा स्वचालित मेसिनको

अविस्कार भयो, मेसिनहरु तुला तुला भएकाले यिनिहरुलाई घरमा राखी संचालन गर्न कठीन भयो। त्यसैले यस्तो मेसिनहरु संचालन गर्न घर बाहिर छुट्टै स्थानमा काम गर्नुपर्ने भयो यसले गर्दा कारखानाको स्थापना भयो । यिनै परिवर्तनले औधोगिक क्षेत्रमा हातले काम गर्नुको सट्टा शक्तिद्वारा संचालित मेसिन र उद्योगको संचालन घरमा गर्नुको सट्टा फैक्ट्री उत्पादनले लिएकोले उत्पादन प्रकृत्यामा क्रान्तिकारी परिवर्तन आयो जसले गर्दा कृषिप्रधान ईङ्गल्याण्ड उद्योग प्रधान देशमा रुपान्तरण भयो । त्यो भन्दा अगाडी कुल जमिनको ५०% मात्र खेती हुन्थ्यो यो ५०% खेति योग्य जमिनमा पनि पुरानो प्रणाली अनुसार १/३ खेतियोग्य जमिन बाझै राख्ने चलन थियो । खेतको उर्वरा शक्ति पुन स्थापना गर्न हरेक २ बर्ष पछी जमिन बाँझो राख्ने चलन थियो ।

Rechar Trevithicksले सन १८१२ मा बाफबाट चल्ने थ्रेसिङ मेसिनको अविस्कार गरे । ई.सं. १८३८ मा Royal Society of Agriculture को स्थापना भयो, यसले प्रत्येक जिल्ला-जिल्लामा कार्यालय स्थापना गरी कृषिको आधुनिकतम बिषयमा ज्ञान गरायो । रासायनिक मल उत्पादन गर्ने कारखाना सन १८४२ मा स्थापना भयो । कृषिको विकासका लागी मल खाध कारखानाहरु खुलेपछी साथै सिचाईको सुबिधा बढाईयो जसले गर्दा उत्पादनमा गुणात्मक परिवर्तन भयो। कृषि औजार जस्तै ड्रिल, ट्याक्टर, चुट्ने, काट्ने मेसिनहरुको प्रयोगमा ल्याईयो। यसरी अनुसन्धानमा आधारित विकासले बेलायतमा अठारौँ शताब्दिमा नै कृषिमा तुलो परिवर्तन भयो । यसको देखासेखी तथा प्रभाव युरोप तथा अमेरिका भरी रह्यो । कृषि मेसिनहरुको धेरैजसो उनाईसौँ सताब्दीमा अविस्कार भए । पहिलो पेट्रोल बाट चल्ने र गुडाउन मिल्ने ट्याक्टर भने अमेरिकी बैज्ञानिक John Froelishले सन ले १९८२ मा निर्माण गरे । डान अल्बोन ले सन १९०१ मा साधारण किसिमले चलाउन सकिने पेट्रोल ईन्जिन भएका ट्याक्टरको निर्माण गरे पछी व्यावसायिक

उत्पादन यसै बेला देखी भयो। यस्ता ट्र्याक्टर बाट पशुबाट जोत्ने तथा तान्ने कार्यलाई बिस्थापित गर्यो भने कृषिको यान्त्रिकिकरण बाट कृषि उत्पादनको लागतमा कमी तथा प्रति ईकाइ उत्पादनमा बृद्धी भई निर्भरमुखी रहेको कृषि व्यावसायिक भयो। हानिकारक किराहरु तथा रोग नियन्त्रणका लागी कृषि रसायनहरुको अविस्कार भयो, हाईब्रिड बिउ को उत्पादन गरियो जसले कृषि उत्पादनमा गुणात्मक परिणाम बृद्धि गर्यो पशुहरुमा नस्ल सुधार भई यिनिहरु ले दिने उत्पादनमा पनी आमूल परिवर्तन ल्याईयो।

कृषिमा आधुनिकीकरणबाट संचालित खेती प्रणालीरहेका देशहरुको हालको अवस्था परिकल्पना बाहिर रहेको पाइन्छ।

कृषिमा आधुनिकीकरणको प्रयोग गरी गरीएको खेती प्रणाली न्युन स्थानमा बाहेक हाम्रो नेपालको कृषि अवस्था पाषणकालिन युग जस्तै छ।

अधिकांश स्थानहरूमा खेती प्रणाली परम्परागत तरिका बाट नै चलिरहेको छ , आधुनिक कृषि औजार उपकरणको प्रयोग सिमित ठाँउमा बाहेक अन्यत्र अत्यन्तै न्युन छ । जस कारण भए गरेको कृषि उत्पादन ले लागत मुल्य उठाउनै धौ धौ छ । बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न अत्यन्तै कठिन छ । देश भित्र कृषिमा यान्त्रिकिकरण सुरुवात नएको भने हैन तर अधिकांश ठाउ उस्तै छ ।

नेपालको भू- उपयोग तथ्यांक

क्र.स	क्षेत्र	नेपाल		कोशी प्रदेश	
		क्षेत्रफल(हजारमा हे.)	प्रतिशत	क्षेत्रफल(हजारमा हे.)	प्रतिशत
१.	खेती गरिएको जमिन	३,०९१	२१	७१४.३८	२७.५
२.	खेती नगरिएको खेती योग्य जमिन	१,०३०	७	११२.२	४.३३
३.	वन जंगल	५,८२८	३९.६	९७०.६	३७.४६
४.	चरन क्षेत्र	१,७६६	१२	१३४.०५	५.१८

सं-कोशी प्रदेश कृषि डायरी

कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा प्रमुख क्षेत्रगत योगदान

क्र.स	विवरण	कुल प्रतिशत (नेपाल)	प्रतिशत (कोशी)
१.	कृषि	२३.९५	३६
२.	गैह कृषि	७६.०५	६४

सं-कोशी प्रदेश कृषि डायरी

कृषि पेशामा संलग्न जनसँख्या

विवरण(वि.स २०७८)	नेपाल	कोशी प्रदेश
कृषि पेशामा संलग्न जनसँख्या प्रतिशत	५०.१७	५४.५
कृषि पेशामा संलग्न जनसँख्या प्रतिशत पुरुष	४६.१	४७.१
कृषि पेशामा संलग्न जनसँख्या प्रतिशत महिला	५३.९	५२.९

सं-कोशी प्रदेश कृषि डायरी

यस तथ्यांकबाट के पहिचान गर्न सकिन्छ भने कृषि पेशा र कृषिमा अश्रित जनसँख्या

वर्षो पिच्छे घटदै गइरहेको छ ।

कृषिको आधुनिकिकरण भई आज आएर यो पेशा सम्मानित पेशाको रूपमा रूपान्तरण हुनुपर्नेमा यो पेशा परम्परागत निर्वाहमुखी रूपमा संचालन हुदा बाबू आमाको पेशाको रूपमा मात्र रूपान्तरण हुन पुगेको छ या बाध्यात्मक पेशाको रूपमा मात्र कृषि पेशा लिईने गरिन्छायही रूपमा अगाडी जाने हो भने टोपी लगाउने पुस्ता ढलेपछी कृषि पेशा नै सङ्कटमा नपर्ला भन्न सकिन्न। गाँउ घरमा कृषि काम गर्ने मानिसको चरम अभाव हुदै गइरहेको छ। युवा बिहिन गाँउ घरहरु सुनसान बन्दै गइरहेका छन भने ति गाँउहरु बिस्तारै बृद्धा आश्रममा रूपान्तरण हुदैछन।हराभरा पहाड उराठ लाग्दा झाडीमा बदलिदै जादै छन भने तराईका उब्जाउ फाँटहरु कङ्क्रीटमय बनिरहेको छ।

अव्यवस्थित तथा योजना विहिन बिकासका पुर्वाधारहरु निर्माण, भु-माफियाको बिगविगि, सहरिया जनसङ्ख्या बृद्धी जस्ता कारण कृषि योग्य भुमि चरम चपेटामा परेका छन ।

जसको परिणाम

खाध असुरक्षा,भोकमरी, वरोजगारी, गरिबी र जनस्वास्थमा समस्या जस्ता समस्या देखा पर्न सक्छ ।

गत आ.व २०७९।८० को २०७९ श्रावण देखी २०८० बैसाख सम्मको कृषि जन्य बस्तु १० महिनामा २.५ खर्बको आयात भएको भन्सार प्रतिवेदनबाट जानकारीमा आएको पाइन्छ । गत आ.व २०७९।८० को १० महिनामा चामल लगायत खद्यान्न खरिदमा ४७

अर्ब २९ करोड रुपैया, तयारी खाद्यबस्तु ११ अर्ब ६९ करोड रुपैया, तरकारी २७ अर्ब ५३ करोड, फलफुल तथा मसाला ६ अर्ब ६४ करोड रुपैया, सुर्तिजन्य बस्तु २ अर्ब ७६ करोड, डेरी प्रोडक्ट लगायत २१ अर्ब १९ करोड, तोरी तेल फलफुल लगायतका विउ २० अर्ब रुपैयाको आयात भएको पाइन्छ ।

कृषिमा आधुनिकीकरण, यान्त्रिकरण र व्यवसायीकरण नहुदाँ कृषिजन्य वस्तुमा परनिर्भरता बढदै गएको छ । युवाहरु दिनहुँ हजारौंको संख्या रोजगारको सिलसिलामा विदेश पलायन हुनु र नेपालमा रहेको जमिन वाझो रहनु यस्को मुख्य समस्याको रुपमा लिन सकिन्छ ।

कृषिलाई आधुनिकीकरण तथा व्यवसायीकरण कसरी गर्ने तथा कृषि विकास आधारहरु ?

१. खेती गर्ने पद्धतिमा सुधार

- कृषि क्रान्तीको पहिलो आधारनै हार हार खेती पद्धती हो।
- जस्ले विउदर कम लाग्ने, उत्पादनमा वृद्धि, गोडमेल गर्न सजिलो, रोगकिरा प्रकोप कम हुनु, सिंचाइ गर्न सजिलो, कम श्रम, यान्त्रिकरणमा सहयोग हुन्छ।

२. सिचाई प्रणालीमा सुधार

- सिचाईका लागी बर्षादको पानी सङ्कलन, प्लाष्टिक पोखरीहरु , थोपा सिचाई भुमिगत तथा सतह सिंचाइ ।

३. उत्पादन पछी बजार हैना बजारको माग अनुसारको उत्पादन गरी र बजारीकरण गर्ने ।
४. बढी उत्पादन दिने जातको छनौट, स्वस्थ बेर्ना रोप्ने ।
५. मल्लिचङ
  - झारपातको समस्या कम , चिस्यानकोमात्रा कायम रहने कम पानि खपत ।
  - माटोको उर्वरा शक्ती कायम हुने भुक्षय न्युन , काम गर्न सजिलो ।
  - उत्पादन लागतमा कमी, कम श्रमको खपत , उत्पादनमा बृद्धि

६. कृषिमा यान्त्रिकिकरण:

खेती प्रक्रिया सहज बनाउने किसिमका रोप्ने,जोत्ने,काटने,भण्डारण, तथा कृषि प्रणाली सहजीकरण हुने यन्त्रहरुको प्रयोग गर्ने। (जस्तै: पावरटिलर, मिनिटिलर,स्प्रेयर, कर्नसेलर, ब्रस कटर, रोटामेटर, सिड ड्रिलर, एरिएटर, थ्रेसर, चापकटर, कम्बाइन मिल जस्ता अन्य कृषि यन्त्र उपकरणहरु)

७. सुचना प्रविधिको प्रयोग:

विभिन्न कृषि सम्बन्धी सरकारी तथा गैह्र सरकारी कार्यालयहरुको मोबाइल एप तथा विभिन्न अनलाइन तथा अफलाइन सुचना प्रविधिहरु मार्फत नविनतम कृषि प्रविधि बारे जानकारी तथा कृषकहरुलाई आइ परेका कृषि सम्बन्धी समस्या बारे समाधान सुझाव प्राप्त गरि कृषि उत्पादन र व्यवसायीकरण गर्न सकिन्छ । (जस्तै: हाम्रो कृषि एप, जियो कृषि एप, कृषि गुरु, स्मार्ट कृषि जस्ता प्रविधिहरुको प्रयोग गर्ने)

८. कृषि विमा :

- बाली तथा पशु विमाको गराउदाँ लाग्ने विमा शुल्कको ८० प्रतिशत अनुदान नेपाल सरकारबाट उपलब्ध गराउने व्यवस्था रहेको छ।
  - विमालेखले रक्षावरण गर्ने जोखिमहरु
  - आगलागी, चट्याङ
  - भुकम्प, खडेरी, बाढी, डुवान, पहिरो, आधीभेरी, असिना, हिउ वा तुसारो, आकस्मिक दुर्घटनाजन्य बाह्य कारण, रोग किराको प्रकोप जस्ता विमालेखमा व्यवस्था भए वमोजिमा
९. मुल्य श्रृंखला तथा कृषि उपजको भण्डारण, प्याकेजिङ र ब्रान्डीङ गरी मुल्य तोक्ने।
१०. बजार व्यवस्थापन
११. गाँउ मिलेर कृषिलाई पर्यटन संग जोड्ने योजना तर्जुमा।
१२. बाझो जमिन खेती गर्न प्रोहत्साहन गर्ने।
१३. कृषि क्षेत्रमा रोजगारीको अवसर पहिचान ।
१४. बालीमा लाग्ने रोगकिरा तथा समस्याको निराकरण ।
१५. जलवायु मैत्री खेती प्रवर्द्धन गर्ने (नर्सरी, प्लाष्टिक घर, हाइटेक घर प्रविधमा जोड)।

यी माथीका बुदाँहरुलाई आत्मसाथ लिएर कृषि कर्म अघि बढ्दा अवश्य पनि कृषिमा आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण, रोजगारी श्रृजना र आम्दानीमा वृद्धि, खाद्य सुरक्षाको प्रत्याभुति साथै पोषण सुरक्षाको सुनिश्चितता, उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि, आयातमा प्रतिस्थापन र कृषि क्षेत्र व्यापार सन्तुलन र बजारीकरणमा सहजता हुन गई कृषि क्षेत्रको

विकास गर्न सकिन्छ ।

हाल वर्षौं पिच्छे वैदेशिक रोजगारीको लागी लाखौं युवाहरु परदेश जाने प्रवृत्तिको अन्त गर्नको लागी साथै वार्षिक खर्चौं रुपैया कृषिजन्य वस्तु आयातलाई विस्तारै घटाउदै देश आन्तरिक कृषि आयमा वृद्धि गर्न कृषिलाई आधुनिकीकरण यान्त्रिकरण र बजारिकरण गर्दै औधोगिकरण तर्फ उन्मुख गर्न र यी विकासका आधार आवश्यक रहेको छ ।

धन्यवाद॥

लेटाङ नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

(कृषि विकास शाखा)

लेटाङ, मोरङ

फोन नं. : ०२१-५६०३३४

